BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SF. SINOD

Anul LII.
1934.

BUCUREȘTI

Noemvrie-Dechemvrie
Nr. 11—12.

CUPRINSUL

Manuscrisele, cărţile şi periodicele pentru recenzii se vor trimite pe adresa: ARHIEREUL TIT SIMEDREA, palatul Sf. Sinod, Str. Antim 29, Bucureşti VI, cu menţiunea „pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*“.

ABONAMENTUL

PREŢUL

In ţară:		In streinătate:	
Pe an	160 lei	Pe an	300 lei
Un număr	35 lei	Un număr	50 lei

Abonamentele, precum şi tot ce priveşte administraţia se vor trimite pe adresa: CONSILIUL CENTRAL BISERICESC, Str. Matei Millo, 10, Bucureşti I, cu menţiunea „pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*“.

MITROPOLITUL ANTIM IVIREANUL IN LUPTĂ CU IERUSALIMUL PENTRU DREPTURILE BISERICII SALE[1].

— COMUNICARE FĂCUTĂ IN ŞEDINŢA ACADEMIEI ROMÂNE LA 23 NOEMVRIE 1934. —

Toată viaţa Bisericii româneşti din Principate, şi cu o răsfrîngere asupra celei de dincolo de munţi, ameninţată de propaganda iesuită, toată activitatea cărturărească în legătură cu dînsa sînt înrîurite de marea personalitate a Moreotului Dosoftei, Patriarh al Ierusalimului, care a lăsat moştenirea cîştigată de dînsul nepotului de o mult mai mare învăţătură, purtat prin Italia şi chiar prin Paris, Hrisant Notara amestecat un moment şi în împrejurările politice ale răsboiului ruso-turc din 1711.

Cei doi Ierosolimitani urmăriau, întrebuinţînd toate mijloacele unui enorm prestigiu, un plan: acela de a ridica Scaunul lor mai presus chiar decât al Ecumenicului din Constantinopol, sprijinindu-l pe stăpîniri de pămînt în ţerile româneşti, Aghiotafiţii avînd ordin să se considere şi să se manifeste ca avînd singure legături cu Sfîntul Mormînt, fără a pomeni măcar pe arhiereii locali. Patriarhii priviau mănăstirile închinate nu ca nişte simple izvoare de venituri, ci ca nişte *proprietăţi ale lor*[2].

Vlădicii romîni au în general faţă de acest supraveghetor dogmatic, de o aşa de strictă observaţie, icoană însăşi a ortodoxismului intolerant, o atitudine de smerită supunere. Mitropolitul Teodosie, care îşi datorise restabilirea pe Scaunul său unei intervenţii a Patriarhului din Constantinopol[3], face mari sforţări de stil în scrisorile adresate lui Hrisant fără să ajungă însă la alt resultat de cât la bana-

1. După actele ce stau să apară ca Apendice la volumul XIV din colecţia Hurmuzaki.
2. Cf. Iorga, *Byzance après Byzance.*
3. Acelaş apendice, la data de 10 Mart 1679.

lităţi îmbrăcate într'o formă grecească mai mult aproximativă. Niciuna din aceste slabe încercări nu cuprinde ceva vrednic de luare aminte.

Altfel trebuia să fie, faţă de al doilea dintre aceşti representanţi ai celei mai înalte trepte bisericeşti şi ai unei culturi care-l covîrşia, de sigur, atitudinea Ivireanului Antim, atît de înzestratul în multe privinţi şi de impunătorul nou Mitropolit muntean.

În ce priveşte întreprinderile literare şi culturale, el putea fi prietenul şi colaboratorul acestui străin purtat prin locuri unde nu călcase călugărul caucasian, venit la noi, poate prin Muntele Athos, dar fără să putem şti anume cu ce rost şi în ce împrejurări. Altfel se presintau însă posibilităţile de legături cînd era vorba de concepţia de la Ierusalim că mănăstirile închinate s'au despărţit din diecesă.

Moldoveanul Ghedeon, de la care se luase aşa de mult, cu mănăstirile Sfîntul Sava, încă din vremile lui Petru-Vodă Şchiopul, şi Barnovschi, de la începutul secolului al XVIII-lea, se arătă extrem de îngăduitor. El primia, în Iulie 1712, pe egumenii trimeşi de Hrisant şi făgăduia ca el însuşi şi Domnul său, Nicolae Mavrocordat, să li poarte toată grija.

La aceiaşi dată, Antim se arată, prin Vistierul Grigoraşcu, tot aşa de prevenitor şi de bogat în complimente, el recunoaşte ce lucruri mari şi grele sînt în sama Patriarhului, ale cărui îndeletniciri nu vrea să le tulbure prin scrisori prea dese (20 Septemvrie). Primind răspunsul la această misivă de simplă salutare, Mitropolitul se adresează din nou lui Hrisant, la 15 Noemvrie, şi, cu aceleaşi complimente, se amestecă şi menţiunea unui conflict pe care trebue să-l urmărim de la origine, cu puţină vreme în urmă.

Anume, într'o scrisoare din 16 Decemvrie 1710, din nenorocire destul de prost păstrată, dar care a putut fi desluşită după o copie rea, el îşi deschisese inima cu totul către Patriarhul ecumenic, expunând pe larg şi cu o hotărîre care îi face cea mai mare onoare motivele unei grele nemulţămiri, care durează de multă vreme.

Dosoftei pretinde că el e stăpîn în mănăstirile închinate şi înlătură de la pomenire pe arhiereul local. Aceasta însă nu e drept şi nu se poate îngădui. Dacă vechii ctitori au acordat aceasta, ei, neştiutori ai aşezămintelor bisericii,

n'au ştiut ce fac şi deci hotărîrea lor n'are nicio valoare. Mai presus de dînşii, mai presus de oricine sînt însă legile nestrămutate, sfintele canoane ale Bisericii. Sprijinit pe dînsele, el, Mitropolitul, s'a opus şi pînă acuma şi va continua a se opune. Nicio putere din lume nu-l va putea face a se clinti. „Un înger din cer să se pogoare", e gata şi acestuia să i se împotrivească.

La 1712 Antim recunoaşte în scrisoarea lui Hrisant „unele parapone şi vechi bănueli, pe care Fericirea Ta spui că le-ai aruncat în adîncul uitării", dar care „se ridică iarăşi din adînc şi înoiesc amintirea cu zgomot". Dar el a opus de mult, şi prin scris, „îndreptăţirea sa acelora cari de la început ni le-au adus". Dacă n'au ajuns acele îndreptăţiri, el e gata să adaoge altele. „Dar, de vreme ce ni orînduieşte părinteasca-ţi iubire să nu scriem nimic despre această afacere, trecem totul supt tăcere în momentul de faţă, pentru un motiv de ascultare şi de pietate". Să nu fie ţinut de rău pentru trecut, căci banii cuveniţi dela mănăstiri se plătesc. Se simte foarte bine că punctul de vedere canonic rămîne neclintit acelaşi.

La începutul anului 1713, cu felicitările cuvenite, Antim se solidarizează cu Patriarhul în ce priveşte necazurile ce i le fac Apusenii la Sfîntul Mormînt: e sigur că Domnul va ajuta pe ai lui iar pe „despreţuitori şi iubitorii de tulburare" (παράφρονες καὶ φιλοτάραχοι) îi va aduce la „umilinţă şi ruşinare". Trimete prin „chir Gheorghe, care se află la saraiul domnesc" din Constantinopol, „douăzeci din cărţile noastre dintre care, dacă ţi se pare potrivit, să se împartă la bisericile sfinte ale Constantinopolei pentru sufleteasca noastră mîntuire". E vorba şi de o tipografie pe care ar voi să o întemeieze Hrisant şi căreia Antim i-a făgăduit litere, ceiace nu poate face acuma, dar crede că pe urmă, cînd va merge acolo „Mihail, ucenicul mieu". Scrisoarea se mîntue cu pomenirea Mitropolitului de Adrianopol, aflător la Bucureşti, şi a predicatorului Curţii, venit din Veneţia, Ioan Abramios.

Numai la 6 April avem o nouă scrisoare, ca răspuns la aceia adusă de egumenul mănăstirii închinate Căluiul, de la care Dosoftei arată, în „Istoria patriarhilor din Ierusalim", că a luat unele odoare. Acuma tipografia din Constantinopol apare gata: „aşa cere şi meşteşugul şi locul",

de şi el, cum e gata a-i lămuri de faţă, n'a putut să ajute. Mihail a plecat din Ivir, adecă din Georgia — şi înţelegem cine e: Mihai Iştvanovici, Ardeleanul, tipograful, care a lucrat cărţi pentru regele de acolo —, el a ajuns la „Stoliţa" rusească şi de acolo merge în Olanda pentru cîtva timp.

La 20 Iulie, Antim arată că s'a terminat la el cartea ce o lăsase a se tipări Hrisant — e vorba de „Istoria Patriarhilor din Ierusalim" —, dar a fost o zăbavă pentrucă, la mutarea de la Tîrgovişte la Bucureşti, oamenii Patriarhului au stricat pe drum cincizeci de ocă de litere (acum „din nou", „pentru mai mare uşurinţă", va aduce tipografia la Bucureşti). In schimb, Hrisant a trimis cincizeci de ocă de metal pentru clopotele „bisericii noastre", dar lucrul la alt clopot a zăbovit din causa împrejurărilor, fiind vreme tîrzie şi un singur meşter [1].

Peste cîteva luni Antim era un mazil pe care însoţitorii turci îl înecau în apele Tungei, dar punctul lui de vedere, pe lîngă tovărăşia culturală: apărarea drepturilor Mitropoliei ţerii faţă de patriarhiceştii usurpători îl ţinuse drept până la sfîrşit.

N. Iorga.

Résumé.

Dosithée, Patriarche de Jérusalem, et son neveu et succeseur, Chrysanthe Notaras, formé, celui-ci, en Italie et à Paris, furent, pendant plus d'un demi-siècle, les vrais directeurs de l'orthodoxie militante, dans les principautés roumaines et même en Transylvanie, où dès la fin du XVII-e siècle les Jésuites avaient commencé parmi les Roumains leur oeuvre de propagande.

Ils employèrent cette situation exceptionnelle pour essayer d'arracher à l'obédience des évêques diocésains les monastères dédiés aux Lieux Saints, interdisant même leur mention dans les prières.

Parmi ces évêques, un Théodose de Valachie, un Gédéon de Moldavie n'essayèrent pas un geste de protestation. Il en fut autrement du successeur de Théodose, l'Ibérien

1. Pentru cărţi rămase în ţară—una fiind trimeasă Domnului prin Antim—, scrie şi poetul Mitrofan Gregoras.

ou Géorgien Anthime, prélat très doué, calligraphe, miniaturisie, imprimeur, écrivain.

Il s'adresse au Patriarche oecuménique pour affirmer qu'il n'admet pas une pareille immixtion, „même si du ciel un ange descendrait pour le lui ordonner": les canons de l'Eglise sont pour lui une base inébranlable (décembre 1710).

Tout en discutant avec Chrysanthe sur l'imprimerie valaque et celle que le Patriarche venait de fonder à Constantinople et en mentionnant le voyage de son élève comme imprimeur, Michel Iştvanovici le Transylvain, de Géorgie par la Russie en Hollande, il maintient jusqu'au bout son point de vue canonique.

CÂTEVA ACTE PRIVITOARE LA BISERICA BUCOVINEI ŞI MOLDOVEI.

Bogata arhivă de la Cernăuţi a Bisericii bucovinene a rămas şi până acum necercetată. Cele câteva acte pe care le văzusem acum vreo treizeci de ani şi care mi se păruseră interesante ca formă au fost confiscate de răposatul Mitropolit Vladimir supt cuvânt că n'am autorizaţie dela Viena să lucrez în acel depozit, Biserica lui nefiind autonomă. Abia acum în urmă, mulţămită amabilei primiri din partea Preasfinţitului Nectarie, am putut să dau în Revista Istorică *acea aşa de interesantă povestire a unei prădăciuni la mănăstirea Dragomirnei în veacul al XVIII-lea încă.*

Ar fi o datorie ca, de acolo, vre-un tînăr cleric zelos să întrebuinţeze acest material, aşa de bogat şi păstrat cu o deosebită îngrijire.

Până atunci sânt bucuros că dintr'un maldăr de documente moldoveneşti pe care l-am cumpărat pentru Institutul Sud-Est European pot desface o scrisoare particulară a episcopului Daniil Vlahovici, datată 12 Mai 1796.

I.

E adresată boierului Gavriil Conachi, pe care, austriaceşte, îl împodobeşte cu particula nobiliară: „Gavriil de Conachi", şi care se găsia atunci la Botoşani.

Nu e necunoscut acest boier. Spătar la 1786, el era fiul Marelui Vornic Constantin Conachi şi al Ilenei Catargiu. Iubitor de cultură, el ţinea pentru creşterea copiilor, Vasile, Ioniţă, Costachi — omonim al poetului Costachi Conachi — şi Ileana, care luă pe Alexandru Callimachi, dascăli de naţii deosebite: Grecul Gheorghe pentru limba francesă, pe lângă Francesii Ledoulx şi Antoine Mériage şi încă un indigen pentru aceiaşi materie, Constantin, „Neamţul Vili", „călugăr", „dascălul Ioan Latinul", al cărui nume spune ce trebuia să predeie, alături de alţi

doi „Latini", Iosif Rácz, Ungur, deși i se zicea și „Iosef Leahul", și un Wengerski, care se cunoaște și de aiurea, un „Mihel Neamțul" pentru germană, — toți aceștia pe lângă dascăli de grecește ca Ioan din Trapezunt, Petru, Inochentie, Anania și Daniil diaconul[1]. *Ar fi greu să se găsească în orice țară din acest timp o mai bogată colecție de învățători într'o casă particulară. Copiii urmau, de altfel, și la școala domnească, refăcută pe basa învățământului limbilor și știinților, predându-li-se limbile latină și germană, istoria și geografia. Costachi a învățat și la Viena, dar nu s'a ales cu nimic din studiile sale*[2].

Gavril Conachi, care făcea un drum la București în 1806, a murit la 22 Iunie 1811, fiind înmormântat la Lărgășeni, în județul Tecuciu. Pe clopotul bisericuții, care ar trebui neapărat cercetată, se cetește inscripția: „Auzi, Doamne, glasul robului tău Gavril și soției sale Maria". In această familie era o tradiție de poesie (Costachi cetia la Viena pe Schiller)[3].

Călugărul, diaconul sau ierodiaconul Daniil e pomenit și în scrisoarea episcopului bucovinean, în care el se înfățișează ca vechil al lui Gavril Conachi într'o afacere de moșie. El a întovărășit pe studentul Costachi în călătorie la Viena, cumpărându-i, pe lângă Schiller, o Istorie a Eladei, bine cunoscută, și noua ediție a lui Tucidide[4]. *El nu e altul decât vestitul filolog, înoitor de limbă, deschizător de cale în geografie și istorie, Dimitrie sau Daniil Filipide, care-și va publica în Apus edițiile, ca și cărțile fundamentale, „Istoria României" și „Geografia".*

Rostul scrisorii episcopului Vlahovici e acela de a hotărî în ce privește moșia Rogojeni, pentru care fusese un proces pe care Vlădica îl socotia acum închis, Conachi rămîind „drept stăpân". Vlahovici propune să fie arendată nepotului său, și acesta purtînd particula nobiliară, și încă nemțește, Petru von Vlahovici, cu acea reservă ca arendarea să înceteze dacă boierul o va da de zestre fiicii.

Dar scrisoarea e în legătură și cu studiile vlăstarelor

---

1. Iuliu Tuducescu, în *Revista Istorică*, V, pp. 96—8.
2. *Ibid.*, pp. 98—9.
3. *Ibid.*, pp. 99—100. Cea mai mare parte din aceste știri le scoate d. Tuducescu din condicile familiei, mss. 4.500—4.513 ale Academiei Române, rămase încă necercetate. Pe vremuri le-am adus eu de la Iași.
4. Tuducescu, *l. c.*, pp. 98-99. Cf. N. Bănescu, *Viața și opera lui Daniel (Dimitrie) Philippide*, în „Anuarul Institutului de istorie națională" pe 1923-1924, p. 123.

familiei. E vorba într'însa de un dascăl de la Viena, a cărui venire, dorită, întârzie. Nu e altul decât acel „Mihel Neamțul" de care vorbește condica, arătând că și-a început lecțiile din August 1797, fiind plătit cu un galben pe lună și „trei părechi ciubote nemțești, însă nu cumpărate de târg, ci să i le facă ciubotarul rusul, care șade la Lărgășeni" [1].

E interesantă și bună limba pe care o întrebuințează Vlădica, acest străin, care pare a fi din Dalmația, în legătură cu „Vlahii" păstori slavisați de acolo, și e foarte elegantă caligrafia.

Arhierească blagoslovenie trimitem dumitali.

Din toată inima dorim ca scrisoare ačasta precum pre dumta așa și pre întreagă cinstită familie dum[i]tale să vă afle sănătoș. Vei ști dumta precum Cuvioșie Sa ierodiacon Daniil, care cu putere ca un vechil de spre dumta au rămas să isprăvească pricina pentru moșie(i) Rogojeștii, acumŭ cu pace au sfârșit și de toate buclucuri cu căte era încurcată pără acmù au curățit, și așa proțesurile mai mult nu au loc, de care socotim că Cuvioșiia Sa, ca un înțelept, bine și lucru vrednic de laudă ai făcut. Deci nădăjduesc că dumta încă vei rămînè mulțămit. Și, fiindcă de acmù înnainte dum-ta fără nicio împiedecare, ca un drept stăpăn moșiei aceștiia, vei urma cu dănsa cum vei voi, pentru aceia, dacă ar fi dumtale de văndut ačasta moșiia Rogojenii, noi poftim pe dumta ca să o vinzi cu ban[i] la nepotul nostru Petre v. Vlahovici, însă cu acest chip ca, de să va tămpla să dai ačasta moșiia în zestre la fiica dumtale, cum prin cuvănt ne-ai spus, slobodă moșiia să fie întru acel čas de ačastă vănzare, și, de va voi, a cuiva va rămănè moșiia, să o lase cu prețul cuvinčoas (sic!) la vreme viitoare, după tocmala, bine, iar, de nu, nepotul nostru, ca cumpărătoriul, să va da în laturi, însă ca nici la o parte păgubire să nu fie, de care poftim să avem răspuns. Măcar că noi am fi putut vorovi și a lucra pentru ačasta și cu vechilul dumitale, dar nu am zis nimică, să nu socotești dumta că cu oarecare acoperit interes am voi ačasta să dobăndim, și drept numai pe dumta pentru ačasta întrebăm, ca, oricum vei voi să hotărești pentru moșiia dumitale, iar întrebare noastră, măcar

1. *Ibid.*, p. 98.

cum va fi, mi să pare că nu poate fi înprotiva dumtale întru nimică. Căt iaste pentru dascalul ce iaste să vie de la Vienna pentru învăţătura coconilor al dum[i]tale, măcar că după scrisoare noastră din trecutele zile ar fi vreme să priimim răspuns, numai pricina socotim a fi că s'au întărziet pără acmù, căci şi la Vienna trebue vremea vr'o căteva zile până să va afla om spre ačasta trebuinţă. Pentru care fără sminteală fii dumta încredinţat că, îndată cum vom lua răspuns de la Vienna, şi dumitale vom face înştiinţare, căci noi săntem gata pentru dragoste dum[i]tale întru toate putinčoase a sluji, fiind

Cernăuţi, 12 Mai 796.

Părinte sufletesc
Daniilŭ Vlahovici, episcopŭ.

(V.:) Cătră prè-cinstit, de bun neam boeriu chir Gavriil de Conachi Vel Ban cu arhierească blagoslovenie şi cu cinste să să dea la Botoşeni.

(Pecete roşie cu două scuturi străbătute de cîrjă şi o coroană; dedesupt, cruce.

II.

In legătură cu Biserica Bucovinei mai avem aceste două acte, care se află în colecţia mea, unul din ele aşezându-se în bogata serie a tipăriturilor administrative în româneşte, şi în ţara liberă şi în provinciile anexate la imperiile vecine, care n'au fost pe deplin catalogate până acum; celălalt dă preţioase ştiri despre meritoasa familie Grămadă.

Precucerniciilor voastre protoprezviter şi Cucerniciile Voastre preoţi din ačastă păzită de Dumnezeu Eparhie a noastră.

Dar, milă şi pace de la milostivul Dumnezeu vă rugăm şi dela Smerenie Noastră arhierească şi părintiască blagoslovenie vă trimitem!

Ştiut este Precucerniciilor Voastre cum că slujba cinului sfintei preoţii nu să cuprinde numai în săngură facere rugăciunelor şi săvărşire sfintelor taine, ci mai ales întru povăţuire sufletelor celor încredinţate duhovniceştii Pastoriei noastre şi a voastre, prin neîncetată propoveduire cuvăntului dumnezeesc cu înţălepte învăţături la faptele care cere Ziditoriul de la făptura sa, adecă: la înplinire tuturor da-

toriilor şi faptelor legii ce să cuprind în credința cè driaptă către Dumnezeu şi către Monarhul şi Stăpănitoriul cel orănduit dela Pronie Sa cea dumnezeiască!

Aşa dară, în urmare aceşti nemărginite datorii, poroncim Precucerniciilor Voastre protoprezviteri şi Cucerniciilor Voastre preoți, ca la acia publicație a înnalt slăvitului Scaunului nostru, care de către Domnii să va vesti pentru preînnalta voința a Măriri Sale întru tot premilostivului nostru Înpărat, spre aşăzare a doao slobode batalione şi a unii devizie de rezerve din fiii Patriei aceştia, adecă: din Bucovinenii cei cu slobodă voe la ačasta, nu numai să fiți Precucerniciile Voastre şi Cucerniciile Voastre, fieştecare în locul şi în beserica sa, la acia vestire de față, ci la prilejul acesta să vestiți tuturor adunaților fii a Besericii şi ačasta însoțită aice a noastră arhieriască pastoralnică scrisoare cu acia ințălegere şi ințăliaptă tălcuire care săi aducă la adevărata cunoştință şi care să poată îndemna inimile lor la înplinire aceştii cu totul milostive şi pentru Patrie noastră folositoare prè-înnaltă voință a înpărăteştii Sale Mărire.

Acei carii la povățuire ačasta s'ar arăta cu neîndestulată silință şi fără sporire să vor socoti ca nişte nevrednici de stare şi de cinstea preoției. Iară acei carii cu a lor îndatorită preoțască şi duhovničască bună sfătuire şi povățuire vor fi, prin dumnezeescul ağutoriu, mijlocitori la înplinire cia cu bună sporire, aceştie să vor cunoaşte ca nişte vrednici şi buni păstori a sufletelor şi, precum de către Înnalt Slăvitul Scaunul nostru, aşa şi de către noi cu laudă, cui iubire, cu cinste şi cu osăbite mile vor fi totdeauna ağutorit şi sprejiniți şi până la însuşi A Sa Înpărătiasca Mărire bine recomenduiți.

Cernăuți, 27 Octomvrii / 8 Noemvrii 1813. **Daniilŭ Vlahovič, episcopŭ.**

* * *

Înnaltŭ Preosfinții Sale D. D. Daniilŭ Vlahovici episcopŭ şi către al său precinstitŭ Consistorium!

Cu umilință să roagă iscălitul prin ačasta prè-cinstitului Consistorium, ca prin milostevire bine să voiască a prăvi la ostenelile cele însărcinate cu adânci bătrânețe, având vărsta vieții 70 ani şi ca parohŭ slujindŭ sfântului oltari 41 ani, mai înnainte la Homorŭ, la Fundul Sadovii şi mai pe

urmă la biserica Naşterii Domnului nostru Iisus Hristos dinŭ Cămpulungulŭ moldovinescŭ. Iară acumŭ, văzându-mă că cu totulŭ mi-eau slăbitŭ puterile trupeşti, mai alesŭ vederile ochilorŭ, slăbăčune pičoarilorŭ, şi altele;

cadŭ la mila precinstitului Consistorium ca să să milostivască asupra neputinţilorŭ mele, şi să fiu ertatŭ de parofiialničasca slujbă, aşezăndu-mă în numerulŭ preoţilorŭ celorŭ odihniţi de slujbă cu jumătate de sesie şi în loculŭ mieu rogŭ pe precinstitŭ Consistorium să să aşeze pe fiiulŭ mieu Ioanŭ Gramada, care de 2 ani zioa şi noapte slujaşte ca vicariusŭ.

Cămpulung-Moldovinescŭ, 4 Iunie 1813.

Grigor Grămadă, *paroh.*

III.

O extrem de importantă scrisoare în legătură cu viața politică, într'un moment deosebit de tragic, e aceasta a lui Meletie, episcop de Huşi, care, din locul reşedinţii sale, la 7 Maiu 1821, arată ce silinţi a cheltuit pentru ca să împiedece împrăştiarea locuitorilor din Huşi şi din ţinutul Fălciului, la vestea, de altfel falsă şi energic desminţită de dânsul, că Turcii armatei de represiune contra Eteriei se apropie de acest oraş.

Părintească blagoslovenie trimitem dumi, arh. Agă.

Am priimit cu bucurie dorită fiiască scrisoarea dum-le, foarte ne-am bucurat că te afle sănătos. Vestim şi pentru noi că asămine ne aflăm, slavă milostivului Dumnezeu. Am văzut şi celi scrisă că ai luat dum-ta înştiinţare că şi lăcuitorii târgului Huşii s'ar fi tulburat şi s'ar fi înprăştiet de vorbili ce să poartă. Pricinili urmează într'acest chip. Noi după datorie păstorească şi după scrisorili ce am luat de la dumlor boerii divanişti am eşit prin ţănut pentru liniştirea şi nestrămutarea lăcuitorilor. Pe lăngă acestea şi pentru îndemnare a-ş face cu toată silinţa arăturili şi sămănăturili trebuinčoasă; care îndemnări şi potoliri mergea întru toată sporirea fără a să strămuta macar un lăcuitoriu dintru tot cuprinsul Ţânutului şi a târgului Huşii. Am venit şi prin târgul Fălci[i] iarăş cu asămine urmări şi, isprăvindu-mi datoriilei mele prin Ţănut, am venit la Episcopie să mai întăresc ş

pe Huşăni, unde întrând i-am găsit întru cea desăvârşit tulburare, pe de o parte de nişte auziri nedrepte din Galaţi, că adică, pe lîngă sfărmare oştenilor greci, s'ar fi tăet prin sfintili besărici, cu nedeosăbire, şi credinčoasăle raele, bărbaţi, fimei şi copii, şi s'ar fi şi robit şi, pe de altă parte, de acea fără de veste iute şi cu mare pornire spargire şi fugă a boerilor şi lăcuitorilor târgului Bârladului.

Zădarnice fiindu-ne tot feliul de încredinţări ce le-am făcut, întăi pentru auzările din Galaţi, că nici cum nu pot să fie adevărate, că, după ştiinţa ce avem, oştile prè-puternicii Înpărăţii nu sânt eşite pentru raià, decât pentru oştenii greci şi n'au putut nici cum să facă un pas ca acesta şi, al 2-lea, pentru spargire Bârladului, că nu poate să fie într'alt chip decât că, aflându-să în drumul cel mare, ş'ar fi scos fimeile şi copiii ca să-i dea într'o lature.

Şi, tocmai când noi ne aflam făcându-le acest fel de încredinţări, den nenorocire să iai ei înştiinţări şi de la Fălcì că Fălciiul şi cu satili din ğos s'au spart toati, trecând şi ispravnici de Fălcì familiile sali piste Prut. După care cea de pe urmă înştiinţare a Fălci nici a ne asculta n'a voit să mai stee, ce au purces pe la dosuri, fieştecare încotro au apucat, rămâind în Huş numai noi cu casa noastră, cu toţi oamenii Episcopi[ei] şi cu boerii ce să află aicea în Huşi.

Îndată ce am priimit scrisoarea ačasta a dum[i] şi o altă scrisoare de la un Steriian, neguţătoriu din Bârlad, ce scriia către neguţătorii de aicea, le-am dat de s'au cetit prin toate uliţili şi prin toate mahalili. Am eşit şi înşine noi, umblând uliţili şi mahalalili, şi celor ce au mai rămas din lăcuitori după cetirea scrisorilor acestora nu puţine încredinţări le-am făcut, şi n'au prins loc, căci odată cu înştiinţarea dum[i] şi a neguţătoriului le-au venit şi lor oameni dintre dânşi şi i-au încredinţat că neguţătoriul acesta Steriian şi cu câţi mai rămăsăsă în Bârlad, după ce au scris scrisoarea ačasta, ei au apucat fieştecare încotro au putut.

Arh. Agă, avem desăvârşită cunoştinţă pentru curăţănie sufletului dum[i], cunoaştem fără îndoire şi din lucru acea din suflet dorinţă pentru nesträmutarea şi stricare bieţilor patrioţilor noştri , te poftim întru numili adevăratului şi dreptului Dumnezeu să trimiţi către ticăloşii aceştie patrioţi ai noştri o vie adevărată în scris încredinţare precum urmează lucrurili, că cu acea scrisoare a dum[i] şi cu încredinţărili

din parte noastră doar îi vom putè face ca macar târgul Huşii şi cu câteva sate să-i întoarcem iarăş la urma lor, grăbind cu cât se va putè mai fără zăbavă înştiinţarea ačasta, că amar şi mare lucru iaste lacrămili săracilor ce să varsă cu necontenire pentru depărtărili di pe la casăle lor.

Noi încredinţăm că pe aicea nu să află niciunul de acei ce să caută. Aşa dară, de ar fi cu putinţă a nu să mai trimite căutători de care să află înspăimântat nărodul. Şi de ai putea dumta a trimite o încredinţare ca ačasta din parte ačaia, pentru care şi noi cu dinadinsul te poftim, putând să mijloceşti, atunce sântem încredinţaţi că fieştecarili nu numai a târgului acestue lăcuitori, ce şi toţi ai Ţânutului, fără de grijă ar eşi şi cu toată întemeerea pre la casili lor s'ar statornici întru liniştită lăcuinţă, precum şi mai înnainte. Pentru care nici sântem la îndoială că cu toate chipurili nu te vei sârgui, patrioticesc neasămănat folos fiind. Cu acestea acum sântem

1821, Mai 7, in Huş.

A dumi în Hs. părinte sufletesc, Meletie, episcop Huşului.

(Fără adresă).

IV.

O hotărîre domnească din 18 Mart 1816, pentru a se găsi, prin contribuţie forţată, mijlocul de a se acoperi deficitul de producţie a hranei arată pe Mitropolit şi pe episcopi în fruntea acelor cari trebuiau să împlinească sumele necesare.

Io Scarlat Alexandru Calimah Voevod, Domn ţării Moldaviei.

Nenorocitul timp a anului trecut şi înpuţinare păinelor celoralanţi ani de mai înnainte pricinuind lipsă sămţitoare în parte Ţănuturilor din sus, precum Herţa, Dorohoiu, Botoşanii, Hărlău şi parte din Suciava, care încredinţându-ne din toate cercetările făcute de domniasca noastră Visterie că nu sănt destoinici a o întămpina sănguri lăcuitorii lipsiţi, urmănd pătimiri *(alb)*, am rănduit adunare obştiască a preosvinţitului Mitropolit, episcopii şi boerii de a socoti şi a chibzui lucrare şi întrebuinţare întămpinării putinčoasă a aceştii lipsă, întru care negăsindu-să niciun alt chip mai îndemănatic, după

strămtorire văzută de acum a Visteriei noastre şi după toate înpregiurările lucrului, decăt a să face un agiutoriu de bani de cătră cei ce să vor proeresă din dumr. boerii, Mitropolie şi episcopiile, spre cumpărătură de păine de la ţănuturile ce să găsăşte de vănzare, ca să să înpartă lăcuitorilor lipsiţ a pomenitelor ţănuturi prin dregători şi samiş, afară de păine ce au dat şi vor voi a mai da stăpănii moşiilor, ca cu agiutoriul acesta prin bună iconomie şi chibzuinţă să-ş poată urni nevoe păn la începere păinii noâ, care bani a acestui agiutoriu să-i plătiască satele în vadè de zăci luni fără dobăndă, fieştecare sat pe păine ce va lua după zapisăle ce au să dei la dregători întru răspundere a tot satul şi închizăşluire unul pentru altul, fără nicio pricinuire sau întărziere mai mult. Aşa dar, alcătuindă-să spre acest agiutoriu doâ sute şasă mii lei, adecă

16.000 lei Sfănta Mitropolie.
14.000 episcopie Romanului.
10.000 episcopie Huşului.
15.000 duml. biv Vel Logft. Costachi Ghica.
10.000 duml. biv Vel Logft. Costandin Balş înpreună şi cu 1200 mierţl popuşoi.
20.000 duml. biv Vel Logoft. Grigoraş Sturza.
30.000 duml. biv Vel Vist. Sandul Sturza.
40.000 duml. Vel Vist. Iordachi Ros[e]t.
10.000 duml. biv Vel Vist. Alecu Balşu.
16.000 duml biv Hat. Costandin Paladi.
10.000 duml Banul Petrachi Cazimiru.
15.000 duml. Banul Iordachi Drăghič.
10.000 duml, Caminaru Mihalachi.
206.000

Şi, priimindu-să aceşti bani la casa rănduită a madeli aceştie, după însuş săneturile casierului ce s'au dat fieştecărue de teslimarisire banilor pomeniţ mai sus s'au şi întrebuinţat în cumpărătoare păinii Ţănuturilor lipsite. Drept aceia, lăudănd bunăvoinţa, rävna şi patriotizmosul în faptă arătat a preosvinţitului Mitropolit, a iubitorilor de Dumnezău episcopi şi a cinstiţilor şi credinčoşilor noştri boeri pomeniţ mai sus la o aşa întămplare cătră întămpinare norodului lipsit a aceştii patrii (cu care nu putem tăgădui că şi cătră noi au arătat osăbită a dumr. credinčoasă şi priinčoasă slujbă), poruncim domneştii noastre Visterii ca mai întâi,

regularisind rănduiala casii aşăzate asupra aceştii madele şi toată cuviinčoasa întrebuinţare, cu luare şi a zapisilor siguranţiei plăţii banilor, întocma şi închizăşluire mai sus pomenită, adeverită de dregători, să fie îngrijăre, întru sosire vadelii de zăci luni a să înplini banii deplin fără dobăndă şi fără cè mai mică prelungire, ca să să întoarcă fieştecărue suma ce au dat, după săneturile casieriului, spre toată răfuire madelii, neputănd înpiedeca înplinire acestor bani niciun fel de cuvănt sau întămplare întru hotărătoare noastră siguranţie, pană întru atăta ca să fie slobozenie a să strănge cu acelaş drit şi rănduială ca însuş birul stăpănirii în vadeoa hotărătă, lucru în tot feliul drept şi cuviinčos, cătră nepăgubire şi nezăticnire unor aşa vrednice de laudă persoane, ce din bunăvoinţi şi răvna patriotizmosului au intămpinat suma pomenită de bani spre cumpărătură de păine fără niciun folos de dobăndă. Şi spre întocma păzire şi urmare fără ci mai mică strămutare sau prefacere s'au întărit carte aciasta cu însuş a noastră domniască iscălitură şi pecete, rănduind de a să trece mai întăi în condica Visteriei şi apoi să stei păzită la svănta Mitropolie pănă în vreme plăţii cei fără smintială şi a răfuirii.

1816, Martie 18.

(Iscălitura Domnului.)

Vel Logf.

(Pecetea hexagonală cu data de 1806.)

V.

În frunte era Biserica însă şi la măsurile extraordinare cu privire la greutăţi ce răsăriau în calea ţării. Marele Mitropolit Veniamin apare astfel, supt primul Domn pământean, Ioan Sandu Sturdza, ca acela care chiamă pe fruntaşii boieri pentru o sfătuire secretă, relativă la „ţidulele domneşti atingătoare de pricinile obşteşti" care cer şi aprobarea, neobişnuită a Divanului domnesc, ce stătea să se adune la Mitropolie.

D. Vist. Iordache Catargiu,
D. Vist. Costachi Canta,
D. Hatm. Alecu Ghica,
D. Hatm. Costandin Balş,
D. Vorn. Neculai Dimachi,
D. Vorn. Costache Conache,

D. Vist. Neculai Ros[e]t,
D. Vorn. Mihalache Sturza,
D. Hat. Costache Cerchez,
D. Aga Costandin Carp,
D. Spatr. Sandul Caţiche,
D. Spatr. Grigore Codreanu.

Fiindcă sânt slobozite câteva ţidule domneşti atingătoare de pricinile obşteşti, care, întru lucrare lor cè neapărată, ca unile ce privesc spre folosul obştesc, trebuesc de a-ş lua înfiinţare lor din partea opşteştei Adunări (a Divanului; *adaus),* poftim pe dumv. a lua ostenială de a întra în cercetarea tuturor acelor pricini ci sânt de folosul obştesc, şi, în încungiurările lor lămurindu-le dumv. cum s'ar socoti mai bine, să se înfăţoşăze şi înnaintea Adunări obşteşti la sv. Mitropolie, ca să ia în băgare de samă spre o hotărîre obştiască ce s'ar da în oricare pricini, cerând şi luând dumv. atât de la Visterie, cât şi de la orice alt post, hârtiile trebuincoasă în lămurire lor, cât şi orice agiutoriu.

1827, Maiu-Iunie 1-iu.

Veniamin, Mitropolit Moldaviei. Grigore Sturza Logf.

...Sturza, Iordachi Ros[e]t Vist. V . . .[1] *Hat.*

N. Iorga

Résumé.

I. En 1797 Daniel Vlahovici, évêque de la Bucovine, depuis vingt ans déjà autrichienne, entretient des rapports d'affaires avec le riche boïar moldave Gabriel Conachi.

Il est question dans la lettre que nous publions ici, entre autres, de l'envoi d'un précepteur de Vienne pour l'allemand: Conachi en entretenait dans sa maison aussi d'autres, pour le français, comme Ledoulx et Mériage, sans compter les Grecs et les indigènes pour la même matière et, pour la langue que devait enseigner celui qui allait venir, des „Latins" d'origine germanique et hongroise. Un des fils de Gabriel suivra les cours de l'Université viennoise. Il fut accompagné dans ce voyage d'études par un moine Daniel, qui n'est autre que le curieux auteur d'une Histoire et

1. Sau Grigorie ?

d'une Géographie de la Ῥουμουνία, Démètre ou Daniel Philippide.

II. Le même évêque engage en 1813 ses fidèles Bucoviniens à fournir pour l'armée impériale deux bataillons et une division de réserve, formés de volontaires.

Presqu'à la même date une demande de prêtre adressée au même évêque pour être pensionné.

III. Le 18 mars 1816, le prince de Moldavie, Scarlate Callimachi, se trouvant à court de moyens, cherche à rémédier au déficit de la récolte dans certains districts par l'imposition d'un emprunt extraordinaire sur l'Église et certains boïars.

IV. L'évêque de Huşi (en Moldavie), Mélétius, montre en 1821 ce qu'il a pu faire pour empêcher le départ en masse des habitants devant l'armée turque venue contre les hétairistes grecs.

V. Le Métropolite moldave Benjamin convoque un certain nombre de boïars pour une conférence concernant une initiative du prince régnant (1-er mai 1827).

N'A EXISTAT UN MITROPOLIT MOLDOVEAN TEOCTIST IN ANII 1491 ŞI 1498.

In timpul domniei lui Ştefan cel Mare (1457—1504), doi mitropoliţi păstoresc biserica Moldovei, întâiu Teoctist şi apoi Gheorghe.

Cronica scrie că mitropolitul Teoctist a uns Domn pe Ştefan la Direptate [1]. Intăresc documentele lui Ştefan că mitropolitul Teoctist făcea des parte din sfatul domnesc [2]. Dovedeşte mormântul de la Putna că la 8 Noemvrie 1477, mitropolitul Teoctist nu mai era în viaţă [3].

Se află însemnat în manuscrisul unei cronici că după moartea mitropolitului Teoctist „au stătut mitropolit în locul lui altul anume Gheorghe [4]". Iar documente sigure ieşite din cancelaria lui Ştefan cel Mare întăresc această păstorie a mitropolitului Gheorghe. Căci de patru ori îl găsim trecut în sfatul domnesc: întâia oară la 20 Septemvrie, 1479, când Ştefan cel Mare face un schimb de sate; a doua oară la 15 Martie 1490, când se constitue teritoriul episcopiei de Radăuţi; a treia oară la 12 Iulie 1499, când mitropolitul Gheorghe semnează tratatul cu Polonia şi a patra oară la 17 Noemvrie 1502, când se hotărăşte ca preoţii din satele mânăstirii Putna să asculte numai de această mânăstire [5]. Deci pe temeiul acestor date sigure, în răstimpul de la 1479 şi până la 1502 mitropolit al Moldovei era Gheorghe.

---

1. *Ureche*, ed. Giurescu, (1916), 43.

2. I. Bogdan. *Documentele lui Ştefan cel Mare*, 2 vol. (1913), v. indicele supt Teoctist I. Incepând cu documentul din 13 Fevruarie 1458, Teoctist apare martor în multe documente din anii următori—câte odată de mai multe ori într'un an — până în anul 1473, Octomvrie 14.

3. E. Kozak, *Die Inschriften aus der Bukovina*, I, (1903), 75; cf. pentru interpretarea anului morţii, N. Iorga, *Studii şi documente*, VI. 2, p. 618. *Ureche*, ed. Giurescu, (1916). 63, scrie „Văleatul 6985 <1477>, Noemvrie 8. pristăvitu-s'au Theoctist, mitropolitul de Suceava". La G. Balş, *Bisericile lui Ştefan cel Mare*, p. 274, fotografia pietrii de mormânt a lui Teoctist a ieşit neclară din pricina „perspectivei fotografice".

4. *Ureche*, ed. Giurescu, (1916), p. 63, r. 37-8.

5. I. Bogdan, *o. c.* I, pp. 233, 419. II, pp. 425, 209.

Dar, spre încurcătura istoricilor, s'au publicat două documente în care mitropolit al Moldovei apare un altul, cu numele de Teoctist, tocmai în răstimpul când te-ai aştepta să găseşti citat tot pe mitropolitul Gheorghe de mai sus. Intâiul din aceste documente este datat din 26 Octomvrie, 1491. Prin el Ştefan cel Mare întăreşte hotarele vechi ale mânăstirii Homorului. Intre martorii acestui document este trecut cu nume «mitropolitul nostru chir Teoctist», după Domn şi fii săi Alexandru şi Bogdan-Vlad [1]. Al doilea document, păstrat numai într'o traducere din anul 1806, este datat din 13 Noemvrie 1498. Prin el Ştefan cel Mare dărueşte mânăstirii Bistriţa, unde este egumen Teodor, o vie cu un schit şi cu o prisacă pentru pomenirea fiului său Alexandru. Domnul face această danie cu sfatul «mitropolitului nostru chir Teoctist» şi al lui «chir Tarasie, episcopul Romanului» [2]. Pe temeiul acestor documente ar însemna că în anii 1491 şi 1498, mitropolit al Moldovei ar fi un altul numit Teoctist şi nu Gheorghe cel documentat în anii 1479, 1490, 1499 şi 1502.

S'a pus însă întrebarea: Aceste două documente din anii 1491 şi 1498, în care apare un mitropolit Teoctist sânt ele autentice sau sânt false? Răspunsul cercetătorilor este că sânt false, în totul sau în parte. Să vedem argumentarea falsităţii lor.

Despre documentul de la 26 Octomvrie 1491, răposatul I. Bogdan scrie că autenticitatea lui «poate să fie pusă la îndoială, atât din pricina citării ca martor a mitropolitului Teoctist în loc de Gheorghe—la 15 Martie 1490 este acesta— cât şi din pricina formelor de genitiv «lui Bucur, lui Isac», neobişnuite în documentele din timpul lui Ştefan cel Mare, şi a mai multor forme slavoneşti greşite» [3]. In altă lucrare, răposatul I. Bogdan publicând fotografia acestui document afirmă că actul «s'ar putea prea bine să fi fost scris în veacul al XVI pe un pergament din timpul lui Ştefan cel Mare, în care hotarele mânăstirii Homorului erau altfel descrise de cât în textul actual». Se observă că pergamentul a suferit o răsătură şi a primit o nouă dată. Precautul I. Bogdan, de şi îşi înmulţeşte îndoelile asupra autenticităţii acestui document, închee: «totuşi n'am putea afirma cu deplină

1. I. Bogdan, o. c., I, pp. 487—490.
2. I. Bogdan, o. c. II, pp. 127—129.
3. I. Bogdan, o. c. II, p. 499.

convingere că el este fals. Spre a ne pronunța mai categoric, ar trebui să avem și alte elemente de comparație»[1].

Altui cercetător acest document i se pare suspect pe temeiul că mitropolitul Teoctist a murit la «18 Noemvrie 1477» și că atât înainte de 1491 cât și după 1498 documentele citează pe mitropolitul Moldovei Gheorghe. Mai afirmă, pe bună dreptate, că dacă în acest document s'ar afla și lista boierilor martori, ea ar «servi foarte mult la stabilirea autenticității, ori, ceia ce e mai probabil, a neautenticității acestui document[2]».

Pe lângă cele scrise mai sus, se va vedea și din cele ce urmează că trebue să socotim falsificat acest document de la 26 Octomvrie 1491, cel puțin în ce privește citarea mitropolitului Teoctist.

Despre documentul dela 13 Noemvrie 1498, răposatul I. Bogdan scrie numai că data lui e nesigură[3]. Iar d-l Francisc Pall (*o. c.* pp. 112-3) afirmă falsitatea acestui document pe temeiul că Ștefan cel Mare n'a putut fi sfătuit la darea lui, în 13 Noemvrie 1498, de mitropolitul Teoctist răposat în 1477 și de episcopul Romanului Tarasie răposat „în orice caz înainte de 15 Octomvrie 1488, de când apare în documente ca episcop de Roman, Vasile". Dacă traducerea acestui document ar avea și lista sfatului domnesc, s'ar fi „oferit și alte elemente pentru demonstrarea neautenticității acestui act[4]".

La cele scrise altă dată de autorul acestor rânduri despre neautenticitatea acestui document[5], se mai pot adăoga acum și alte dovezi. Anume, Vasilie este cunoscut ca episcop

---

1 I. Bogdan, *Documente false atribuite lui Ștefan cel Mare* în Buletinul comisiei istorice a României, I, (1915), p. 160-1 și planșa 6.

2. Francisc Pall, *Acte suspecte și false în colecția „Documentele lui Ștefan cel Mare" a lui Ioan Bogdan* în *Revista Istorică*, XIX (1933), pp. 111-112.

Cel ce scrie aceste rânduri a afirmat încă din anul 1916 că acest document nu-i autentic. Argumentarea era aceeași ca cea de acum a d-lui Francisc Pall, (v. Diaconul Niculae M. Popescu, *Documentele lui Ștefan cel Mare* în *Convorbiri Literare*, (1916), p. 166-7. Această recensie a rămas necunoscută atât d-lui P. P. Panaitescu, *Ioan Bogdan și studiile de istorie slavă la Români*, 1928, cf. p. 26, cât și d-lui Francisc Pall în studiul său citat mai sus.

3. I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, p. 541, indice supt Teoctist II.

4. Socotesc ca o scăpare din vedere afirmația d-lui Francisc Pall că egumenul Bistriței, citat în acest document cu numele Teodor, „este pomenit numai în acest loc". Căci Teodor, egumenul Bistriței, apare în următoarele documente sigure: 12 Sept. 1464, 28 Maiu 1470, 5 Iunie 1470 (v. I. Bogdan, o c. I, pp. 84, 150, 153).

5. v. *Convorbiri Literare*, L (1916), p. 166.

al Romanului încă din anul 1484. In acest an, la 2 Fevruarie, „Vasilie smeritul episcop moldovean din Târgul Romanului“ adresează din „mitropolia de jos a Moldovei“ o scrisoare către arhiepiscopul Gherontie al Moscovei, în care-i afirmă că în biserica ortodoxă (=grecească) toate slujbele se fac împotriva soarelui şi că în Moldova numai Latinii sfinţesc bisericile ocolind după cum merge soarele [1].

Iar în anul 1488 de două ori este pomenit de către Ştefan cel Mare „episcopul rugătorul nostru Vasilie“ ; odată la 4 Aprilie şi a doua oară la 15 Octomvrie, când domnul confirmă danii vechi şi face altele noi „mitropoliei din Roman“[2]. Şi iaraşi, în anul 1499 tot de două ori pomenesc documente sigure pe Vasilie, episcopul Romanului; odată la 12 Iulie, când semnează tratatul cu Ioan Olbraht, şi a doua oară la 31 August, când Ştefan cel Mare iar face danii la „mitropolia de jos de la Târgul Romanului“, unde este episcop „Vasilie duhovnicul nostru“ [3].

Deci dacă avem dovezi sigure că la episcopia de Roman în anii 1484, 1488, 1499 păstorea episcopul Vasilie, cum am putea socoti autentic documentul din 13 Noemvrie 1498 care ne citează ca episcop de Roman pe Tarasie? Ar însemna că Ştefan cel Mare ar fi înlăturat din episcopia Romanului pe Vasilie după anul 1488, — adică după ce-i făcuse danii —, ar fi pus în locul lui pe Tarasie, — ne mai aflat în documente după 1473 —, şi apoi în anul 1499 l-ar fi adus iarăşi pe Vasilie, ba încă făcându-l şi „duhovnicul“ său ; fără să ne mai întrebăm ce se va fi întâmplat cu Tarasie. Sânt acestea consideraţii, care învederează că documentul de la 13 Noemvrie 1498 este un falsificat.

Mai mult încă. Cum lămurim că în documentul din 13 Noemvrie 1498 este citat ca egumen al Bistriţei Teodor, când după 5 Iunie 1470 acest Teodor al Bistriţei nu mai apare în documente şi când de la 1491 şi până la 1500 egumen de Bistriţa este Grigorie? [4]. Iar ar însemna că Teodor

---

1. St. Ciobanu în *Anuarul comisiunii monumentelor istorice din Basarabia* 1924, pp. 74—75, cf; N Iorga, *Istoria bisericii româneşti,* ed. II, vol. I, p. 95 Despre cearta iscată între marele cneaz Ivan Vasilievici şi mitropolitul Moscovei Gherontie asupra acestei chestii de tipic v. E. Golubinski, *Istoria bisericii ruse* (ruseşte), tom II, (Moscova, 1900), p. 555, unde în nota 2 vorbeşte de scrisoarea episcopului Vasilie de Roman.

2 I. Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare* I, pp. 342, 355-356.

3. I. Bogdan, *o. c.,* II, pp. 132, 425.

4. I. Bogdan, *o. c.* I, pp. 477, II, 154, 173.

a fost înlăturat din egumenie după 1470, a făcut loc lui Grigorie până în 1498, a fost pus iarăşi în 1498 şi a fost înlăturat iarăşi în 1499 ca să revină Grigorie. Este şi această consideraţie o dovadă despre falsitatea documentului din 13 Noemvrie 1498.

Plăsmuirea acestui document din 13 Noemvrie 1498 ne-o închipuim astfel. Plăsmuitorii au avut în faţă documentul din 5 Iunie 1470 prin care Ştefan cel Mare confirmă un schimb de sate între Teodor egumenul Bistriţei şi Iurie Vistiernicul cu rudele sale. Martori în acest document sânt mitropolitul Teoctist şi episcopul Tarasie[1]. Mai ştiau plăsmuitorii de o danie a lui Ştefan cel Mare făcută mânăstirii Bistriţei pentru pomenirea fiului său Alexandru; dar nu aveau în faţă documentul acestei danii din 23 Noemvrie 1499, în care egumen al Bistriţei era Grigorie iar dania era făcută pentru pomenirea fiilor Alexandru şi Ana[2]. Şi neştiind când au murit Teoctist, Tarasie şi Teodor, au plăsmuit un document în care s'au înşelat citând ca vii persoane moarte atunci când ei fixează data documentului, adică la 13 Noemvrie 1498. Teoctist murise în 1477, Tarasie după 1473 şi înnainte de 1484, şi Teodor după 1470 şi înnainte de 1491. Şi nici nu mai ştiau plăsmuitorii că Ştefan făcuse dania pentru pomenirea a doi fii, Alexandru şi Ana. Ei îşi aminteau numai de Alexandru şi de aceia numai pe el îl trec în actul plăsmuit.

Pe temeiul acestor consideraţii, sântem încredinţaţi că documentul din 13 Noemvrie 1498 este un falsificat plăsmuit în mânăstirea Bistriţei, dupa moartea lui Ştefan cel Mare. Iar dacă acest document din 13 Noemvrie 1498 se dovedeşte fals şi prin faptul că trece printre martori pe mitropolitul Teoctist răposat în anul 1477, atunci se întăreşte şi mai mult afirmaţia că documentul din 26 Octomvrie 1491 este suspect, cel puţin în privinţa citării mitropolitului Teoctist.

Incheem această cercetare cu cuvintele noastre de altă dată. Invederându-se „că atât documentul din 26 Octomvrie 1491, cât şi cel din 13 Noemvrie 1498 nu sânt autentice, atunci chestiunea că păstoria mitropolitului Gheorghe,

1. I. Bogdan, *o. c.* I. pp. 152—155.
2. I. Bogdan, *o. c.* II, pp. 152—159.

urmaşul lui Teoctist cel bătrân († 1477), a fost întreruptă câtăva vreme (1491-1498) de păstoria mitropolitului Teoctist al doilea[1], cel atestat numai în documentele discutate, se desleagă în sensul că *un mitropolit Teoctist al doilea n'a existat,* — fireşte între anii 1491-1498 —, şi că păstoria mitropolitului Gheorghe n'a fost întreruptă "[2].

Preotul **Niculae M. Popescu**

Résumé.

On a la preuve que les deux documents moldaves datés du 26 Octobre 1491 et du 13 Novembre 1498, dans lesquels est cité le métropolite Théoctiste, sont faux. Par conséquence il n'a pas existé un métropolite de ce nom dans les années 1491 et 1498, puisqu'il est cité par ces faux documents seulement.

Pendant ce temps-là, on a eu sans aucune interromption, sur le siège de Moldavie, un métropolite qui s'appelait Georges.

---

1. N. Dobrescu. *Istoria bisericii române, sec. XV,* (1910) p. 109.
2. v. *Convorbiri Literare,* (1916), p. 167.
Incă din anul 1909, d-l N. Iorga, *Istoria bisericii româneşti,* ed. I, vol. II, p. 335 trece în indice pe Teoctist II cu semn de întrebare.

UN DOCUMENT.

ORTODOXIE ŞI ANGLICANISM.

In precedentul meu articol[1], am pomenit de un membru al Bisericii Anglicane, care acum zece ani a venit în ţara noastră, probabil cu oarecare poruncă din partea şefilor săi bisericeşti, dar fără o categorică trimitere oficială [2]. Cu acest preot anglican am avut o convorbire între patru ochi. Cu voia lui, am notat punct cu punct răspunsurile pe care mi le-a dat, la un chestionar al meu, întocmit mai din vreme cu întrebările şi cu nedomiririle mele ortodoxe. Socotesc că în preajma evenimentului pe care-l aşteptăm, adecă a sosirii printre noi a unei delegaţiuni de teologi din Anglia, publicarea acestui document teologic poate să aibă oarecare însemnătate. Comentariile pe care le comportă acest document le lăsăm pe seama cititorilor noştri. Noi vom adăuga câteva note cari ni se vor părea necesare, pentru buna demarcaţie dintre anglicanism şi ortodoxism. Am prezentat în scris interlocutorului meu aceste întrebări şi am obţinut dela el răspunsurile de mai jos:

Intrebare: — Există în Anglia o Biserică oficială?

Răspuns: — Da.

I: — Cum se numeşte această biserică?

R: — Biserica Angliei.

I: — Alături de biserica oficială, se găsesc şi alte biserici particulare?

R: — Există secte nenumărate, ca pretutindenea.

I: — Cari sunt aceste biserici? Denominaţiile lor şi aderenţii lor?

R: — Intâi romano-catolicii, apoi familia protestantă, adică metodiştii, congregaţionaliştii, baptiştii şi alţii foarte mulţi.

I: — Care este biserica cea mai populară şi cu cei mai mulţi credincioşi din Anglia?

---

1 V. *B. O. R.* LII (1934), pp. 626—631.

2. Nu poate să fie nici o indiscreţie, spunând ceea ce îşi aduc aminte mulţi dintre noi. Preotul anglican este cucernicul Herbert Newell Bate, pe atunci membru al clerului episcopiei din Carlisle. Este un teolog şi un cercetător de istorie bisericească.

R: — Biserica Angliei.
I: — Din ce biserică faceţi parte Dv.?
R: — Din biserica Angliei.
I: — Cartea Dv. bisericească cea mare cum se numeşte?
R: — „The Book of Common Prayer".
I: — Mai este o altă carte oficială, întrebuinţată în biserica Dv.?
R: — Nu.
I: — Cine sunt aceia cari resping în Anglia „The Book of Common Prayer"?
R: — Aceştia sunt pe de o parte romano-catolicii şi de altă parte sectele protestante, adică bisericile libere.
I: — Putem să privim această carte drept cartea Dv. simbolică, cu alte cuvinte normativă şi obligatorie? Episcopul dv. Mgr. John of Gibraltar mi-a răspuns afirmativ [3].
R: — Răspund şi eu tot afirmativ.
I: — Atunci, ca preot ce sunteţi, vă serviţi şi Dv. de această carte?
R: — Da.
I: — Care biserică din Anglia priveşte şi mărturiseşte drept obligatorii cele 39 „Articles of Religion"?
R: — Numai biserica Angliei.
I: — Ce valoare au pentru Dv. aceste 39 de „Articles of Religion"?
R: — Ele înfăţişază cele mai bune răspunsuri cari puteau să fie date în sec. al XVI-lea la întrebările puse atunci în discuţiune: răspunsuri cari demonstrează că biserica Angliei era hotărîtă să nu fie nici papalistă nici calvinistă.
I: — Care dintre bisericile din Anglia doreşte să ne cunoască şi să lege prietenie cu noi?
R: — Biserica Angliei.
I: — Care este personalitatea eclesiastică din Anglia care năzueşte şi lucrează mai mult ca să îndeplinească apropierea dintre d-v. şi bisericile ortodoxe ale Orientului?
R: — Aşi putea să numesc pe episcopul Gore, pe episcopul de Gloucester (Headlam), pe arhiepiscopul de Canterbury.

---

3. Episcopul care conducea imensa eparhie zisă a Gibraltarului, acum 10—12 ani şi care a venit în câteva rânduri şi în Bucureşti. Mgr. John of Gibraltar a târnosit capela anglicană de lângă Grădina Icoanei. Cred că astăzi nu mai trăeşte.

I: — Cam câte alte persoane eclesiastice ar mai fi în Anglia, cari doresc tot aşa să se apropie de noi?

R: — N'am întâlnit până acum nici un preot în Anglia care să nu dorească această apropiere.

I: — Ce valoare au, pentru aceste persoane, cele 39 de „Articles of Religion"?

R: — Răspund tot aşa cum am răspuns mai sus. Aceste 39 de articole nu sânt un credo[4].

I: — Cum vă închipuiţi d-v. această apropiere de Biserica ortodoxă: ca o unire dogmatică sau numai ca o colaborare practică?

R: — O colaborare practică n'ar mulţumi pe nimeni dintre noi; noi dorim o adevărată ἕνωσις.

I: — Aţi citit cărţile noastre simbolice?

R: — Câteva, dar nu toate.

I: — Cari sunt scriitorii ortodocşi pe care i-aţi studiat?

R: — Komninos, Sokolov, Andrutzos (dar nu în întregime); cunosc pe teologii moderni ortodocşi din citaţiuni însă nu i-am citit în operile lor complecte.

I: — Cunoaşteţi această carte: „Service Book of the Holy Orthodox-Catholic Apostolic Church"?

R: — Voi cunoaşte acum prin darul amabil şi binevenit pe care mi l-aţi făcut[5].

---

4. Este adevărat (cum vom vedea poate mai târziu) că aceste 39 de articole sunt considerate şi interpretate foarte felurit de către credincioşii anglicani. Mai întâi, fiecare dintre cele trei direcţii ale Bisericii Anglicane are, în privinţa celor 39 de articole, punctul său de vedere special. Apoi, în fiecare din aceste trei direcţiuni bisericeşti, aproape fiecare teolog are complecta libertate să se comporte după cum îl tae capul cu zisele articole de credinţă. Mai mult decât atâta: pentru bisericile anglicane neinsulare, adică afară din marea Britanie, această constituţie dogmatică de odinioară este pur şi simplu un document istoric.

Acest fel de a concepe şi de a trata chestiunile de credinţă pare foarte ciudat şi greu de pătruns pentru restul lumii creştine. Biserica Angliei este triplă: Biserica *înaltă*, Biserica *joasă* şi Biserica *largă*. Trei direcţii şi trei concepţii; mai aproape de catolicism, mai aproape de protestantism şi chiar dincolo de protestantism, adică mai aproape de raţionalism. Totuşi, aceste trei direcţii nu rup în trei Biserica Angliei fiindcă ea rămâne una singură!

Şi mai curios este faptul că tratativele începute cu Bisericile ortodoxe orientale pentru o eventuală unire (dacă vor ajunge vreodată la vreun sfârşit) deşi conduse de anglicanii cei mai tradiţionalişti — adecă din Biserica Inaltă — sunt menite, în concepţia englezească, să servească întregei familii, adică întregei Biserici Anglicane. Fiindcă, altfel, neapărat, dacă ne-am uni numai cu Englezii cari cred în Sf. Euharistie, ceilalţi membri ai Bisericii Anglicane, cari nu cred, ar trebui să sfâşie paradoxala lor unitate bisericească şi să se declare biserică aparte.

5. Această carte este laolaltă ceaslov, liturghie şi molitfelnic. Este tradusă din ruseşte şi din greceşte în englezeşte, de către Isabel Florence Hapgood, probabil o creştină ortodoxă, prin convertire. Are o prefaţă de Patriarhul Tihon, datată: Moscova, 3 Noemvrie 1921.

Aveam două exemplare şi unul l'am dăruit interlocutorului meu, cu dedicaţia: *In hoc libro vinces*".

I: — Credeţi d-v. că cunoaşteţi suficient mărturisirea noastră de credinţă ortodoxă?

R: — Am studiat-o.

I: — Ce gândiţi d-v. despre art. VI: „Suficienţa Sf. Scripturi pentru mântuire"?

R: — Cred că punctele esenţiale ale credinţei creştine trebuesc căutate în Sf. Scriptură.

I: — Ce credeţi d-v. despre Sf. Tradiţie, Sacra Traditio, ἱερά παράδοσις?

R: — Cred că Tradiţia nu este ceva aparte de Sf. Scriptură, ci că ea încorporează şi exprimă experienţa dată neîncetat Bisericii prin Duhul Sfânt.

I: — Ce gândiţi d-v. care voiţi să vă apropiaţi de bisericile Orientului în privinţa art. XIX despre Biserică?[6].

R: — Gândesc că este o statuare inutilă; dacă acest articol vrea să spună, numai, că toate bisericile au avut oarecare elemente de slăbiciune, cuvintele de care se serveşte sunt prea tari. Insă în acest articol accentul cel adevărat e pus asupra erorilor Bisericii Romane.

I: — Ce credeţi despre articolul XXI: „Autoritatea Conciliilor generale" şi anume asupra acestor cuvinte: „Şi când sânt întrunite ele pot să rătăcească şi uneori au şi rătăcit, chiar şi în lucruri privitoare la Dumnezeu"?[7].

R: — Cuvintele „ele au rătăcit" se referă la atari Concilii, precum au fost Conciliul dela Ariminium, Consiliul tâlhăresc dela Efes şi Conciliul iconoclastic dela Constantinopol. Cuvintele „ele pot să rătăcească" înfăţişează convingerea că făgăduinţa infailibilităţii a fost dată întregei biserici, şi conciliilor ecumenice singure, aşa încât prin ele să se exprime cuvântul bisericii integrale.

I: — Ce credeţi de art XXII: „Cât despre icoane ca şi despre moaşte şi invocarea sfinţilor, acestea sunt lucru

---

6. Iată articolul XIX: *„Biserica vazută a lui Hristos este o adunare de oameni credincioşi, unde se predică curatul cuvânt al lui Dumnezeu şi unde tainele sânt legitim administrate, după cum le-a orânduit Hristos, în toate câte sânt de nevoie şi cât sant de nevoe. Precum bisericile Ierusalimului, Alexandriei şi Antiohiei au ratăcit, tot aşa a rătacit şi biserica Romei, nu numai în viaţa lor şi în forma ceremoniilor, dar şi în materie de credinţă"*.

7. Articolul XXI: *„Conciliile generale nu se pot aduna fără porunca şi în afara de voinţa stapanitorilor (lumeşti). Şi când s'au adunat laolaltă (întru cât sânt o adunare de oameni şi intre ei nu toţi sânt stapâniţi de Duhul şi de cuvântul lui Dumnezeu) ele pot sa rătacească şi uneori au şi ratăcit chiar şi în lucruri privitoare la Dumnezeu. Pentru aceea cele orânduite de concili ca necesare mântuirei nu au nici putere nici autoritate, afară numai dacă este invederat că cele orânduite sânt scoase din Sfanta Scriptură"*

deşert şi o născocire fără nici un fel de temelie"?[8].

R: — Trebue să înţelegeţi că acest articol stă în legătură cu corupţiunile de mai târziu, introduse în Biserica romano-catolică, în evul mediu.

I: — Ce credeţi d-v. despre art. XXV care spune „există numai două sacramente"?[9].

R: — Această stabilire este literal adevărată, însă nu are intenţia să excludă caracterul sacramental al celorlalte cinci sacramente. Acest articol aşează pur şi simplu cele două mari sacramente într'o specială lumină, deasupra celorlalte, ca fiind orânduite de către Domnul nostru însuşi.

I: — Ce credeţi despre art. XXVIII: „Cina Domnului", adică despre cuvintele: Trupul lui Hristos este dat, este luat şi mâncat în Cina Domnului numai într'un chip ceresc şi spiritual?[10].

R: — Aceasta este învăţătura comună a marilor Părinţi ai Bisericii. Acest articol este împotriva materialismului

---

8. Articolul XXII: „*Doctrina romană despre Purgatoriu, iertarea păcatelor (indulgenţe) cult şi adoraţie precum şi despre icoane, moaşte şi invocarea sfinţilor: este lucru deşert şi o născocire fără nici un fel de temelie, din Scripturi, ba din potrivă ponciş cu cuvântul lui Dumnezeu*".

9. Articolul XXV; „*Sacramentele pe cari Hristos le-a orânduit nu sânt numai simboluri şi semne ale credinţei-creştinilor, ci sânt mărturii sigure şi adevărate şi semne reale ale harului şi bunăvoinţei lui Dumnezeu faţă de noi. Prin ele Dumnezeu lucrează în noi într'un chip nevăzut şi nu numai trezeşte, dar şi împuterniceşte şi confirmă credinţa noastă în el.*

Sânt doua sacramente pe cari Hristos, Domnul nostru, le-a orânduit în Evanghelie, adică Botezul şi Cina Domnului.

Acele cinci în de comun numite sacramente, adică Confirmarea, Pocăinţa, Preoţia, Cununia şi Maslul nu sânt de socotit ca sacramente ale Evangheliei, fiind în parte rezultatul unei imitări corupte a practicei Apostolilor, iar în parte stări de viaţă îngăduite de Scripturi, însă neavând aceiaşi natură de sacramente ca Botezul şi Cina Domnului, ca unele cari nu au semn văzut sau ceremonie orânduită de Dumnezeu.

Sacramentele n'au fost orânduite de Hristos ca să fie date în spectacol sau sa fie purtate dela un loc la altul, ci ca să ne folosim de ele în chip cuviincios. Şi numai în acei a cari le primesc cu vrednicie sacramentele au lucrarea lor mântuitoare, dar acei cari le primesc cu nevrednicie îşi agonisesc loru-şi osânda, precum spune Sf. Pavel".

Interlocuitorul meu mi-a răspuns întocmai precum scrie în capitolul din „Common Prayer", *Catehism care trebue ştiut de orice creştin, mai nainte ca să fie adus la Episcop pentru confirmare.*

10. Articolul XXVIII este cel mai jicnitor şi mai inadmisibil pentru credinţa noastră euharistică. Acest articol spune:

Transubstanţierea (sau prefacerea substanţei pâinei şi a vinului) în Cina Domnului nu poate să fie dovedită prin Sfânta Scriptura, ci este contrarie cuvintelor lămurite ale Scripturei, răstoarnă natura sacramentului şi a dat naştere la multe superstiţii. Trupul lui Hristos este dat, este luat şi mâncat în Cina Domnului, numai într'un chip ceresc şi spiritual. Şi mijlocul prin care Trupul lui Hristos este primit şi mâncat, în Cină, este credinţa.

Sacramentul Cinei Domnului, prin orânduirea lui Hristos, n'a fost ca să fie rezervat, purtat de colo colo, ridicat şi adorat".

Acest articol precum se vede osândeşte chiar pe cei şapte Diaconi, cei ce desigur, duceau Sfintele Taine, bolnavilor cari nu putuseră să ia parte la agape.

cras, care ar vrea zică cum că Trupul Domnului este primit într'un chip carnasier. „Ceresc şi spiritual" nu înseamnă *ireal.*

I: — Sf. Euharistie este pentru Dv. şi sacrificiu, cum este pentru noi, cu alte cuvinte mărturisiţi că jertfa de pe Cruce este identică cu aceea dela Sf. Altar, afară doar de aspectul sângeros?

R: — Caracterul de sacrificiu al cultului nostru Euharistic rezultă clar din Liturghia noastră; ceiace acest articol repudiază este rătăcirea medievală, asociată cu multiplicaţia „misselor".

I: — Ce credeţi dv. despre art. XXXI: „Unica jertfă a lui Hristos îndeplinită pe cruce".... „în vreme ce sacrificiile misselor sânt fabule blasfematorii şi amăgiri primejdioase[11] "?

R: Acest articol este îndreptat împotriva marii corupţiuni legată de „missele" private, în vremea din urmă a evului mediu. Sacrificiile „misselor" este un lucru cu totul diferit de sacrificiiul „missei".

I: Ce credeţi despre nota finală dela paragraful Sf. Impărtăşanii?

R: — Această notă este mai întâiu îndreptată împotriva transubstanţiaţiei, dar ea mai este alcătuită aşa pentrucă, atunci când a fost scrisă, erau mulţi cari înclinau către protestantism, şi cu unii ca aceştia era necesar să se comporteze cum am zice: οἰκονομικῶς[12].

I: — Ce înţeles are această notă? „Să nu se slujască Cina Domnului de cât atunci când există un număr potrivit de credincioşi cari vor să se împărtăşească odată cu preotul"?

R: — A fost totdeauna la noi lege ca preotul să nu

---

11. Articolul XXXI: *Jertfa lui Hristos, odată adusă, este răscumpărare desăvârşită, împăcare şi satisfacţie, pentru toate pacatele întregei lumi şi strămoşesc şi actual; şi nu mai există altă satisfacţie pentru pacate, de cât aceasta, una. Pentru aceea sacrificiile Misselor, în cari se zice că preotul jertfeşte pe Hristos, pentru vii şi pentru răposaţi, spre iertarea pedepselor şi a vinei, erau fabule blăsfematorii şi amăgiri primejdioase.*

Precum se vede şi acest articol ne jicneşte şi ne răsvrăteşte, în toată credinţa noastră liturgică.

12. Această notă, foarte injurioasă pentru credinţa noastră în sublimitatea şi în integritatea Sfintei Euharistii, se termină astfel:

„..pâinea sacramentala şi vinul sacramental rămân mai departe în adevărata lor substanţă naturală şi de aceea nu trebuesc adorate (fiindcă aşa ceva ar fi idololatrie şi urăciune pentru toţi creştinii credincioşi), iar firescul trup şi sânge al Mântuitorului Hristos se află în cer şi nu aici. Căci este protivnic adevărului trupului firesc al lui Hristos să se afle, în acelaş timp, în mai multe locuri de cât unul".

slujască de cât atunci când sânt de față câțiva credincioși; presupunerea este că la urmă vor fi câțiva din cei prezenți cari se vor cumineca.

I: — Urmează d'aici că Cina Domnului nu trebue să fie slujită atunci când nu sânt de față laici pentru împărtășire?

R: In experiența mea preoțească aceasta nu s'a întâmplat. Dar biserica noastră dorește ca totdeauna să fie de față pe cât cu putință oare cari doritori să se împărtășască.

I: — De ce nu găsesc în Liturghierul dv. rugăciuni pentru cei răposați?

R: — Primo: Avem numai o rugăciune parțială pentru cei adormiți. Secundo: Absența acestor rugăciuni este datorită întreagă reacțiunii împotriva doctrinelor romano-catolice despre Purgatoriu. Tertio: Rugăciunile pentru răposați au fost puse la loc în cartea noastră de rugăciuni cea revizuită. Quarto: Rugăciunile pentru răposați sânt practicate universal printre noi.

I: — Nu cereți dv. niciodată mijlocirea Prea Sfintei Fecioare Maria și mijlocirile Sfinților?

R: Oficial nu cerem, dar în particular cerem. Rațiunea acestui lucru este încă odată reacțiunea împotriva dezordinelor romano-catolice.

I: — Dacă Biserica voastră se roagă pentru răposați, în ce momente se roagă?

R: — Primo: In Liturghie. Secundo: La Vecernie și la înmormântări[13].

I: Nu preamăriți dv. niciodată, în biserica dv., pe Prea Sfânta Fecioară Maria, Maica lui Dumnezeu?

R: — Ba da, în imne.

I: — Mărturisirea păcatelor este la dv. obligatorie sau facultativă?

R: Este facultativă.

I: — Eterna feciorie a Mariei este, pentru dv., sau nu este o dogmă de credință?

R: — N'a fost niciodată formulată între noi ca atare, dar rămâne ca o opiniune cucernică a creștinilor.

I: — Când are loc învierea Domnului, din mormânt,

---

13. N'am găsit în liturghierul anglican de cât această depărtată pomenire a răposaților fericiți: „*De asemenea binecuvântăm sfântul tau Nume, pentru toți robii tăi, cari au părăsit această viață întru credința ta și întru frica ta...*" Rugăciunile de înmormântare sunt cu totul șterse.

mai nainte, sau *după* ce îngerul Domnului rostogoleşte piatra dela uşa mormântului şi sfărâmă peceţiile puse de Pilat?"[14].

R: — N'am auzit niciodată această întrebare pe care mi-o puneţi.

I: — De ce nu păstraţi în bisericile dv. Sf. Taine suplimentare? Cu ce împărtăşiţi pe aceia care sunt în ceasul morţii?

R: — Primo: S'a făcut şi la noi treptat obiceiul de a păstra Sf. Taine pentru cei bolnavi. Aceasta însă a fost obiceiu constant în biserica Scoţiei, sora noastră. Secundo: Eu unul păstrez totdeauna Sf. Taine şi, în caz de imposibilitate, Liturghia este săvârşită în odaia persoanei bolnave.

*
* *

Pentru complectarea acestui chestionar, trebue să mai transcriu aceste note, din acelaş caet:

Rev. Bate mi-a declarat, cu un accent înduioşător, că ei, anglicanii, se privesc pe sine drept o biserică penitentă, cu mari lipsuri — aduse de luptele pentru emancipare din

---

14. Această întrebare poate să surprindă pe unii teologi ortodocşi, precum l-a surprins pe teologul anglican. Dar ea este un fel de piatră de încercare pentru cugetarea cu adevărat creştină şi pentru cucernicia inimei. Cine citeşte cu pătrundere raportul Sf. Evangelist Matei asupra învierii Domnului îşi dă seama că îngerul de slavă care pogoară din ceruri şi răstoarnă piatra de la mormântul Domnului are porunca să dovedească lumii şi primilor martori ai învierii că Domnul s'a ridicat din mormânt, ca un Dumnezeu, şi că mormântul este acum gol.

Intr'adevăr Sfinţii Părinţi şi vechii imnologi mărturisesc că Domnul se ridică din mormânt, tainic şi dumnezeeşte, după miezul nopţei, disdedimineaţă, în prima zi a săptămânii, adecă înnainte de zorii zilei — numită de atunci încoace „ziua Domnului", adică Duminică.

Ca un Atotputernic, ca un stăpân al Vieţii şi ale Morţei, el înviază şi se ridică din mormânt, fără să disloce piatra de la intrare, fără să strice peceţile mormântului şi fără să binevoiască să se arate strejerilor nevrednici să-l privească.

Strejerii văd numai pe îngerul care pogoară ca să dovedească lor şi nouă tuturor că mormântul e gol, fiindcă Domnul se sculase şi se înălţase tainic, din el, ceva mai înainte.

Toată reprezintarea noastră tradiţională, (folosită de pictorii bisericeşti) care ne arată, pe de oparte, pe străjerii căzuţi la pământ, mormântul deschis, piatra răsturnată alături, îngerul stând pe piatră... iar, pe de altă parte, pe Mântuitorul, Biruitorul Morţei, ridicându-se spre ceruri, pare că după ce îngerul a dat piatra la o parte de la gura mormântului — *toată această reprezintare* este o suprapunere a două momente distincte: Tainica şi mai nainte întâmplata ridicare a Domnului din mormânt şi apariţia îngerului care răstoarnă piatra de la mormântul acum gol şi rupe peceţile lui Pilat.

Pietatea şi emoţiunea sfântă a vechilor creştini au legat de această înălţare din mormânt, *fară ca piatra să fie mişcată şi fără ca sigiliile să fie rupte*, o simbolică şi profundă destăinuire.

Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Hristos înviază a treia zi din morţi şi trece, atotputernic, prin piatra nemişcată şi prin sigiliile intacte, întocmai aşa precum la naştere s'a născut, din Sfânta Fecioară, — mai presus de fire şi de mintea noastră, — lăsând intacte peceţiile sfintei feciorii a Maicii sale.

secolul al 16-lea — şi că prin urmare ei se silesc să meargă spre mai multă lumină şi spre mai mult adevăr.

Despre Biserica noastră Rev. Bate spune:

„D-v. v'aţi pomenit deapururi aşa cum sunteţi azi. Nu aţi avut să treceţi prin încercările şi prin vicisitudinile noastre. Noi a trebuit să ne emancipăm din robia noastră şi am făcut-o cu chiu cu vai.

Mărturisim greşelile, inconformităţile şi dorul nostru de ameliorare" [15].

Totuşi, din acest chestionar de acum zece ani se degajează puternic impresiunea că teologia anglicană deşi a dărâmat podul celor 39 de articole, *picioarele podului au rămas sub apă.*

* * *

Post Scriptum. — Am scris, mai anii trecuţi — 24 August 1930 — mai jos reprodusul articol. El înfăţişează şi azi — cu oarecare rezervă, privitoare la hirotoniile anglicane — punctul meu de vedere sufletesc şi teologic, faţă de ciudata şi dificila problemă a înţelegerii bisericeşti dintre Ortodocşi şi Anglicani.

Iată acest articol, care spune, în fond, ceea ce spun şi azi:

„Tratativele de apropiere şi de bună înţelegere, între Biserica Anglicană şi Biserica Ortodoxă, au făcut un nou popas, confortabil, amabil şi inutil, anul acesta, subt aceleaşi arcade dela Lambeth... Trebue să admirăm această strădanie începută, acum aproape o sută de ani şi continuată cu multă râvnă creştinească. Trebue să credem că odată şi odată, atâta energie şi atâta ciocăneală vor avea un rezultat...

Cine ştie! Vremile sunt în mâna Domnului şi inimile noastre, tot aşa. Poate că, în viitor, barierile cari azi ni se par de nezdrobit vor fi date cu filantropie la o parte...

Profesorul dela Universitatea din Cernăuţi, bunul meu prieten Vasile Loichiţă se ocupă, într'o broşură ocazională, de acest ultim eveniment diplomatic bisericesc şi arată, binevoitor şi clar, care este punctul de vedere al ortodoxiei de pretutindeni.

Mare o fi dorinţa Anglicanilor să-şi găsească în noi,

---

15. Declaraţia aceasta este sinceră. Luptele de mai târziu ale anglicanilor ca să-şi revizuiască al lor „Common Prayer" o dovedesc cu prisosinţă. Cartea aceasta e încă, între ei, prilej de mari frământări. Aşteptăm destăinuirile vremei şi poruncile lui Dumnezeu.

dacă nu altceva, măcar fraţi interconfesionali. Dar unirea poftită nu putem s'o facem numai pe cuvinte de sentimentalism religios. Biserica Ortodoxă crede şi mărturiseşte un fel de Legea Celor Douăsprezece Table, care este inflexibilul Simbol al Credinţei.

Laxitatea dogmatică e deplorabilă. Biserica Protestantă ne învaţă, în privinţa aceasta, cu prisosinţă. Insăşi Biserica Anglicană cu cele trei etaje ale ei — *High Church, Low Church* şi *Broad Church* — cu cele trei feluri deosebite de condensare doctrinală, este pentru noi uluitoare şi inadmisibilă.

Ori credem, ori nu credem! Ori suntem pe apă, ori suntem pe uscat!... Biserica Anglicană, în singulara ei patrie insulară, se pare că poate să fie şi aşa, şi aşa.

O altă curioasă chestiune este dorinţa acestei biserici ca noi ortodocşii să recunoaştem validitatea hirotoniilor anglicane, dela Matthew Parker încoace... Cari hirotonii? *Bilul celor 39 de articole* (constituţia religioasă a bisericii Anglicane) tăgădueşte şi desfiinţează taina hirotoniei. Aşa dar, după litera legii lor bisericeşti, ei nu mai sunt preoţi, ei nu mai au preoţi (ca şi ceilalţi protestanţi).

Atunci cum vom putea noi, ortodocşii, să le acordăm ceiace ei singuri declară că nu au?

Este prea adevărat că în mijlocul nebuloasei anglicane un sâmbure de oameni decişi şi credincioşi vor să se constitue în planetă nouă şi precisă. Intre Camera Lorzilor şi Camera Comunelor s'au ridicat, în ultimul timp, vijelioase valuri de discuţie şi de separatism. Episcopii din Camera Lorzilor vor să se apropie de creştinismul integral (cu Şapte Taine şi cu sacră tradiţie); libertarii din Camera Comunelor vor să rămână protestanţi.

Timpul împleteşte, încet şi sigur, cununa victoriei.

Gala Galaction

Résumé.

Un prêtre de l'Église Anglicane, homme de piété et de science, visita notre pays, il y a une dizaine d'années. L'auteur de cet article fit parler ce prêtre, la plume à la main, sur bien de choses concernant la „Church of England". Ci-dessus nous reproduison cette conversation écrite, ainsi que nos nottes actuelles. C'est un document très intéressant et l'impression qui s'en dégage est que, malgré les bonnes volontés réciproques, les difficultès à surmonter restent toujours sérieuses.

MITROPOLITUL PIMEN AL MOLDOVEI ŞI SUCEVEI.

In noaptea de 11—12 Noemvrie a. c., a murit în Bucureşti mitropolitul Pimen, carele dela 8 Februarie 1909 şi până în momentul morţii a păstorit frumoasa şi plina de mândre tradiţii, mitropolie a Moldovei şi Sucevei. Rămăşiţele lui pământeşti au fost înmormântate cu rânduiala cuvenită în cimitirul satului Proviţa în ziua de 15 Noemvrie.

Pimen mitropolitul a păstorit un sfert de veac încheiat pe scaunul lui Varlaam şi Dosofteiu, Veniamin şi Iosif, etc., în împrejurări destul de anevoioase pentru viaţa creştină. In soborul arhiereilor sfintei noastre biserici era cel mai bătrân ierarh,—trecuse în al 82-lea an al vieţii—, cu toate acestea duhul lui mereu tânăr îl punea în fruntea tuturor iniţiativelor de înnoire şi de progres în biserică. Dar peste toate calităţile ce le-a avut bătrânul mitropolit şi cu toate scăderile, firesc legate de mâna de pământ ce este omul, vlădica Pimen a avut o calitate care nu l-a părăsit până la suflarea lui cea mai de pe urmă: era un patriot fără reproş. Acolo la Iaşi, în crâncena încăerare a războiului pentru întregirea neamului, în capitala Moldovei, el a stătut ca o strajă neclintită, şi îndemnul şi optimismul lui robust în izbânda finală dădea curaj şi încredere când şi cui trebuia. Şi iarăşi e bine să se ştie şi aceasta că, iubea şi preţuia cultura teologică şi încuraja promovarea culturii clerului. In vremurile de după război a fost acela care a stăruit cel mai mult, să se ceară viitorilor candidaţi de preoţie cel puţin licenţa în teologie. Idealul său era să vadă pe toţi preoţii cel puţin licenţiaţi în teologie.

Mitropolitul Pimen se trăgea dintr'o familie de săteni din satul Proviţa, judeţul Prahova, originară din Săcelele Braşovului. A învăţat la seminarul Central din Bucureşti şi după ce l-a terminat, s'a căsătorit şi a fost hirotonit diacon pe seama bisericii Sfântului Vasile din Ploeşti, unde n'a rămas decât un an. Fiindcă rămâind văduv, mitropolitul Calinic l-a adus preot la mitropolie în Bucureşti de unde, în 1880 a fost trimis să urmeze cursurile facultăţii de teologie din Cernăuţi. Dela Cernăuţi s'a întors cu titlul de doctor în teologie. Revenit la Bucureşti a fost tuns în monahism şi făcut predicatorul mitropoliei, iar după câţiva ani, la 1888, fu numit profesor de dogmatică la facultatea

de teologie din Bucureşti de curând înfiinţată. Intre timp a mai ocupat şi postul de director la seminarul Central şi la internatul teologic. In 1895, Februarie 9, a primit hirotonia de arhiereu locotenent al Argeşului cu titlul de „Piteşteanul"; iar la 11 Februarie 1902, a fost ales episcop al Dunării de Jos, de unde după o păstorie de şapte ani a fost ales, în 8 Februarie 1909, mitropolit al Moldovei.

Epoca cea mai însemnată a mitropolitului Pimen o formează timpul cât a fost episcop la Galaţi. Pe lângă instituirea conferinţelor pastorale, imitaţie după lucrarea învăţatului şi energicului episcop Atanasie dela Râmnic, mai apoi mitropolit primat, şi a asociaţiei preoţeşti „Solidaritatea", satele dobrogene cu îndemnul şi osteneala lui s'au împodobit cu cele mai frumoase biserici din câte s'au zidit în satele noastre de o sută de ani încoace. Aceasta este opera cea mai de laudă a mitropolitului Pimen.

ARHIEREUL PLATON C. PLOEŞTEANU.

Arhiereul Platon, vicarul sfintei mitropolii a Ungro-Vlahiei, a trecut, pe neaşteptate, la cele veşnice în ziua de joi 29 Noemvrie a. c., în urma unei scurte suferinţe. El era una dintre cele mai populare figuri ale ierarhiei noastre şi se bucura de multă dragoste din partea clerului şi poporului bucureştean.

Ales arhiereu de Sinodul ţinut la Iaşi în 1918, vlădica Platon şi-a împlinit cu evlavie chemarea de arhiereu vicar al Ungro-Vlahiei timp de 16 ani neîntrerupt; şi într'o vreme adecă dela scoaterea din scaun a mitropolitului Conon în toamna anului 1918, şi până la alegerea noului mitropolit în persoana I. P. S. Patriarh Miron, la 30 Decemvrie 1919, el chiar a păstorit singur mitropolia ca *locum-tenens* de mitropolit.

Arhiereul Platon era moldovean dintr'o familie preoţească din părţile Bacăului. Invăţase seminarul la Roman într'o clasă cu d-l profesor S. Mehedinţi şi, apoi, facultatea de teologie din Bucureşti. După terminarea facultăţii s'a căsătorit şi a intrat în clerul de mir, fiind hirotonit preot pe seama bisericii episcopiei din Curtea-de-Argeş în 1900. Până la ridicarea sa la treapta de arhiereu a stătut necurmat la Argeş, ocupând cele mai însemnate atribuţiuni şi vrednicii la care putea să ajungă un preot de mir destoinic în vremurile acelea. Astfel numai după trei ani dela hirotonie a şi fost numit protopop al judeţului Argeşului (1903—1908), apoi preşedinte al consistoriului spiritual eparhial, precum şi membru în Consistoriul superior bisericesc înfiinţat prin legea lui Haret din 1909. Multă vreme a ocupat şi vrednicia de preşedinte al societăţii preoţilor argeşeni „Frăţia", şi rodul ostenelelor sale în această demnitate a fost bucuria lui de totdeauna şi mândria preoţimei argeşene până azi.

Cu vlădica Platon se stinge încă unul din arhiereii din ceata clericilor cu chip cuvios. Şi mulţimea de popor bucureştean, ce l-a petrecut până la locaşul de veci — a fost înmormântat la Cernica — ne-a dat putinţa să pricepem de câtă simpatie şi popularitate era el înconjurat.

Dumnezeu să-l odihnească cu cei drepţi! † *I. S.*

CRONICA EXTERNĂ.

ALBANIA.

— *Situaţia ortodoxiei.* Biserica ortodoxă din Albania care numără patru eparhii cu 438 parohii şi 27 mănăstiri, se află într'o situaţie extrem de grea. P. S. Episcop Visarion luptă energic împotriva piedecilor, cari turbură viaţa normală a bisericii.

Lipsa de mijloace materiale, cum şi lipsa normelor de drept, cari să determine raporturile guvernului alban către biserica ortodoxă albană, se reflectă foarte dureros asupra vieţii şi situaţiei acesteia din urmă. O mare lovitură pentru biserică a fost şi hotărîrea guvernului alban, care a oprit de a se preda în şcoale învăţământul religios al tuturor confesiunilor. Воскресное Чтенiе. 1934, p. 352 şi 376.

D. Balaur.

ANTIOHIA.

— *Ştiri bune din Damasc.* Neînţelegerile cari au turburat biserica Antiohiei pe seama alegerii mitropolitului Libanului sunt aproape împăcate. Fostul mitropolit Zaharia s'a plecat sfaturilor şi după îndemnul patriarhului Alexandru şi-a părăsit gândul de a mai încerca să ocupe scaunul de mitropolit al Libanului. Ca urmare a acestor lucruri mitropolitul Zaharia a reluat conducerea epitropiei patriarhale din Damasc. Revenirea sa în acest post a fost adusă chiar de el la cunoştinţa guvernatorului francez din Beyrut. Tot deodată patriarhul a orânduit pe arhimandritul Serghie ca epitrop al eparhiei Libanului în locul arhimandritului Pavel rechemat la Damasc.

— *Rânduelі pentru alegerea mitropoliţilor.* La venirea în scaun a patriarhului Alexandru, biserica Antiohiei era lipsită de păstori la următoarele patru mitropolii: Laodicheia, Liban, Tripolis şi Avronitia. Străduinţele noului patriarh de a completa aceste vacanţe se loveau fie de uneltirile mitropoliţilor din tabăra fostului patriarh Arsenie, fie de ambiţiile celor ce doreau să se vadă aleşi în vreunul din scaune. Turburarea care a avut loc cu alegerea mitropolitului Libanului este pilduitoare. Şi se ştie ce luptă învierşunată se încinsese între sinod, care susţinea chiar împotriva voinţei patriarhului pe fostul mitropolit Zaharia, şi între credincioşii din eparhia Libanului, hotărîţi să nu cedeze în faţa neregulilor săvârşite la alegere, ci să ostenească din răsputeri pentru anularea ei în cazul când nu vor dobândi ca mitropolit pe arhimandritul Pavel Huri. Ca să împiedece orice neajuns patriarhul a ascultat plângerile şi a anulat alegerea.

Dar înainte de a hotărî o nouă alegere, patriarhul a găsit potrivit să adune sinodul, la care au luat parte şi delegaţi laici din eparhii,

cu scopul ca să cerceteze împreună pricinile împotrivitoare unei bune înţelegeri şi să ia măsuri pentru înlăturarea neajunsurilor. Printre altele s'au luat atunci şi aceste hotărîri: *a)* Colegiul arhiereilor nu poate să se adune în sinod fără învoirea patriarhului *b)* Mitropolitul Zaharia vicarul patriarhal din Damasc, poate să ocupe locul de preşedinte al sinodului însă trebue să fie neapărat însărcinat de patriarh spre acest scop. In sinod el nu poate să aibă decât votul său, fiind totdeodată îndatorat să observe să nu se pună candidaturi pentru ocuparea vreunei mitropolii vacante acum. *c)* Desemnarea candidaţilor pentru mitropolia Tripolis se va face sub directa supraveghere a mitropoliţilor Laodicheii şi Tir-Sidonului, precum şi a unui număr de 12 delegaţi din partea comunităţii creştine din Tripolis. Pentru alegerea mitropolitului Libanului se lasă în seama patriarhului puterea de a încredinţa la doi arhierei supravegherea alegerii candidaţilor.

Măsurile luate dovedesc întemeierea unui bun început de împăciuire între taberile care uitaseră cu totul neajunsurile pricinuite bisericii prin lipsa de înţelegere şi prin descătuşarea celor mai aprigi ambiţii. Potolirea vrajbei aţâţată de cei care unelteau împotriva bisericii antiohiene arată cât de îndreptăţite erau temerile de acum câteva luni când a fost vorba să fie pedepsiţi cei care loveau biserica din îndemnuri streine şi pentru interese curat personale. De aceia în vremea din urmă, sinodul patriarhal a suspendat pe mitropoliţii Epifaniei, Alepului şi Emesiei pentru motive de ordin disciplinar şi anume atingerea demnităţii patriarhale. Numai în felul acesta credem că se va putea pune rânduială în cârmuirea nestingherită a patriarhiei Antiohiei.

Acum aflăm că mitropolitul Alepului a fost judecat de sinod, care a hotărît pedepsirea lui canonică cu oprirea de la slujbe un an de zile şi trimiterea sa pe tot acest timp la o mânăstire din jurul Antiohiei. In lipsa lui eparhia Alepului va fi cârmuită de un exarh patriarhal. (Πάνταινος, XXVI (1934) pp 317, 331).

G. I. M.

BULGARIA.

— *Vidinul.* Despre marile festivităţi dela Vidin, săvârşite la începutul acestei toamne în amintirea primului exarh bulgar Antim I, dau detalii ample publicaţiile: Братско слово, organul sf. mitropolii dela Plovdiv (Filipopole), (anul V, Nr. 1), Църковенъ Вестникъ, organul oficial al sf. sinod dela Sofia, (anul XXXV, Nr. 34-35) şi altele. Au fost prezenţi la Vidin toţi episcopii şi mitropoliţii, toţi intelectualii şi guvernul bulgar. N'a lipsit nici chiar M. S. Regele Boris, care a ţinut o cuvântare de toată frumuseţea. „Una din cele mai nobile trăsături ale istoriei bulgare este faptul că biserica a fost întotdeauna nedespărţită de popor", a spus M. Sa.

Prin sârguinţă I. P. S. Mitropolit Neofit al Vidinului, s'au inaugurat cu acest prilej: 1) *mausoleul-monument*, înnălţat întru pomenirea lui Antim I. Este alcătuit dintr'un mic paraclis, înconjurat de o grădină frumoasă, iar în interior a fost aşezată statuia ierarhului, în mărime naturală, şezând pe tron cu toiagul în mână. In subsolul de beton se află mormântul exarhului; 2) *Casa culturii şi a milei creştine,*

compusă din două etaje şi subsol. Aci se află o trapeză unde iau masa gratuit 200 de copii şi elevi săraci, împreună cu lucrătorii dela fabrica de lumânări a eparhiei. La etajul I se află o sală mare pentru adunări, conferinţe şi serbări, iar la al doilea — o şcoală profesională pentru 120 de fete sărace.

— *Sărbătorirea lui Paisie.* S'au împlinit anul acesta 170 de ani de când Paisie a înzestrat poporul bulgar cu prima sa *istorie naţională* (1764). (O parte din prefaţa acestei lucrări se află la „notiţe bibliografice"). Din ce în ce mai mult creşte în sufletul mulţimii figura acestui adevărat apostol al neamului. Despre el a spus poetul bulgar Ivan Vazov:

„De astăzi înainte neamul bulgăresc
Îşi are *Istoria* şi devine popor"...

Considerând scrisul lui Paisie ca pe un testament religios şi etnic, d. *D. Ivanov* scoate în relief gândurile călăuzitoare ale autorului *Istoriei slaveanobulgăreşti* dela 1764 (Църковенъ Вестникъ, XXXV, Nr. 34—35).

Cunosc, din anii câţi i-am străbătut la Sofia, că există o revistă de seamă cu numele „Oteţ Paisie", după cum există şi o societate cu acelaşi nume: „Uniunea panbulgară Oteţ Paisie" (Oteţ = părinte). In acelaşi număr din Църковенъ Вестникъ, uniunea îşi expune programul şi aduce la cunoştinţă că a hotărît traducerea şi tipărirea în limba bulgară a operii lui Paisie. Este al doilea an acum de când acestui umil călugăr dela sf. Munte i s'a consacrat—spre pomenire—ziua de 27 Septemvrie a fiecărui an. Aşa se cinsteşte memoria unui om şi de omenie şi de ispravă.

— *Mănăstirea Rila.* Anul acesta se împlinesc o sută de ani dela restaurarea clădirilor mânăstirii Rila, mistuite de foc în 1833. La 13 Ianuarie din anul acela, unul din fraţi, întorcându-se dela utrenie şi aprinzându-şi focul, s'a culcat şi a adormit. Un lemn aprins a căzut pe duşumea şi i-a aprins chilia construită din lemn. Intr'o oră şi jumătate toate clădirile mânăstirii erau prefăcute în cenuşă. Incendiul acesta se află descris într'o condică din vremea aceea a mânăstirii. Au scăpat neatinse de foc numai sf. lăcaş de închinare, zidit în piatră la 1343, clopotniţa, zidită tot în piatră la 1335, pereţii aripei dinspre apus împreuna cu coloanele de marmoră şi porţile dinspre oraşele Dupniţa şi Samocov. Rămânând fără adăpost şi hrană, mulţi monahi au fugit. Alţii au început să umble prin sate şi oraşe strângând bani pentru refacerea mânăstirii. Printre aceşti ostenitori a fost şi călugărul Neofit Rilski, traducătorul dela 1838, 1839 şi 1840 al Noului Testament în limba bulgară. El aduna bani prin părţile Cazanlăcului. In felul acesta s'au strâns 85.835 groşi. Dar cheltuelile de refacere au costat, în 1834, 315.635 groşi. Cine a suportat diferenţa? O veche tradiţie rileană lămureşte această chestiune. Mânăstirea area comori ascunse. De ele, conform unui regulament şi jurământ special, nu ştiau decât trei sau patru din cei mai bătrâni monahi de acolo. După incendiu nu mai era în viaţă decât unul singur, şi acesta aflat tocmai în Herţe-

govina pentru strângere de bani. Egumenul de atunci al mânăstirii, ieromonahul Iosif, s'a hotărît să meargă, împreună cu alţi fraţi, în Herţegovina şi să afle locul unde erau ascunse comorile dela singurul monah care ştia de ele. Iosif, a luat cu sine pecetea mânăstirii, o scrisoare dela mitropolitul din Samocov, în a carui eparhie se afla mânăstirea, o altă scrisoare dela patriarhia constantinopolitană, deoarece mânăstirea era stravropighie şi, înarmat cu toate acestea, a plecat în Herţegovina la duhovnic. Acesta i-a primit şi le-a ascultat plângerea. Dar a obiectat că n'are de unde şti dacă el, Iosif, este sau nu actualul egumen. Iosif i-a arătat pecetea mânăstirii spre încredinţare. Duhovnicul i-a răspuns că o pecete nu poate servi ca încredinţare, întru cât ea poate fi furată. Atunci egumenul i-a arătat scrisoarea mitropolitului din Samocov. Duhovnicul a examinat-o şi a răspuns că e bună, dar mănăstirea fiind stavropighie trebue să aibă scrisoare şi dela patriarhul ţarigrădean. Iosif i-a înmânat şi această scrisoare. Cercetând şi scrisoarea patriarhală, duhovnicul a rugat pe tovarăşii lui Iosif să iasă afară, iar el şi-a pus epitrahilul şi a spus egumenului locul unde sunt ascunse comorile mânăstirii, juruindu-l în acelaşi timp să nu întrebuinţeze altfel banii decât numai pentru refacerea mânăstirii şi a clădirilor ei. Cu banii aceştia s'au terminat lucrările de restaurare ale Rilei, cea mai mare mânăstire din peninsula balcanică. Lucrările de zidire ale sf. lăcaş, înnălţat din nou în forma de astăzi, au durat până în 1847 pe baza a două firmane date de stăpânirea turcească (Църковенъ Вестникъ, XXXV, Nr. 40).

— *Intre fraţi.* In ultimul timp, propaganda sectară a luat o mare extindere în Bulgaria. Spre atingerea scopurilor urmărite, conducătorii ei uzează de mijloace pe cât de false pe atât de violente. Astfel, într'un articol recent, publicat în revista americană *The European harvest field* şi intitulat *Evanghelia în Bulgaria*, Pavel Mişcov, pastorul baptiştilor, spune printre altele: „Există în bulgaria sate cari, din punct de vedere spiritual, au rămas mai înapoiate decât cele din inima Africei". Un neadevăr, fireşte. Dar un neadevăr care doare cu atât mai mult cu cât este susţinut tot de un bulgar într'o cvadruplă calitate: de apostat al dreptei-credinţe, de trădător al neamului, de baptist şi de pastor. Toate acestea remunerate în dolari. Pavel Mişcov imploră deci sprijinul Americii cam în felul următor: Bulgaria, în anumite regiuni, se află într'o stare de sălbătecie mai grozavă decât aceea a Africei centrale. Eu, Pavel Mişcov, mi-am luat sarcina s'o luminez, s'o civilizez prin baptism. Deaceea, trimeteţi urgent dolari. Bulgarii *sunt* săraci şi cu câţiva bani grei de-ai voştri (şi de-ai noştri) îi fac pe toţi baptişti şi alte celea...

Clerul ortodox bulgar a înţeles toate aceste scopuri şi mijloace, de aceea nu s'a mulţumit numai să dea alarma, ci şi luptă dârz pentru menţinerea adevăratei credinţe, temelia neamului şi a statului. (Пастирско Дѣло, XIII, Nr. 35, 20 Oct. 1934, Sofia).

— *Restaurarea socială.* O răsturnare, o inversiune a multor valori sociale de altădată, cu structură creştină, a suferit şi Bulgaria în anii de după marele măcel universal. Observând la timp că drumul

pe care s'a apucat este din cele mai primejdioase prin consecințele pe care le include, s'a ajuns la nevoia înființării unui institut de repunere a vieții colective și individuale pe vechile ei baze. Acest institut, promovat de autoritățile bisericești, a luat de curând ființă la Sofia și a fost numit *Direcția reconstrucției sociale*. Presa bisericească îi consacră lungi articole de sugestii privitoare la organizarea lui, susținându-se deopotrivă cei patru factori necesari, cari trebuesc să intre în compoziția lui: biserica, școala, familia și casele de citire (așa numitele Читалища), care — în Bulgaria — au o mare răspândire și un rol activ în înlăturarea analfabetismului. (Народенъ Стражъ, XVI, Nr. 14, 1 Noemvrie; Църковенъ Вестникъ, XXXV, Nr. 40, p. 452-453 Пастирско Дѣло, XIII, Nr. 35 și 39).

— *Inceput de an școlar.* In ziua de 17 Oct. c., cu prilejul redeschiderii cursurilor facultății de Teologie dela Sofia, sfințirea apei s'a făcut de către I. P. S. mitropolit Ștefan înconjurat de patru preoți și doui diaconi. Solemnitatea aceasta a avut loc într'unul din auditoriile facultății situată în piața Sf. Nedelea. După sfeștanie, I. P. S mitropolit Ștefan a rostit o predică însuflețită, tratând despre însemnătatea credinții și raportul ei cu fenomenul cunoașterii. In urmă, I. P. S. Sa a împărtășit profesorilor și studenților binecuvântările sfântului sinod, urându-le sănătate și succes da-a-lungul noului an școlar. (Пастирско Дѣло, XIII, Nr. 35, 20 Oct. 1934) (I. P. S. mitropolit Ștefan a fost câțiva ani profesor de Teologia practică la această facultate).

— *Dela mânăstirea Rila.* Tânărul Petcu Nicolov Stanev, care și-a luat licența în teologie la facultatea noastră din București și care a fost tot timpul studiilor bursierul patriarhiei noastre, a fost numit de curând ajutor de bibliotecar al sfintei mânăstiri Rila din Bulgaria, centrul vieții ei monahale și spirituale. (Църковенъ Вестникъ, XXXV, Nr. 43-44, 17 Noemvrie 1934).

— *Facultatea de teologie dela Sofia* a primit anul acesta o sută de studenți bulgari și zece streini. (П. Дѣло, XIX, Nr. 30, 1934 și Воскресное Чтенiе, 1934, p. 376).

D. profesor D. V. Diulgherov a fost numit prin decret regal, în cursul lunei Iulie a. c., profesor definitiv al facultății de Teologie din Sofia la catedra de Teologie dogmatică, cu critică asupra confesiunilor eterodoxe și a sectelor din Bulgaria și la catedra de Patrologie. (П. Дело, XIII, Nr. 35, 1934).

Publicația din care iau această știre și care este organul oficial al frățiilor ortodoxe din Bulgaria, a dus o răsunătoare luptă împotriva d-lui Diulgherov acuzându-l fățiș de francmasonerie. (A se vedea *Cronica externă* din *Biserica ortodoxă română*, LII, 1934, p. 490). Astăzi Пастирско Дѣло îl gratulează: „Felicităm din toată inima pe energicul și talentatul profesor Diulgherov și-i dorim o activitate strălucită și ca profesor ordinar (definitiv)".

Pr. P. A.

CEHOSLOVACIA.

— *Participarea clerului ortodox la al VII-lea congres internațional de filosofie.* In zilele de 2—7 Septemvrie a. c., în Praga a avut loc al VII-lea congres internațional de filosofie, la care au luat parte reprezentanții bisericii ortodoxe cehoslovace. La acest congres au fost atinse și probleme de caracter religios filosofic. Воскресное Чтенie, 1934, p. 352.

— *Sfințirea catedralei ortodoxe din Praga.* In ziua de duminecă, 14 Octomvrie a. c , în Praga a avut loc sfințirea solemnă a bisericii noi construite în cinstea sfinților Ciril și Metodiu, cei dintâi dascăli sloveni. Rânduiala târnosaniei și dumnezeiasca liturghie a săvârşit-o P. S. Episcop Gorazd. Воскресное Чтенie, 1934, p. 388.

La acea sfințire a catedralei ortodoxe a fost poftită să ia parte și biserica noastră.

ESTONIA.

— *Conferință ortodoxă-protestantă.* In orașul Narva a avut loc o conferință ortodoxă-protestantă, convocată cu scopul de a lua măsuri reale de luptă împotriva ateismului vrăjmaș, care amenință întreaga lume creștină. Conferința s'a deschis prin rugăciunea pastorului Krak, apoi clerul ortodox a săvârșit un tedeum. In prezidium-ul conferenței au fost aleși ortodocși și protestanți, în număr egal. La conferință au fost citite referate despre situația actuală a creștinismului din lume, despre viața bisericii ortodoxe din Rusia sovetică, despre influența și însemnătatea mucenicie bisericii ruse asupra vieții spirituale și dispoziției Europei apusene. Lucrările conferenței au ținut trei zile și a dat rezultate pozitive. Воскресное Чтенie, 1934, p. 352.

— *Adunarea eparhială din Narva.* Adunarea eparhială s'a deschis la 24 Septemvrie a. c. cu slujbă bisericească. Protoiereul P. Dmitrovschi a citit referatul. „Problemele lucrării misionare" în care a caracterizat mișcarea sectară și a propus să se organizeze *Frăția generală-parohială misionară* Problema acestei frății este: *a)* să se organizeze lecții publice în chestiunile obiectate de sectanți *b)* să organizeze o bibliotecă antisectară, *c)* să se aibă informații precise despre enoriașii, convertiți în sectă și cari se află sub influența sectanților, *d)* să se organizeze cercuri de ajutor social pentru vizitarea bolnavilor, pentru cei închiși, organizarea ospătărei etc., *e)* să organizeze slujbe solemne, *f)* să editeze literatură antisectară, *g)* să facă cunoștință cu literatura sectară, *h)* să organizeze vizitarea sistematică a parohiilor, *i)* să înființeze societatea de trezvie.

Preotul S. Grozdov a citit referatul „Organizarea vieții bisericești-parohiale", unde a notat trei momente fundamentale ale activității pastorale: rugăciunea, predica, gospodăria bisericească.

A doua zi, la 25 Septemvrie a fost ascultat referatul preotului A. Lavrov „Lucrul cu copiii", în care referentul a arătat amănunțit lucrarea cu copiii din parohia lui. Православный Собесѣдникъ, 1934, p. 141—144.

FINLANDA.

— *Subvenţiune de la stat pentru biserica ortodoxă pe anul 1935.* Pentru nevoile bisericii ortodoxe din Finlanda în anul 1935 se cere din mijloacele statului suma de 879,800 mărci fineze. Утренняя Заря, 1934, p. 92.

D. Balaur.

GRECIA.

— *Statistică bisericească.* Ziarele din Atena au înfăţişat în ultima vreme cifre grozav de dureroase pentru starea culturală şi economică a clerului din Grecia.

Există în stat înscrişi pentru salar 7345 preoţi, în numărul acesta nefiind cuprinşi preoţii din insulele Ionice, plătiţi aparte Din cei 7345 preoţi numai 57 sunt diplomaţi în teologie, 635 sunt absolventi ai şcoalelor normale, iar restul de 6653 abia au cultura elementară. Şi pe drept cuvânt adaugă alcătuitorul statisticei: „aceste cifre dovedesc în deosebi nivelul puţin ridicat al culturii preoţilor de mir şi gradul de înrâurire pe care ei au putut să o aibă asupra turmei lor".

Pentru salariul total al celor 7345 preoţi se cer în medie 92 milioane drahme anual, dar casa asigurării clerului grec îndatorată să plătească salariul preoţilor are prevăzuţi numai 74 milioane drahme şi prin urmare mai este nevoie de încă 18 milioane drahme pentru ca să-şi împlinească obligaţiile sale. Venitul cel mai de seamă al Casei asigurării clerului provine din încasarea unei treimi din venitul parohial care se ridică la vreo 250 milioane drahme însă a fost limitat de fapt la 150 milioane drahme anual.

Din avutul mânăstiresc statul a luat prin expropiere forţată pentru cei fără avere şi pentru refugiaţi, aproape un miliard de drahme, iar din ce a mai rămas au fost sechestrate imobile de 600—700 milioane drahme, care au fost lichidate şi puse sub administrarea Organizaţiei pentru administrarea avuturilor bisericeşti. De aici se plătesc salariile şi pensiile arhiereilor şi ale predicatorilor, iar totalul acestor cheltueli se ridică la suma de 21 milioane drahme anual.

Avutul imobil al celor 170 mânăstiri — nu sunt cuprinse în numărul acesta mânăstirile Muntelui Atos —, este socotit că reprezintă o valoare de vreo 500 milioane drahme. Din venitul acestei sume se întreţin mânăstirile şi cei 2000 de călugări, primind fiecare 450 drahme lunar. Trebue să se ştie însă că sporirea numărului călugărilor este oprită prin lege. Incă o pildă de ocrotirea bisericii greceşti din partea statului! (Πάνταινος, 45 (1934), p. 718).

— *Năzuinţi pentru ridicarea clerului.* Către sfârşitul lunei Octomvrie prelaţii bisericii Greciei s'au adunat în sinod ca să ia cunoştinţă de răspunsul guvernului la cererile făcute pentru clerul de mir. Din nenorocire însă răspunsul a fost desamăgitor. Ziarele se plâng de lipsa de înţelegere din partea statului a rostului slujitorilor bisericii în viaţa poporului încredinţat păstoriei lor. Contrar cu ceia ce se întâmplă în alte state, unde se depun multe stăruinţe şi se fac jertfe mari pentru cultura şi întreţinerea clerului, în Grecia statul este iertat de

această povară pe care el singur a înţeles sa o lepede. In schimb clerul se prezintă astăzi într'o stare de plâns, atât din punctul de vedere al pregătirii sale teologice, cât şi al mijloacelor de trai şi al înfăţişării lui demne. Chiar revistele bisericeşti nu se sfiesc să spună că halul în care se prezintă clerul de mir de prin diferite ţinuturi ale ţării, atinge însăşi demnitatea Greciei ca stat creştin, fiindcă nu este rară vederea preotului îmbrăcat în zdrenţe şi fiind muritor de foame. Şi atâta vreme cât lipsesc mijloacele necesare pentru întreţinerea omenească a clerului, nu poate să mai fie vorba despre ridicarea şi cultivarea lui.

Atitudinea luată de ierarhii greci, ca să lupte pentru ajutorarea preoţilor, îi cinsteşte. Sinodul a dovedit că nu cere nimic pentru sine, ci dimpotrivă este gata să suporte orice jertfă pentru deslegarea marei pricini a clerului de mir. Veniturile epitrahilului pe care le agoniseşte preotul de ţară sunt cu totul reduse. Aceasta s'a dovedit dintr'o cercetare a sinodului făcută cu multă luare aminte. Iar toata averea bisericii care a mai rămas după confiscările şi expropierile unui veac întreg, abia ajunge pentru acoperirea nevoilor administrative ale bisericii şi întreţinerea mânăstirilor. Se cere deci neapărat ca statul să acorde o sumă anumită din buget în acest scop. Dar statul nu găseşte cu putinţă să împace rugămintea bisericii. Dintr'un buget de 10 miliarde nu poate prisosi nimic pentru sărmanul cler. Bunăvoinţa statului faţă de biserică este atât de vitregă încât îngădue să ţină pentru şcoala de jandarmi clădirea unui seminar ani dearândul, fără să plătească nici despăgubiri pentru clădirea altui local, unde să fie pregătiţi viitorii preoţi, nici să dea măcar chiria cuvenită. In cele din urmă biserica văzând că nu este ascultată a fost nevoită să ceară sprijinul justiţiei.

Făgăduinţa bisericii este că va cere ajutorul poporului drept credincios, legat de ea prin viaţă şi trecut, ca în chipul acesta să se înţeleagă că luminarea şi sprijinirea clerului înseamnă luminarea şi ridicarea poporului. Iar atunci poporul nu va lupta numai pentru ridicarea bisericii şi a slujitorilor ei, ci pentru cauza sa propre. (Ἐκκλησία, XII (1934), p. 329).

— *Un nou aşezământ teologic.* Sinodul prelaţilor greci, în şedinţa dela 19 Octomvrie a.c. luând în discuţie chestiunea pregătirii clerului, a cercetat programa generală alcătuită de I. P. S. Hrisostom arhiepiscopul Atenei. Ea a fost primită întocmai, însă fiindcă nu s'a mai putut înfiinţa Academia teologică în mânăstirea Petrachi s'a hotărît întemeierea unui institut teologic cu internat şi unde vor fi primiţi numai studenţii în teologie cari vor să se preoţească. Aici ei vor audia în afară de lecţiile universitare ale facultăţii de teologie şi câteva cursuri speciale spre a fi mai bine pregătiţi pentru slujba preoţiei. (Ἐκκλησία, XII (1934), p. 342).

— *Măsuri împotriva călugărilor stilişti din Sf. Munte.* Chestiunea vechiului calendar tot n'a încetat să preocupe biserica şi statul grecesc din pricina noilor forme sub care se prezintă de fiecare dată. Nu de mult tribunalul din Volo a respins cererea vechior calendarişti — stilişti — cari vroiau recunoaşterea oficială a corporaţiei lor sub denumirea „Comunitatea religioasă grecească a adevăraţilor

creştini ortodocşi“. Acum în urmă 'Εκκλησία care este buletin oficial al bisericii Greciei, publică decretul Ministerului de Interne întocmit pe baza referatului d. G. Hoida procuror la Curtea de Casaţie, asupra următoarelor puncte: Dacă monahii aghioriţi, care lipsesc regulat din Sf. Munte, pot să slujească în zilele de sărbătoare ale calendarului Iulian, în cuprinsul eparhiilor bisericii greceşti, fără învoirea mitropolitului locului. Iar în caz contrar dacă poate să fie obligată poliţia, la cererea mitropolitului, de a trimite pe aceşti călugări la mânăstirile lor.

D. Hoida întemeiat pe legea organică a bisericii autocefale greceşti şi pe canoanele bisericeşti, arată că fără voia mitropolitului locului, niciun cleric venit dinafară, având chiar scrisori canonice de recomandare, nu poate să săvârşiască sf. slujbe fie chiar la sărbătorile calendarului Iulian cari cad odată cu zilele de sărbătoare ale calendarului Gregorian. In cazuri ca atare mitropolitul are tot dreptul să ceară sprijinul poliţiei pentru îndepărtarea din cuprinsul eparhiei a feţelor bisericeşti care turbură liniştea călcând rânduelile canonice şi fac neajunsuri unei instituţiei autocefale, pusă sub ocrotirea statului. ('Εκκλησία, XII (1934), pp. 337—339).

LETONIA.

— *Uciderea şi înmormântarea arhiepiscopului Ioan al bisericii ortodoxe din Letonia.* In noaptea de 11 spre 12 Octomviri a. c., în Riga, a fost ucis de răufăcători capul bisericii ortodoxe din Letonia, arhiepiscopul Ioan (Pommer). Răposatul a terminat academia spirituală din Petersburg, fiind tuns în anul al II-lea. A fost succesiv profesor de sf. Scriptură la seminarul din Cernigov, inspector la cel din Vologda, şi rector al celui din Vilna. In anul 1911 a fost hirotonisit ca episcop al Sluţcului, vicar al eparhiei Minscului. In timpul revoluţiei bolşevice P. S. Ioan era arhiereu eparhial în Penza, arestat şi condamnat la împuşcare, dar în anul 1920 s'a reîntors, cu schimbul întemniţaţilor, în Riga, unde din acea vreme a şi cârmuit biserica letonă.

In ziua de duminecă, 21 Octomvrie în catedrala Naşterii lui Hristos din Riga, după dumnezeiasca liturghie, a avut loc prohodul solemn al P. S. Ioan. Liturghia şi rânduiala înmormântării au fost săvârşite de I. P. S. Alexandru mitropolit al Tallininului, P. S. Nicolae. episcop Pecerschi, arhimandritul Theofan — delegat al bisericii ortodoxe din Polonia şi 96 protoierei şi preoţi din Letonia. La slujbă au luat parte reprezentanţii guvernului, corpul diplomatic, delegaţi dela toate organizaţiile sociale şi credincioşi. Prohodul arhiepiscopului Ioan s'a terminat la ceasul al şaselea seara, după ce a urmat depunerea rămăşiţelor pământeşti la cimitirul Acoperemântului din Riga.

Sinodul bisericii ortodoxe din Letonia va alege candidaţi pentru ocuparea catedrei letone văduvite, apoi va fi convocat Soborul pentru alegerea definitivă a candidatului succesor. Воскресное Чтенiе, 1933 p. 388 şi 400.

IERUSALIM.

— *Săpături în Betania.* In Betania, pe lotul, ce aparţine Misiei ortodoxe ruse, s'a descoperit în timpul săpăturilor o mare lespede

de piatră cu inscripţie în limba greacă din veacul V sau VI al erei creştine: „Aici Marta l-a întâmpinat pre Domnul, şi Ei au vorbit despre înviere". Воскресное Чтеніе, 1934, p. 352 şi Голосъ Литовской Православной Епархіи, 1934, p. 102

— *Descoperirea unui mozaic în biserica din Betleem.* In biserica Naşterii lui Hristos din Betleem, construită de Sf. Elena deasupra peşterii, unde s'a născut Fiul lui Dumnezeu, lărgită şi împodobită în v. VI de împăratul Iustinian-cel-Mare, inginerul care a condus lucrările pentru repararea bisericii, a descoperit la adâncimea de 80 cm. sub lespezile de piatră a podelei, un mozaic vechi, care a slujit multe veacuri ca podeală în aceeaşi biserică. După ridicarea tuturor lespezilor de piatră şi înlăturarea stratului de ţărână şi moluz, s'a descoperit podeala veche, care reprezintă un mozaic excelent de o lucrare artistică fină, care a conservat destul de bine nuanţele vopselelor precedente. Fără de îndoială, că acest mozaic antic din Ţara sfântă, se presupune, că a fost executat prin dispoziţia Sf. Elena. In favoarea unei atari vechimi vorbeşte cuprinsul desenului, care poartă un caracter clasic şi e strein de simbolica creştină Pentru păstrarea acestei descoperiri atât de preţioase şi unică în felul ei, se are în vedere de a construi în biserica din Betleem o nouă podea de sticlă la nivelul lespezilor de piatră ridicate. Descoperirea acestui mozaic a provocat un mare interes în mijlocul arheologilor. Conducerea lucrărilor pentru menţinerea mozaicului a lut-o asuprà sa Locţiitorul patriarhului din Betleem, arhiepiscopul Meliton. Воскресное Чтеніе, 1934, p. 364.

— *Lucrările pentru întărirea bisericii Invierii lui Hristos.* Pentru a întări clădirea bisericii Invierii lui Hristos dın Ierusalim, aceasta nu de mult a fost încinsă cu un inel masiv de fier de şine. In acelaşi timp se fac examinări tehnice a tăriei coloanelor şi pereţilor în acele locuri, unde s'au crăpat. Воскресное Чтеніе, 1934, p. 364.

— *Pelerini rari în Ierusalim.* In Ierusalim a sosit de curând Catalicos-ul „Scaunului apostolic al Răsăritului", Moran-Mar-Vasilios-Gheverghez II, venit din India şi însoţit de doi ieromonahi. Catalicos-ul Ghevergez conduce o comunitate de creştini de 500.000 oameni, care îşi duce începutul dela sf. apostol Toma, care a predicat odinioară evanghelia în India. Catolicos-ul Gheverghez, în convorbire cu ierarhii ortodocşi din Ierusalim, a declarat hotărît, că însuş el, clerul şi credincioşii lui în mod decis se leapădă, atât de monofozitism, cât şi de nestorianism, împărtăşind toată învăţătura dogmatică a bisericii ecumenice de Răsărit, afară de recunoaşterea celor patru sinoade ecumenice din urmă. Acestei vizite i se dă o mare însemnătate, crezându-se, că una ca aceasta va sluji ca un început pentru contopirea creştinilor indieni cu turma ortodoxă multimilionară. Воскресное Чтеніе, 1934, p. 364.

JUGOSLAVIA.

ALEXANDRU REGELE JUGOSLAVIEI.

In ziua de 9 Octomvrie când regele Alexandru al Jugoslaviei cobora la Marsilia pe pământul ospitalier al Franței, gloanțele slobozite de mâna criminală a unui terorist macedonean i-au curmat firul încă tânăr al vieții, precum și pe al ministrului de externe al Franței, Louis Barthou. Vestea acestui îndoit asasinat a îndoliat nu numai cele două țări, nu numai pe prieteni și aliații acestor două țări, ci și pe toți prietenii și susținătorii păcii. Fiindcă înadevăr, călătoria regelui Alexandru în Franța tocmai în scopul păcii era intreprinsă. Și din întâlnirea lui cu personalitățile de seamă din Franța trebuia să se promoveze cu un pas mai departe pacea lumii atât de dorită și totuși atât de puțin sigură.

Cu regele Alexandru națiunea jugoslavă pierde pe cel care a reparat din temelie ruinele dela Cosovo; omenirea pierde pe unul dintre cei mai înfocați apărători și susținători ai păcii; iar biserica noastră pierde pe unul dintre cei trei fii ai săi, hărăziți dela Duhul Sfânt regi și domni peste popoarele ortodoxe.

Fiu al sfintei noastre biserici, regele Alexandru și-a iubit și ajutat biserica din regatul său cu adevărată dragoste și mărinimie regală. Insă sprijinul cel mai prețios pe care el l-a dat bisericii sale, era integrarea lui totală în simțirea și viața religioasă ortodoxă a poporului său. Pentrucă, lucru cunoscut, din punct de vedere religios defunctul rege era un mistic; iar din punct de vedere moral, un ascet. Cei ce au avut putința să stea mai aproape de el, spun că în acest rege se împreuna într'o îmbinare desăvârșită omul afacerilor publice de cea mai înnaltă concepție despre datorie, de o extraordinară stăpânire de sine, de o viață foarte simplă și foarte strictă, — cu misticul. Un episcop sârb care l-a cunoscut foarte de-a-proape spunea odată canonicului anglican J. A. Douglas că, dacă regele Alexandru ar fi trebuit să-și ia o deviză, aceasta n'ar fi fost alta decât: „familia și religia mea". Atât de adânc era zidit în sufletul lui credința creștină în cât, încă din vremea adolescenții, obiceiu pe care l-a practicat chiar și în timpul celor mai sbuciumate împrejurări ale domniei sale, obicinuia să se abată singur și destul de des pe la câte o mânăstire, unde rămânea să petreacă peste noapte ca într'un fel de „retretă" duhovnicească personală.

Biserica noastră românească participă la doliul bisericii surori sârbe cu inima și simțirea pe care cineva o încearcă pierzându-și propriul său fiu. Că fiul al bisericii ortodoxe întregi a fost regele Alexandru.

† T. S.

— *Societăţi de femei creştine-ortodoxe.* In Belgrad şi Niş s'au întemeiat Societăţi de femei creştine ortodoxe. Scopul acestor societăţi e să ajute biserica şi statul în educaţia creştină-ortodoxă a copiilor şi a tineretului. In asociaţii s'au înscris multe pensonalităţi văzute din societatea sârbă. Воскресное Чтеніе, 1934, p. 352.

— *Hirotrnie de arhiereu.* Duminecă, 1 Iulie a. c., în catedrala patriarhiei din Srem. Carlovţi, a fost hirotonisit ca episcop Zlatovsco-Strumicischi, arhimandritul dr. Simeon Popovici. P. S. Episcop Simeon are 60 de ani,—în Jugoslavia e cunoscut ca un excelent predicator şi teolog, care a scris un şir de lucrări ştiinţifice cu privire la teologie şi filosofia creştină. Воскресное Чтеніе, 1934, p. 388. *D. Balaur*

— *Intrarea în vigoare a procedurei pentru judecăţile bisericeşti.* Sf. sinod arhieresc prin hotărîrea sa din 3/16 Iunie a. c. a dispus puterea obligatoare a Procedurei pentru judecăţile bisericeşti cu începere dela 1 Octomvrie 1934. (Гласник, Nr. 29—30 1934, p. 441).

— *Cea mai veche biserică din Jugoslavia — Comemorarea mileniului bisericii marelui mucenic Procopie.* Duminecă, 9 Septemvrie a. c. în Procup, în faţa unui public de aproape 30.000 de cetăţeni din *Toplița* şi a altor părţi din Jugoslavia, a fost săvârşita (comemorarea) rara sărbătorire a *mileniului* unei din cele mai vechi biserici din Jugoslavia, a sf. Procopie din veacul al IX-lea, ale cărui moaşte se află în această biserică. Cu această ocazie s'a oficiat de un sobor de preoţi în frunte cu I. P. S. patriarh Varnava, un parastas pentru eroii căzuţi în războiu pentru întregirea neamului jugoslav. (Гласник, Nr. 29 şi 30, 1934, p, 443).

— *Hirotonirea de episcop.* Duminecă 30 Septemvrie a. c. în catedrala reşedinţei I. P. S. Patriarhului Varnava, din Srem. Carlovţi a fost săvârşită hirotonia stareţului mânăstirii Cruşedol, (una din cele mai renumite mânăstiri din Jugoslavia) arhimandritul Sava Trlaici ca episcop-vicar al Sremului. (Гласник, Nr, 31, 1934, p. 467).

— *Inscăunări de episcopi.* In ziua de 7 Octomvrie, a. c. au fost înscăunaţi următorii episcopi eparhiali: P. S. Sa Dr. Veniamin în Pojarevaţ, P. S. Sa Simeon Stancovici în Şabaţ, P. S. Sa Dr. Simeon Popovici în Ştip.

— *Noul profesor onorific la Facultatea de Teologie din Belgrad.* Pentru catedra de Drept bisericesc a fost numit Prea Sfinţitul episcop al Moraviei Dr. *Vichentie Vuici.*

— *Cea mai veche traducere a N. Testament în limba sârbă,* este aceia a lui Vuc din 1815, făcută de acest mare scriitor şi filosof sârb, după treizeci de ani de muncă neobosită (Богословље IX (1934) p. 97—115).

— *Buna relaţie sârbo-română pentru întărirea ortodoxiei:* Prea Sfinţitul episcop al Banatului sârbesc, Dr. Gheorghie Letici, în vizita canonică, ce a făcut-o pe la mijlocul lunei Octomvrie, a. c. în Banatul românesc, în parohiile cu populaţiu sârbă şi română: Lucarevaţ, Cralievaţ, Stancivo şi Petrovoselo, vizitând în acelaşi timp şi bisericile româneşti, pe lângă cele sârbeşti, a spus în mai multe rânduri Românilor vizitaţi, că: „Sârbii şi Românii sunt membrii ai unei şi aceleiaşi biserici ortodoxe, sunt popoare cu o prietenie strânsă din timpurile străvechi, având ambii idealuri comune, şi după aceasta trebue

să acţioneze împreună pentru înaintarea şi binele acestor popoare şi mai ales pentru întărirea credinţei ortodoxe". (Гласник, Nr. 36—37, Noemvrie, 1934, p. 549). *B. Pisorov.*

LIVONIA.

— *Un act mucenicesc de acum 15 ani.* Pastorul oraşului Riga Dr. O. Schabert a pus la dispoziţia redacţiei buletinului За Церковь din Berlin o copie după un act mucenicesc, nepublicat până acum. Actul este un raport al consiliului eparhial temporal din Riga, No. 33 din 6/19 Fevruarie 1919, către patriarhul Tihon al Rusiei ca complectare la referatul din 2/15 Ianuarie, ac. a. El tratează despre împrejurările în cari a fost ucis episcopul Platon al Revelului, ocârmuitorul eparhiei de Riga, scris în or. Dorpat (Iuriev), după descrierea protodiaconului C. D., secretarul consiliului, care a stat închis împreună cu episcopul Platon 13 zile.

Buletinul pomenit a publicat actul în prescurtare. Iată în scurt un rezumat după cuprinsul lui. In luna Noemvrie 1918, episcopul Platon întorcându-se dela Revel la Dorpat a răcit şi s'a îmbolnăvit grav. Atunci a chiemat un preot, s'a spovedit şi s'a împărtăşit. Sănătatea restabilindu-se, în ajunul Sf. Nicolae (5 Dec. st. v.) în biuroul episcopului s'a slujit un tedeum, în acea zi se împlinise şi a 24 aniversare de la slujba lui arhipăstorească. Tot atunci în Dorpat au intrat bolşevicii comunişti. Peste puţin timp în gazeta estonă „Edazi" a fost publicat decretul despre interzicerea oricăror slujbe. A doua zi au venit la episcop membrii consiliului eparhial şi reprezentanţii clerului luteran. Atunci s'a hotărît să se supună decretului. In ajunul anului nou (st n.) în gazeta bolşevică „Molot" a apărut comunicarea că guvernul, cunoscând activitatea clerului drept contra-revoluţională a propus tuturor clericilor din toate confesiunile să părăsească hotarele Estoniei în 24 de ceasuri. Episcopul a trimis la comandantul oraşului câţiva clerici pentru lămurire. Acesta a declarat că ordinele de mai sus nu au valabilitate fără semnătura lui şi din partea sa a propus chiar să se slujească. Astfel s'a hotărît ca bisericile să se ţină închise, clericii însă să rămână pe loc.

In seara zilei de 2 Ian., episcopul Platon cu secretarul consiliului eparhial au fost arestaţi de pe stradă şi duşi în localul miliţiei urbane din Dorpat. Acolo erau o mulţime de persoane de tot felul, fără deosebire de sex, vârstă, situaţie. Pe toţi îi cercetau, căutând pe cei *albi*. La amândoi le-a venit rândul după ora 2 noaptea. De episcop şi-au bătut joc dintr'odată, l-au căutat în buzunare şi în cisme sub motiv că „popii ascund aur in buzunare şi cisme". Pe protodiacon împreună cu alţi arestaţi i-au dus în localul societăţii de credit. Peste două zile tot acolo au adus şi pe doi prof. de la facultatea de teologie, pastorii Han şi Stromberg, pe cari i-au arestat acasă la ei. Atitudinea strajei era revoltătoare, iar din când în când feroce. Toate lucrările însă arestaţii le-au executat cu supunere. In ziua de duminecă 5 Ianuarie pe la ora 2 p. m. în acel local l-au mai adus arestat pe preotul Nicolae Bejaniţchi, la 11 noaptea pe episcopul Platon din localul miliţiei, iar la 1 noaptea pe preoţii Alexandru Breanţev şi Mihail Bleive. Pe toţi apoi i-au cercetat nu numai câte o singură dată. Cu

multă duioşie e descris în act timpul petrecut în arest. Episcopul îi încuraja şi-i mângâia pe toţi. Au întâmpinat şi ei Crăciunul, cântând troparul Naşterii Domnului şi alte bucăţi religioase. Vlădica le-a citit evanghelia despre Naşterea lui Hristos (după Luca) şi apoi i-a hiritisit. Cu toţii au plâns, aducându-şi aminte de zilele din copilărie petrecute în familiile lor, iar episcopul i-a dus cu gândul departe în fundul veacurilor, în perioada persecuţiilor grozave asupra creştinilor.

Dispoziţia celor închişi a căzut, când ei au auzit că s'au început execuţiile şi mai impresionant era că pe cei împuşcaţi îi aruncau subt ghiaţă. Fiecare se întreba, când îi va veni rândul. Episcopul, tânguindu-se că nu va avea cine să-l prohodească, şi-a pus panaghia de-adreptul pe piept, ca după acest simvol, la vreme să fie recunoscut. In ziua de duminecă, 12 Ian., seara episcopul Platon le-a spus celor închişi ultimul său cuvânt. A doua zi dimineaţa episcopul şi preotul Bleive au fost duşi la muncă. Ei au fost puşi să care în localul miliţiei lăzi grele din etajul al doilea în subsol. Seara în ajunul anului nou episcopul din nou i-a adunat pe toţi la rugăciune și i-a hiritisit. Noaptea însă cei închişi aproape n'au mai dormit deoarece pe la miezul nopţii a început să se audă canonada. De dimineaţă la 1/14 Ian. dispoziţia strajei era nervoasă. Comisarii apăreau şi se şopteau. Din oraş veneau rude şi prieteni ca să-i vadă pe cei închişi. Tot atunci însă a venit şi un soldat poruncindu-i episcopului repede să-l urmeze. Cei rămaşi, ştiind că oraşul va fi cedat celor *albi*, au crezut că pe episcop l-au luat în calitate de ostatic. Apoi au început să strige şi alte nume de intelectuali: Samson, Tidebel, pastor Han, pastor Schwartz, preoţii Bleive şi Bejaniţchi... Pe ceilalţi i-au aranjat în sala mare, câte 5 inşi în rând, pentru control. In acel timp au început să se audă împuşcături. In aşteptarea controlului au stat vreo 20 min., apoi li s'a poruncit să se împrăştie la locurile lor. In chip neobservat a dispărut straja, unul a strigat ,,albii sunt în oraş", iar altcineva dinafară a spart uşa. A intrat în fugă fiica p. Bejaniţchi, şi a întrebat pe protodiacon „unde e tata?". Acesta a putut să-i răspundă numai atât, că l-au strigat şi l-au dus. Tot localul s'a umplut de popor... Iar în pivniţa aceluiaşi local, cei cari au intrat au văzut munţi de trupuri încă calde ale celor omorîţi. L-au scos pe pr. Bejaniţchi, pastorul Han, pr. Bleive. Printre cei din urmă l-au scos pe ep. Platon: toată rufăria era plină de sânge, faţa deşi întreagă însă desfigurată, în ceafă o rană peste tot, creerul lipsea din cutia craniană, degetele erau puse pentru semnul crucii. Trupurile au fost duse la morgă. Examinarea trupului episcopului a arătat 11 rane: 7 de baionetă în piept şi 4 de glonţ (2 în piept, 1 în umărul stâng şi 1 în sprinceană deasupra ochiului drept), aceasta din urmă de glonţ explosibil. In tâmpla dreaptă se afla şi o năsădire de pumn. Toate celelalte trupuri au avut numai câte o singură rană de glonţ explosibil. După toate semnele călăii erau în stare de panică şi foarte grăbiţi cu sfârşirea victimelor lor.

Consiliul parohlal al catedralei a hotărît să-i îngroape pe ambii protoierei Bleive şi Bejaniţchi, ca atenţie pentru sfârşitul lor mucenicesc, chiar în catedrală, iar în privinţa episcopului Platon să-i împlinească dorinţa lui dinainte de moarte, la cea dintâi posibilitate a-i duce rămăşiţele la Petrograd, iar deocamdată a-l îngropa sub biserica cimitirului.

POLONIA.

— *Solemnitate în Lemcovşcina.* Cu binecuvântarea mitropolitului Dionisie, în ziua de duminecă 9 Septemvrie a. c., în satul Ciornoe a avut loc pomenirea solemnă a tuturor mărturisitorilor, cari şi-au pus viaţa pentru credinţă şi poporul din Lemcovşcina. Această solemnitate a fost în legătură cu împlinirea a 20 de ani de la moartea mucenicească a pururea pomenitului luptător pentru ortodoxia din Lemcovşcina, preotul Maxim Sandovici, executat prin împuşcare la 6 Sept. 1914 de jandarmii austriaci în Gorliţi. Воскресное Чтеніе, 1934 p. 352.

— *Deschiderea şcoalei de cântăreţi de pe lângă mănăstirea Sf. Onufrie din Iablocinsc.* In ziua de duminecă 16 Septemvrie a. c. în mănăstirea Sf. Onufrie din Iablocinsc a avut loc deschiderea solemnă a şcoalei de cântăreţi, cu un curs de predare de doi ani. In numărul auditorilor sunt primiţi 67 inşi. Воскресное Чтеніе, 1934, p. 376.

— *Slujbă dumnezeiască la a noua aniversare de autocefalie a bisericii ortodoxe din Polonia.* In ziua de luni 17 Septemvrie a. c., fiind a noua aniversare dela declararea autocefalei bisericii ortodoxe din Polonia, în biserica mitropolitană Sf. Maria Magdalina, a avut loc o slujbă solemnă. Воскресное Чтеніе, 1934, p. 352.

— *La Facultatea de teologie.* La 1 Octomvrie a. c. la Facultatea de teologie din Varşovia s'au început examenele de promovare pentru studenţi şi de admitere pentru candidaţi. Cursurile s'au început în ziua de 8 Octomvrie după slujba săvârşită de Mitropolitul Dionisie în biserica Sf. Maria Magdalina. Воскресное Чтеніе, 1934, p. 376.

— *Slujbă dumnezeiască pentru odihna sufletelor tuturor mucenicilor sfinţiţi şi mucenici omorîţi pentru credinţă şi Hristos în republicile sovetice.* Conform hotărîrei Sf. Sinod al bisericii ortodoxe din Polonia din 17 Fevruarie 1933, la 1 Noemvrie a. c. în toate bisericile parohiale, catedrale şi mănăstireşti au fost săvârşite slujbe dumnezeeşti pentru toţi mucenicii sfinţiţi şi mucenicii ucişi în republicile sovetice pentru credinţă şi Hristos. Воскресное Чтеніе, 1934, p. 400.

RUSIA.

— *Persecuţiuni religioase.* In legătură cu chestiunea hotărîtă de consiliul Ligei Naţiunilor despre intrarea Rusiei sovetice în Ligă, organele de presă creştine au pornit cu propunerea ca să obţină de la forul internaţional renunţarea guvernului bolşevic la persecuţia aspră a bisericii şi a credincioşilor. Persecuţiile din Rusia nu încetează. Chiar în ultimul timp au fost trimişi la Solovet 42 preoţi ortodocşi şi 10 catolici. Inchiderea şi distrugerea lăcaşurilor sfinte continuă. Воскресное Чтеніе, 1934, p. 364.

— *Mărturisirea unui comunist fugit din Rusia.* E semnificativă mărturisirea unui comunist ceh, fugit din Rusia în primăvara anului acestuia nu pentrucă acesta ar fi rămas decepţionat de pe urma comunismului, ci pentrucă nu a putut suporta până la sfârşit lupta cu o putere nevăzută, cu puterea lui Dumnezeu Celui viu, cu puterea de

încordare şi de râvnă religioasă. Acest ceh în anul 1915 a căzut în captivitate la Ruşi; în captivitate a trăit şi el din plin revoluţia, s'a făcut comunist, a fost preşedinte de Ispolcom Gub. în S., iar mai târziu preşedinte de Crezvâceaica în G. Intr'o convorbire cu cineva, el vorbeşte despre sine astfel:

„Eu sunt comunist şi voi muri comunist. Incă de pe când eram prizonier, am iubit Rusia şi poporul rus, pentru aceea că poporul acesta a avut idealuri, a avut multe tendinţe de a îmbunătăţi viaţa, de a ajuta pe oameni. In captivitate am văzut multe lucruri bune. A fost negreşit şi rău, dar eu eram încredinţat, că tot răul vine dela burghezime, dela dvoreni, dela ofiţerime. Imi plăcea viaţa rusească prin plinătatea şi lărgimea ei, dar mai ales prin avantul ei vesel. Ei înşişi trăiau şi lăsau pe alţii să trăiască. Când s'a început revoluţia, eu—vechiul social-democrat—am întâmpinat-o cu extaz şi m'am alipit de partidul comunist. Aveam credinţă că după 2—3 ani răsboiul civil se va sfârşi şi va isbucni incendiul universal. Noi aveam să biruim lumea întreagă, iar deasupra întregului glob pământesc avea să stralucească steaua roşie a libertăţii. Eu credeam cu putere în aceasta. Scumpul nostru Iliici (Lenin) şi alţi conducători repetau mereu, că numai un fir de păr ne desparte de triumful definitiv al proletariatului. Pentru a desfiinţa această piedecă ultimă şi neînsemnată, noi trebuia să muncim—să reconstituim căminul revoluţiei U. F. R. R. Au fost lichidate castele, analfabetismul şi s'a realizat progresul tehnic. Am ridicat la un nivel egal cu al nostru până şi popoarele înapoiate ale Siberiei şi Caucazului. Am dus o luptă cruntă cu rătăcirile seculare ale proletariatului, care la timpul său au fost atât de mult sprijinite de ţarism, mai mult am dus o luptă cruntă cu religia... (în tot timpul convorbirei, el întrebuinţa termenul ceh „набоженстви“, care înseamnă nu numai o religie cunoscută, ci pur şi simplu o „fundare religioasă, o direcţiune religioasă“). Religia... continua cehul şi aici el căzu deodată pe gânduri... Religia e piatra cea mai grea, pe care au să o urnească constructorii U. F. R. R. Despre „cnutul ţarist s'a scris mult, dar el încă demult stă atârnat în aer. Atmosfera însă toată pare săturată cu vaporii religiei. Ea înfrânează biruinţa definitivă a proletariatului rus şi împiedecă transformarea ei în biruinţă universală... Ce moştenire blestemată!.. Mult s'a lucrat pentru ca să se dovedească, cum că religia e născocită de cei sătui pentru cei flămânzi, pentru ca aceştia din urmă, aşteptând bunurile cereşti, să tacă aici pe pământ. Şi într'adevăr, mulţi au crezut, au aruncat icoanele, au ridicat crucile, au transformat bisericile. Dar mulţi n'au crezut—au rămas religioşi, în chip tainic; ei prăznuesc sărbătorile lor; capătă—nu se ştie de unde—bani şi deschid biserici. Cei mai buni merg în exil, sufer, dar de credinţă nu se leapădă. După ei se iau şi ai noştri, cei mai slabi şi cu această ei pun piedecă construcţiei noastre, opresc creşterea noastră, iar în acest timp aici, în Europa apuseană, şarpele contr-revoluţiei ridică capul tot mai cu curaj. Aici anume zace şi începutul boalei mele sau al pierirei. Eu multe am văzut, şi multe am gândit. Rusia nu mai e aceea. Ţercovnicii o pierd. Nu mai e de glumă. Vedeam odată un transport de ţercovnici exilaţi. Ei mergeau cu lumânările aprinse şi cântau „Invierea lui Hristos vă-

zând". Soldaţii, cari îi excortau, le le luau lumânările. Bisericile întotdeauna sunt pline. Dacă vreuna se închide, nu se ştie de unde, se adună majoritatea necesară şi iarăşi o deschid. O deschid de câte trei patru ori, atâta vreme cât există cea mai mică putinţă de a o deschide.

Creştinii se adună şi pe la case. Ei organizează cercuri tainice, citesc cărţi, cântă şi se roagă, ba le-a venit ideea să aibă chiar şi două colhozuri de ale lor. In aceste colhozuri au fost exclusiv ţercovnici, ba chiar şi două călugăriţe. Stăpânirea i-a lichidat — dar a fost şi mai ràu. Chiar comsomalii noştri!?! Cât timp sunt pioneri, în comsomol, — ei sunt antireligioşi, chiar sunt distinşi pentru lupta împotriva religiei. După ce însă au trăit în armata roşie şi s'au întors acasă, îi vezi cum se vâră, mai întâi în cercuri, iar apoi şi în biserică. „E plictisitor, zic ei, a trăi aşa". La voi, Ruşilor, boala aceasta este în sânge. Ea pierde totul.

Toate acestea au avut mare influenţă asupra mea. Mereu gândeam — nu este cu putinţă oare a trăi aşa? Atunci duhul acesta de boală religioasă trebue scos cu orice sacrificiu. Atât de mult am gândit la aceasta, că eu însumi am ajuns bolnav de nervi. M'au trimes în Crimeea, într'o casă de odihnă. Acolo vorbeam liber cu mine însumi, mă sfătuiam şi m'am convins în cele din urmă, că nu numai eu singur suferem aşa, ci mai mulţi — ca şi cum ar atârna ceva în aer, care chiar ne-ar apăsa. In două luni m'am îndreptat, am început să dorm liniştit şi m'am întors la loc. Aici întâmplarea a făcut să vină un popă... Acestia nu este îngăduit să aibă nici bilete de identitate, nici carnete de aprovizionare, nici nu primesc de lucru, dar totuşi ei umblă ca „dracii" prin toată ţara, zăpăcind mereu poporul. Şi întotdeauna ei au făină albă pentru prescuri, şi nu ştiu cum se hrănesc ei înşişi. Se vede că oamenii îi ajută. Un astfel de fugar a fost prins odată şi adus la noi. Un om destul de bătrân cu peri albi pe cap şi în barba lui cea lungă. S'a aşezat pe scaun şi aştepta. Un soldat s'a apropiat, a început să râdă de el şi să glumească... A început al numi „долгогривый Іона" (Ioana cu coamă mare). El tăcea şi nu răspundea nimic Soldatul îl apucă de gulerul rasei, desvelindu-i pieptul. Pe piept cruciuliţe şi iconiţe. Soldatul a smuls una, iar bătrânul zise liniştit — „nu te atinge de sf. Varvara Are să fie rău". Soldatul râse. Dar peste câteva zile—nu se ştie dece—el a căpătat o gangrenă. Acest popă a avut asupra mea o influenţă grozavă. Eu adesea vorbeam cu dânsul, mereu îl întrebam, ce-l face să creadă, de unde are el o astfel de putere? Pentru ce nu se teme nici de chinuri, nici de moarte? „A crede", răspunse el „Hristos ne obligă; iar puterea din noi e a lui Dumnezeu; moartea şi chinurile nu sunt grozave, deoarece, mucenicia e un nou trandafir în cununa lui Hristos". Eu nu-l credeam, mă certam cu el, dar totuşi ceva mă atrăgea către el. Şi chiar i-am ajutat să capete libertate El venea şi după aceea la mine. Cum se întâmpla, dar orice cerea, totul făceam, deşi ştiam că nu se poate. Şi din nou am început să gândesc mult Imi veneau diferite gânduri, iar noaptea au început să-mi apară năluciri. Iarăşi m'am dus la spital M'am îndreptat şi am ieşit din nou. A venit iarăşi acel popă. A început să roage pentru o femee, fostă dvoreancă, care trebuia să fie exilată din oraş, iar copiii ei să rămâie pe dru-

muri. I-am ajutat. Nu ştiu cum, dar s'a aflat, m'au bănuit de „neîncredere", de relaţii cu ţercovnicii, m'au aşezat sub lacăt Apoi au venit tovarăşii şi mi-au spus: „fugi, trei zile nu te vom căuta nici într'o parte". Mi-au dat bani şi bilet de identitate. Am ajuns până la Harcov, apoi până la graniţa polonă. Dincolo de Şepetovca m'am dat jos; un om de încredre m'a trecut în Polonia, apoi am venit aici In Pardubiţi (gară mare în Cehoslovacia)—fiind în carantină—prima dată am văzut o franzeluţă albă şi am început să plâng: pâine veritabilă noi nu mai avem de 6 ani. Cu mine am adus un şervet şi două batiste de nas. Ce voiu face nu ştiu. Mereu mă gândesc, că Rusia nu are scăpare — religia va sufoca totul. Православный Собесѣдникъ, 1934, p. 138—141.

BISERICA RUSĂ DIN STREINĂTATE.

— *Incetarea din viaţă a stariţei mănăstirei Eleonului din Ierusalim.* In spitalul german din Ierusalim a încetat din viaţă din cauza pneumoniei stareţa de curând numită, a mănăstirei Eleonului igumena Margarita. Воскресное Чтенiе, 1934, p. 364.

— *La Missia ortodoxă rusă din Ierusalim.* La Missia ortodoxă rusă din Ierusalim în curând s'a deschis o ambulanţă admirabilă, care lasă să treacă zilnic pe acolo una sută de bolnavi. Ambulanţa o administrează trei călugăriţe ortodoxe, — două engleze şi o daneză — care nu de mult s'au unit cu biserica ortodoxă şi au fost tunse. Воскресное Чтенiе, 1934, p. 364.

D. Balaur

RECENZII.

Paşev St. G., profesor extraordinar, Идеята за спасението и всйната нравствена страна (Ideia de mântuire şi elementul său moral), retipărire din *Anuarul universităţii din Sofia, facultatea de Teologie*, vol. VIII, 1930-1931, 156 p. 4°.

Autorul este profesor de morala creştină la Facultatea teologică din Sofia. In cartea pe care o avem în faţă, d-sa porneşte dela constatarea că din antichitatea cea mai îndepărtată şi până în zilele noastre, omul este chinuit de ideia responsabilităţii păcatului comis şi de neputinţa sa de a se sustrage răului. Ideia aceasta l-ar fi târît în pesimismul cel mai sumbru dacă fenomenul credinţii şi al conştiinţii că are posibilitatea de a scăpa din această situaţie nu i-ar fi aparţinut. *Tot ceea ce le este oamenilor peste putinţă, lui Dumnezeu Ii este cu putinţă.* Ideia aceasta îi stăpâneşte pe oameni, le dă curaj şi devine pilastrul lor moral în vieaţă. Ea este cea dintâi şi cea mai puternică manifestare a bucuriei şi a nădejdii în freamătul luptelor împotriva adversităţilor din existenţa de aici. Dumnezeu acordă omului mântuirea. Omul tinde să se apropie de Dumnezeu. Dar pe drumul acestei apropieri apar — deoparte — activitatea răului şi a păcatului cari atrag pe om, de alta — conştiinţa că păcatul ultragiază pe Dumnezeu înfrângându-I voinţa. De aici ideia de sacrificiu.

Deoarece opera mântuirii este strâns legată de conduita personală a omului, de raporturile sale cu Dumnezeu şi cu semenii săi, ideia de mântuire apare ca o forţă creatoare a vieţii spirituale şi morale.

Toate popopoarele antice au aşteptat în vederea mântuirii lor un mesagiu al cerului. Ideia mesianică stăpâneşte conştiinţa religioasă, cultul şi poesia lor. In privinţa aceasta poporul ales ocupă o treaptă anunumită — până la apariţia creştinismului — pe scara elevaţiunilor morale. D-l prof. Paşev stărueşte asupra acestei idei exemplificând-o şi comparând-o cu constatarea că rabinismul şi formalismul ebraic au întunecat sufletul ebreu până la a da aşteptărilor mesianice un caracter pur terestru. Tocmai în epoca în care popoarele păgâne sunt chinuite într'un chip deosebit de viu de ideia mesianică şi simt nevoia unei intervenţii cereşti pentru mântuirea lumii decăzute, poporul ales de Dumnezeu primeşte cum nu se poate mai ostil pe Iisus Hristos, Mântuitorul nostru.

In creştinism, conţinutul întreg al ideii de mântuire se resfrânge în viaţa morală a omului şi se află în raport strâns cu dogma despre păcatul original şi despre răscumpărare. In dogma aceasta, creştinismul occidental diferă de creştinismul oriental. Catolicii susţin că omul a pierdut graţia divină, protestanţii învaţă că neascultarea, căderea primilor

noștri părinți, a corupt radical natura omenească făcând-o incapabilă de viață morală. Cei dintâi cred, că odată ultragiată justiția divină, ea are nevoie de o victimă pentru restaurarea ei înșiși. Această victimă a fost oferită, în locul oamenilor, de Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu devenit om, prin suferințele, prin moartea Sa pe cruce. Dumnezeu este astfel înduioșat și satisfăcut. Meritele lui Iisus Hristos n'au acoperit numai o datorie, ci ele alcătuesc în plus un excedent infinit. Cei din al doilea rând, merg încă și mai departe susținând o mântuire personală.

Nedeterminarea doctrinei mântuirii, sau mai precis, a dogmei despre păcatul original și despre răscumpărare, ca și juridismul arid al Apusului, a dat naștere unei alte concepțiuni extreme, întruchipată în diversele doctrine raționaliste și mistice. Acestea conduc în mod logic la combaterea Dumnezeirii Mântuitorului și chiar subminează creștinismul.

Creștinismul oriental pornește dela ideia că Dumnezeu este *Iubire* și numai în raport cu această concepție pune în lumină dogma sa despre păcatul original. Păcatul acesta a deteriorat natura omenească, dar nu în chip radical și infinit. Omul este capabil de activitate morală. Totuși păcatul, acumulat secole la rând și devenind atracția omului, a devenit cu neputință de învins numai prin puterile, prin eforturile personale ale omului. Ajutorul, intervenția lui Dumnezeu e absolut necesară. Iubirea infinită a lui Dumnezeu se manifestă în Intruparea Fiului pentru salvarea omenirii. Tot astfel dirijarea omului în vieață — prin iubirea lui Dumnezeu — spre bine, nu spre rău.

Filaret, Macarie, Antonie, dogmatiști ortodocși — deși cu vădite influențe catolice și protestante în privința răscumpărării, susțin că patimile Mântuitorului fiind un act al iubirii lui Dumnezeu, sunt în acelaș timp și o satisfacție a justiției divine. Pentru acești dogmatiști, *Justiția* și *Iubirea* sunt inseparabile. Pentru alți dogmatiști (de ex. episcopul Silvestru) în actul mântuirii săvârșit de Mântuitorul se manifestă într'un mod complet iubirea lui Dumnezeu. Și unii și alții recunosc că în opera mântuirii eforturile omului sunt necesare. Fără participarea sa voluntară și liberă la această operă — mântuirea este imposibilă din punct de vedere moral.

In teologia dogmatică și morală însă a început o luptă științifică împotriva juridismului occidental. Dar în deducțiile și doctrina lor, acești noui teoreticieni în domeniul teologiei dogmatice și morale a creștinismului oriental, nu sunt uniți. Astfel, profesorul Svetlov se străduește să unească și să concilieze justiția divină cu iubirea divină. Episcopul Teofan, prin doctrina sa morală, se apropie mult de Svetlov. Mitropolitul Antonie situiază toată opera mântuirii lui Hristos în iubirea compătimitoare și — după dânsul — punctul culminant al acestei opere este atins în noaptea și în rugăciunea de pe Muntele măslinilor. Arhimandritul Serghie — devenit în urmă mitropolit, — pornește dela principiul că Dumnezeu este iubirea însăși și respinge orice juridism afirmând în detalii o mântuire subiectivă. Aici nu ne aflăm în fața unor diferențe de terminologie, ci chiar în esența și în isvorul vieții.

După d-l Pașev, profesorul Nesmelov este cel mai rezolut și mai

corect în concepţiunile sale. Inlăturând juridismul teologiei occidentale, el prezintă opera lui Hristos ca pe o lucrare a Iubirii divine.

Călăuza sigură în domeniul acesta, al mântuirii, o alcătuesc numai sf. Părinţi. Ei au doctrina pură şi neinfluenţată de niciun alt sistem strein. Din toate scrierile lor se vede cât de puternic şi de efectiv cade accentul pe iubirea neţărmurită a lui Dumnezeu, pentru oameni, a oamenilor pentru Tatăl lor şi a oamenilor între ei. D-l prof. Paşev consacră câteva pasagii admirabile doctrinei despre mântuire la Sfinţii Părinţi — pârghia principală şi indispensabilă a teologiei morale.

Pr. P. A.

Răuţescu Ioan preot, *Mânăstirea Aninoasa din judeţul Muscel*, Câmpulung 1933, p. VIII + 258, preţul 95 lei.

Lucrarea părintelui I. Răuţescu despre mănăstirea Aninoasa, prezentată ca teză de licenţă la Facultatea de teologie din Bucureşti, merită toată lauda, mai ales şi prin aceia că a izbutit să fie dată în tipar. Il ştim cercetător harnic al trecutului nostru românesc şi fără îndoială că ne-ar fi părut rău să nu poată fi folosite nenumăratele ştiri culese pentru alcătuirea istoriei ctitoriei muscelene a boierilor Vlădeşti. Cronica Aninoasei este atât de strâns împletită cu vieaţa altor schituri şi mănăstiri, iar cârmuitorii ei după vremuri, oameni atât de aleşi prin vieaţa şi faptele lor, încât au îngăduit părintelui R. să se avânte cu o pilduitoare stăruinţă pentru desluşirea amănuntelor ce se cereau.

Şi le-a împlinit pe toate, unele mai bine, iar altele atât cât i-au îngăduit mijloacele şi mai ales împrejurările. Rând pe rând şi-a îndreptat paşii către arhive de stat şi particulare, către schituri sau oameni înţelegători, care puteau da cu voie bună o dată, o carte veche, ori vreun act.

Ne vom îngădui deci, să arătăm tot lucrul bine făcut şi să adăogăm pe alocurea ştiri necunoscute sau lămuriri care lipsesc.

Mănăstirea Aninoasa este aşezată în satul Aninoasa, de pe valea râului Bratia, judeţul Muscel. Pisania din 20 Sept. 1677, spune că a fost zidită „din temelie... ca să fie biserică de mir", prin osteneala clucerului Tudoran Vlădescu. Insă murindu-i nevasta „când au fost la săvârşirea sf. biserici", ctitorul se călugăreşte aici, luând numele de Teodosie, iar biserica hotărăşte să fie „mănăstire de obşte de călugări" (p. 16). La 29 Mai 1682, Teodosie a închinat Aninoasa la mănăstirea Câmpulung, din dorinţa ca egumenul de aici să fie purtător de grijă al ctitoriei sale (p. 18). Hrisovul lui Şerban Cantacuzino din 21 Mai 1684, întăreşte toate daniile de sate şi moşii făcute de Teodosie pentru mănăstirea sa dela Aninoasa, precum şi închinarea ei la Câmpulung, cu arătarea că egumenii se vor pune din părinţii acelei mănăstiri, iar nefiind egumen destoinic să se pună dintre călugării dela Câmpulung, însă din Români, iar sârb, grec, ori rus să nu se primească (p. 20).

Ctitorul Teodosie moare în anul 1695. Dar neavând pe nimeni din neamul lui ca să lase această mănăstire asupra aceluia şi având pe părintele Daniil, încă de mic călugărit la această sf. mănăstire Aninoasa, la vremea morţii, Teodosie au lăsat mănăstirea cu toate ale sale în seama sf. sale ca să fie purtător de grijă (p. 233).

Drept recunoştinţă faţă de binefăcătorul şi povăţuitorul său, Daniil când ajunge mitropolit, aduce însemnate îmbunătăţiri ctitoriei stareţului său Teodosie. A făcut chiliile dinspre miazănoapte, acum ruinate, aşezând ca mărturie pisania ce se mai păstrează şi azi, arătând că la tot lucrul au fost ispravnic ieromonahul Hrisant la leatul 1722. La 1723 s'au deschis în zid ferestre noi pentru lumina bisericii, când s'a şi zugrăvit şi s'a pus pardoseala, prin chiverniseala tot a lui Hrisant, ajuns egumen încă din 1720 (p. 20-2). Pisania culeasă de mitropolitul Neofit Criteanul (1738-54), care a vizitat Aninoasa prin August 1746, arată că „mitropolitul Daniil au făcut din temelie toate casele pă pivniţă şi zidurile şi chiliile de jurîmprejur, cu clopotniţa mare pe poartă şi cu clopote; şi au stricat biserica şi i-au făcut slomn şi două turle. Şi după moartea vlădicăi Daniil o au înfrumuseţat cu zugrăveala egumenul Varlaam, iar tot lucrul s'au săvârşit în anul 1730". Cele cuprinse aici însă nu pot fi adevărate. Cum s'a zugrăvit biserica după moartea mitropolitului Daniil când pisania din 1723 spune lămurit, că s'a zugrăvit în zilele sale. Afară de asta, pisania culeasă de Neofit, dă anul 7238, adică 1730. Dar la această dată Daniil trăia şi mai păstoreşte încă doi ani. Nu cred nici în arătarea că „a stricat biserica", ci numai i-a adăogat pridvorul pe stâlpi deschis, rămas şi astăzi. Aceasta este şi rostul cuvântului „i-au făcut slomn".

Tot temeiul în privinţa zugrăvirei bisericii, urmează să fie pus pe pisania din 1723 şi în cazul acesta eu nu văd ce rost ar putea avea chipul lui Grigorie II Ghica, ajuns domn al Ţării Româneşti în Aprilie 1733. O altă dovadă că mănăstirea a fost zugrăvită în 1723, o putem avea din faptul că alături de mitropolitul Daniil, găsim zugrăvit pe egumenul Hrisant (p. 25), care n'a cârmuit Aninoasa decât până în acest an, când vine ca urmaş Varlaam (p. 88).

Lângă ruinele zidite de mitropolitul Daniil se află paraclisul gata a se prăbuşi. A fost clădit în 1773 de egumenul Mihail (p. 29).

Forma bisericii este „cea obişnuită" lăcaşurilor muntene: altar rotund, naosul fără sânuri şi pridvor deschis pe stâlpi (p. 33). Sfeşnicile împărăteşti, lucrate din lemn, au vulturul bicefal pe ele. Mai sus sunt îngeri, ramuri de viţă şi alte podoabe (p. 35), deci lucruri de factură bizantină. Vrednică de luare aminte este pictura din pridvorul bisericii. Pe peretele de răsărit, Judecata din urmă, Moise şi Apostolii, iar pe boltă Mântuitorul Hristos, Zodiacul şi Fisiologul. Mai jos două hori de femei — chipul ispitelor lumeşti. Tot în pridvor este zugrăvit şi mitropolitul Daniil (p. 35).

La capitolul cărţilor vechi (pp. 41-6) era bine să se însemne şi locul de tipărire al fiecăreia, spre a se putea înlesni bibliografului urmărirea şi identificarea lor. Astfel se pune întrebarea: unde şi când a fost tipărit Penticostarul dela nr. 2? Iar Evanghelia (nr. 3) este bilingvă, sau sunt două texte legate şi unde au fost tipărite? Insemnarea după Cazania fără îndoială din 1792, Râmnic, înclin a crede că este făcută de Grigorie Râmniceanu, viitorul episcop al Argeşului (1823-1828). Un bogat izvor de ştiri pentru trecutul mănăstirei sunt însemnările culese de pe cărţile vechi din care unele se mai păstrează încă la biserică, iar altele au luat drumul pribegiei prin satele vecine (pp. 41-53). Pe un Li-

turghier din 1797, este amintita trecerea pela Aninoasa, spre Ardeal a mitropolitului Ignatie în ziua de 15 August 1812 (p. 53). Multe și pretioase date cu privire la ctitori au dat d-nii D. Bejan și N. M. Vlădescu (p. 54).

Daniile făcute Aninoasei de ctitorul ei Teodosie, au fost întărite la 1681 și de Dionisie patriarhul Țarigradului (p. 61). La 1778 mănăstirea însă, din pricina neîngrijirei ei de egumenul dela Câmpulung unde fusese închinată, s'a dat printr'un hrisov al lui Alex. Ipsilante în seama mitropoliei din București, adică a devenit metoh al ei (p. 65). Așa s'a ajuns la ruina acestui sfânt lăcaș, care a început să trăiască zile grele printr'o cârmuire slabă a unor iconomi fără tragere de inimă și lacomi după venituri mari.

Vorbind despre neamul ctitorilor, părintele R. se ocupă și de mitropolitul Daniil socotit ca al doilea ctitor al Aninoasei. Din lucrurile noi pe care le-a găsit sf. sa aduce oarecare lumină asupra acestui vlădică harnic și gospodar. Așa un zapis din Iulie 1687 arată că ieromonahul Daniil era fiul lui Manole, comis din Topoloveni (p. 67). El a crescut de mic în preajma boierilor Vlădești și a fost ucenic al stareţului Teodosie ctitorul mănăstirii Aninoasa. Aici a luat el „cinul îngeresc al călugăriei", ajungând apoi la 1704 egumen în locul lui Inochentie. In octomvrie 1716 este ales episcop al Buzăului, unde păstorește până în August 1719, când a fost ales mitropolit al Ungrovlahiei în urma retragerii lui Mitrofan.

Se aduc dovezi: o carte de judecată din 19 Iunie 1720, o hotărnicie din 1 Iulie 1720 și alta din 10 Iulie 1720, prin care se arată că Daniil n'a fost ales mitropolit în August 1720, ci în August 1719 (pp. 73-4). Greșala provine de acolo că din leatul dela Adam 7228, aflat în Condica Sfântă, s'a scăzut 5508 ani în loc de 5509, cât trebuia.

Șirul egumenilor, care au cârmuit mănăstirea Aninoasa, este următorul: Teodosie ctitorul, 1677-95; Inochentie 1695-1704, pomenit în 1702 și la Câmpulung (p. 81). Daniil 1704-16. Mai greu de fixat ar fi urmașii săi: *Vasile, Mihail și Hrisant* 1716-23 (pp. 83-5). Varlaam 1723-46, socotit drept cel mai harnic egumen al Aninoasei (pp. 86-9). Clement 1746-9; Mihail II 1749-59; Romanos de neamul lui grec, 1759-65; Mihail III, numit și Cojoceanu sau Tărtășescu 1767-76; Mitrofan, feciorul lui Mihail 1776-79. De acum înainte egumeni sunt numiţi și iconomi, căci Aninoasa ajunge metoh al Mitropoliei. Lui Mitrofan îi urmează Mihail 1780-83; Ghenadie 1783-95 (pp. 91-7). El a fost întrerupt de mitropolitul Grigorie Sidis pe care-l întâlnim la 25 Iunie 1786, egumen aici (p. 99). *In 1795 este pomenit și un frate al său: Dionisie călugăr la Aninoasa.* Gavriil 1796-?; Dositei 1796-1810; Gavriil 1810-12. Vremea egumenilor dela 1778-1812, n'a fost prin nimic însemnată, toate veniturile mănăstirei fiind luate de Mitropolie (p. 106). Intre 1812-1842 locul de egumen a fost liber, căci în acest timp Aninoasa era îngrijită de iconomi — arendași — mireni. In 1842 a ajuns egumen Dionisie Aninoșanul, care a cârmuit înțelepţește mănăstirea până la 1864, când a venit secularizarea (p. 109).

Moșiile și avuturile mănăstirei dăruite de Teodosie ctitorul și sporite în urmă de alţii, sunt cercetate și descrise în mare parte după.

cele trei condici de catagrafii; întâia dela începutul veacului XIX, a doua dela 1840, iar ultima din 1842 (pp. 111-152). Urmează apoi metoaşele Aninoasei: mănăstirea Vărzăreşti şi schitul Bândea (pp. 153-166).

Mănăstirea Vărzăreşti sau Urecheşti, zidită de Radu Armaş a fost închinată de nepoţii săi Constantin comisul şi Grigorie postelnic, la 1681 mănăstirei Aninoasa. Această închinare se lămureşte prin rudenia dintre ctitorii mănăstirei Vărzăreşti şi călugărul Teodosie întemeietorul Aninoasei şi anume: Constandin comisul Vărzaru ţinea în căsătorie pe jupâniţa Preda, fiica lui Tudoran — Teodosie — Vlădescu. Cu privire la mănăstirea Vărzăreşti, mai putem adăoga următoarele documente aflate într'un dosar din Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei: 1) Cartea de hotărnicie din 4 Noemvrie 1698 a 12 boieri orânduiţi de Constantin Vodă Brâncoveanu, pentru alegerea hotarelor moşiei Uricheşti de către moşnenii de acolo, a lui Constantin comisul şi a fratelui său Grigoraşco postelnic, feciorii lui Constandin paharnicu şi nepoţii lui Radu vel armaş. 2) Cartea domnească din 28 Noemvrie 1698 a lui Constantin Vodă Brâncoveanu, privitoare la hotărnicia moşiei Uricheşti. 3) Porunca domnească din 13 Octomvrie 1699, către 24 boieri pentru alegerea părţii de moşie cuvenită mănăstirei Aninoasa din drepturile ei la Uricheşti. 4) Cartea de hotărnicie a 24 boieri cu data de 3 Noemvrie 1699. In ea se vorbeşte de egumenul Inochentie dela Aninoasa şi de părintele Teodosie, socrul lui Constandin comisul, care a cumpărat o parte de moşie dela moşnenii din Uricheşti. 5) Cartea semnată de căpitanii Iordache şi Simion din 15 Mai 1742, cu privire la îndreptarea hotarelor moşiei mănăstirei Aninoasa din dealul Uricheştilor, împresurată de moşneni. 6) Zapisul lui Constandin sin Grigore postelnic Vărzaru cu data de 1 Dechemvrie 1745, prin care încredinţează că împreună cu fratele său Gheorghe au vândut răposatului vlădică Daniil moşia şi viile dela Uricheşti, ce au fost cumpărate de tatăl şi de unchiul lor.

In 1794, stăpânirea Aninoasei asupra schitului Vărzăreşti (Uricheşti) încetează. Fiind prea depărtat mitropolitul Dositei Filitti l-a luat pe seama Mitropoliei împreună cu toate moşiile, dând în schimb mănăstirei Aninoasa schitul mai apropiat Buliga din Piteşti (p. 158). Odată cu aceasta Dositei orândueşte ca schitul acesta „să ţină şi o şcoală românească, cu plata dascălului pentru învăţătura copiilor" (p. 159). Celalt metoh al Aninoasei schitul Bândea, astăzi dispărut, are un trecut mai greu de lămurit. Nu se ştie nici anul întemeierii şi nici al închinării. Totuşi nu poate fi mai vechi de începutul veacului XVIII (pp. 162-6).

In partea dela urmă a lucrării este cuprinsă istoria Aninoasei dela 1812 şi până astăzi (pp. 169-217). Astfel sunt arătaţi arendaşii moşiilor ca îngrijitori ai mănăstirei între 1812-42. Să dă în transcriere catagrafia Aninoasei din 1842, aflată la Acad. Română. Timpul dela 1842-64 corespunde cu anii de egumenie ai lui Dionisie Aninoşanul, când mănăstirea a fost bine chivernisită, iar averea ei ocrotită.

In 1849 mitropolitul Neofit retrăgându-se din scaun, cere lui Vodă Ştirbei să-i dea mănăstirea Aninoasa împreună cu toate veniturile pe seama sa (p. 199).

După secularizare Aninoasa ajunge biserică de mir, moşiile sale trecând în stăpânirea statului. In ultima vreme mănăstirea a fost repa-

rată de Comisia monumentelor istorice, împiedicându-se ruinarea chiliilor şi a zidurilor înconjurătoare.

Lucrarea se încheie printr'un număr de 26 anexe cu acte dintre 1677-1794 (pp. 218-47) şi un glosar, la care însă lipsesc paginele unde se găsesc cuvintele, ceea ce îngreuiază folosirea lui de către filologi.

Aici se termină istoria mănăstirei muscelene dela Aninoasa. Dacă la râvna şi dragostea pe care părintele R. a pus-o pentru alcătuirea ei, s'ar fi adăogat şi ceva mai multă metodă şi încercare de comprimare a materialului, am fi putut spune pe drept cuvânt că ne-a dat un model de monografie mănăstirească. Tot deodată socotim că n'ar fi fără rost însemnarea unor ştiri noi sau îndreptarea câtorva greşeli cari au scăpat din vedere autorului. Ele însă nu scad întru nimic nici valoarea lucrării şi nici meritul părintelui R. destul de bun cunoscător al meşteşului istoriei.

Astfel la pag. 75 se spune că mitropolitul Daniil „a dat Bucureştilor două biserici: a Vergului şi a Tuturor Sfinţilor". Se ştie însă că această danie nu înseamnă decât preînoirea celor două biserici, cu toate că pe pisaniile lor vlădica Daniil a pus să se scrie că le-a zidit „din temelie". Dar nu înţelegem pentru ce părintele R. nu deosebeşte biserica Tuturor Sfinţilor de biserica cu Sfinţi — sau cu sibile — al cărei hram este Intrarea în Biserică. In Bucureşti, biserica Tuturor Sfinţilor, numită aşa după hram, nu este decât biserica Antim, pe când biserica cu Sfinţi, la care se referă părintele R., este cea reparată de mitropolitul Daniil în 1728 şi zidită înaintea anului 1696 de popa Fiera — sau Hiera— din Băjeşti şi de Paană. Popa Hiera călugărindu-se, ·ia numele de Filotei monahul. El a înzestrat ctitoia sa cu moşia Băjeşti după Moştişte şi apoi prin diata sa din 15 Februarie 1694, o închină mitropoliei din Târgovişte şi din Bucureşti. Mitropolitul Teodosie al Ungrovlahiei prin cartea sa dela 5 Martie 1696, primeşte şi întăreşte aşezământul de închinare făcut de Filotei. Aşa ajunge biserica lui popa Hiera metoh al Mitropoliei.

Pentru însemnătatea lor am crezut potrivit să dăm în întregime cuprinsul acestor documente aflate în dosarul Nr. 1315/1839 din Arhiva Mitropoliei Ungrovlahiei"[1]:

Dania lui ieromonah Filotei, ce i-au fost numele pe mirenie popa Hiera, pentru moşia Băjeşti i cu heleşteu i cu morile de acolo.

„Luminându-ne şi curăţindu-ne de acel păcat al strămoşului Adam şi ne facem ai lui adevăraţi şi desăvîrşiţi fii, de vreme ce sânt însărcinat cu sarcina păcatelor năzuesc către dânsa, spălându-să şi curăţindu-să de păcatele lor prin spovedanie şi prin poruncile ei ce sânt date şi întemeiate de Stăpânul şi Domnul nostru Iis(us) Hr(istos), precum singur Sfinţia Sa

1. Un fragment din diata lui Filotei monahul a fost publicat după condica Mitropoliei. II, f. 276, de General P. V. Năsturel în revista *Albina*, XIX (1916) p. 1246, unde reproduce şi pisania bisericii pusă de mitropolitul Daniil în 1728 (publicată şi de d-l N. Iorga în *Inscripţii*, I, p. 279) şi dă câteva lămuriri asupra sibilelor. Alte ştiri privitoare la Biserica cu Sfinţi se mai găsesc în dosarul 1493/1833 cu o culegere a pisaniilor aflate în biserică şi dosarul 1550 1844 privitor la „o turla a bisericiii cu sfinţi metohul Sf. Mitropolii ce se află în proastă stare, amerinţând primejdie şi să cere a lui dărâmare". Este vorba despre clopotniţă care a şi fost dărâmată.

chiamă şi zice: „Veniţi către Mine toţi cei osteniţi şi însărcinaţi şi eu voo odihni pre voi". Deci dar şi eu robul lui Dumnezeu, cel păcătos popa Filotei carele mi s'au chemat numele pre mirenie popa Fiera, carele fiind şi învârtindu-mă între valurile ei, n'am cunoscut cum să fiu câştigat nici o bunătate, nici trupească, nici sufletească şi mai vârtos că acum ajungându-mă vreme de slăbiciune şi de boale grele şi temându-mă de moarte care tuturor este de opşte şi neavând eu feciori făr de cât numai o fată anume Maria, care o am căsătorit după bărbatul ei anume Matei, socotit-am că fiindu-mi sfârşitul aproape să nu mor făr de tocmeală şi făr de aşezământ, precum multora li să întâmplă aşa, ci am socotit dintru inima mea şi dintru bun gândul mieu, de niminea silit, nici îndemnat, ci numai eu însumi am socotit ca să li fac o firîmă de pomană din cele ce me-au rămas din nevoile și dăjdiile veacului acestuia, ca doară și ticălosul mieu de suflet să câştige o fărîmă de odihnă în veacul ce ve să fiie. Şi aşa năzuit către voia sufletească sfânta Biserică şi către preasfinţitul părintele nostru chir Teodosie mitropolitul Ungrovlahiei şi din căldura inimi(i) mele am închinat şi am adaos sfinţii sale şi sfintii Mitropolii din Târgovişte unde este hramul Inălţarea Domnului nostru I(i)sus Hristos şi sfintei Mitropolii din Bucureşti unde este hramul Sfinţilor Impăraţi Costandin şi Elena. Intâiu biserica de aici din Bucureşti, care este făcută de mine și de Paană căria îi este hramul Vovedenie vă ţărcov Preastei B(ogorodi)ţi, cu tot ce să află într'ânsa, cu cărţi, cu odăjdii şi cu locul cât este îngrădit cu bolovani și cu pivniţa de acolea. Și iar am închinat Sfintei Mitropolii moşia mea de la Băjeşti după Mostişte ot sud Ilfov, însă toată partea mea pre jumătate care moșie este a mea de la mumă-mea Toma fata lui Pătru din Băjeşti, de moştenire și de cumpărătoare ce am cumpărat eu de la părtaşii mei de acolea. Și iar am închinat Sfintii Mitropolii 5 pogoane de vie din dealul Dobrotenilor sud Saac, ca să fie Sf(in)ti(i) Mitropolii de întărire, iar mie și părinților miei vecinică pomenire, precum și numele ni s'au scris la sfântul pomelnic, ca să să pomenească la sfântul Jertfelnic, ca și eu după ce voiu muri să mi se îngroape oasile la sfânta Mitropolie.

Iar aceia laltă jumătate de moşie de acolea cu jumătate de heleşteu și cu jumătate din moară, care am dat fie-mii Marii de zestre, aceia de va trăi și-i va da Dumnezeu să facă coconi, să aibă a stăpânirea şi după dânsa feciorii ei, făr de nici o bântuială de niminea. Iar când i s'ar întâmpla de vreo nevoie a o vinde, sau și de voie, să nu fie volnică a o vinde într'altă parte, nici ia nici feciori(i) ei, nici bărbatul ei, ci să o vânză la sfânta Mitropolie, însă după cum îi va fi preţul şi precum să vor vinde și alte moșii împrejurul ei, ca să nu să despartă de moșie care am dat-o eu. Iar nefăcând coconi, tot să și-o stăpânească întru toată viaţa ei, până la moartea ei. Iar după moartea ei, iar să fie și acea moșie cât i-am dat zestre cu heleşteu și cu moara, și cu via ce i-am dat și casa care este deasupra pimniţii, de lângă biserică, închinate sfintii Mitropolii, pentru ca și ia singură dintru inima ei aşa au socotit. Şi după moartea ei ar(e) să i se îngroape oasele la sf(ân)ta Mitropolie și să-i fie ei vecinică pomenire.

Iar Sfinţia ta părintele (mitropolit) și alţi părinţi mitropoliţi care-i va orândui Dumnezeu a fi în urma Sfinţii sale, încă să aibă a cău-

tarea de sfânta biserica aceasta și a purtarea grije ca de să va surpa sau s'ar descoperi, din venitul bisericii și al moșiilor ei să aibă a o rădica și a o acoperi și să nu stea făr de preot. Și precum le-am închinat eu aceste ce mai sus scriu sfinții sale și sfintelor Mitropolii, să fie închinate și neclătite și să le stăpânească în veci cu bună pace; însă cât voiu trăi eu să aibă a le ţineare şi a le stăpânii eu, ca să mă hrănească întru viaţa mea. Iar după moartea mea să le ţie şi să le stăpânească sfânta Mitropolie în veci, precum mai sus am zis. Iar carele din mitropoliţi sau măcar veri cine ar face schimb de ar da aceste moşii într'altă parte de la sfânta Mitropolie, făcând schimb pre alte moşii, sau veri pre ce, aceia să fie blestemaţi şi neertaţi de Dumnezeu Atotţiitorul şi să le fie pârâşi sfeti Costandin la a doo venire a Domnului nostru I(i)sus Hristos. Şi am întărit şi cu care blestem cine ar strica această tocmeală a noastră sau ar întoarce verice veri, cinevaşi din neamul mieu, sau din rudeniile mele sau măcar şi din striini, cine s'ar ispiti a să ame(s)tecarea sau a călcarea această toacmeală a noastră, uni(i) ca aceia să fie blestemaţi de milostivul Dumnezeu carele este în Troiţă slăvit şi de 318 sfinţi, sfinţi părinţi, de la săborul Nichiia; să fie procleţi şi afurisiţi, anateme şi de toate sfintile săboară. Hierul şi pietrile să se topească şi să putrezească, iar trupurile acelora în veci să stea netopite şi nedezlegate; parte şi lăcaş să aibă la un loc cu Iuda şi cu afurisitul Aria.

Şi pentru mai adevărată credinţă, am scris eu cu mâna mea ca să să crează şi mi-am pus şi pecetea şi iscălitura şi mărturie preoţi şi a(l)ţi care s'au iscălit mai jos. S'au scris Fevr(uarie) 15, leat 7202 (1696).

Az: Ieromonah Filoteiu
Eu Maria fata popii Filoteiu
Eu Mateiu zet popa Filoteiu
Episcopul Buzăului (Mitrofan) martor
Episcopul Râmnicului (Ilarion) martor
Popa Ioan prot(o)p(op).

Teodosie milostiv bojuio arhiepiscop i mitropolit zemble Ungrovlashoe (sic).

Dat-am cartea vlădicii mele la mâna popi Fieri de la Băjeşti, cum să să ştie că ajungând el la vreme de slăbiciune, au socotit dintru inima lui de niminea îndemnat, nici silit, de au venit la vlădicia mea şi au închinat sfintii Mitropolii pentru sufletul lui şi al părinţilor lui, întâi biserica de aici din Bucureşti şi cu o pimniţă care este pre locul biserici(i) şi moşia lui de la Băjeşti pre jumătate şi din heleşteu şi din morile pre jumătate şi cinci pogoane de vie în dealul Dobrotenilor. Şi au făcut şi zapis care l-au scris însuşi el cu mâna lui la sfânta Mitropolie, întărit şi cu mare blestem asupra acelora ce nu s'ar ţinea de acea tocmeală ce au făcut el. Insă aşa s'au tocmit şi s'au aşezat cât va trăi el să-şi stăpânească aceste ce mai sus scriu toate cu bună pace, ca să să hrănească cu dânsele. Iar după moartea lui să le stăpânească sfânta Mitropolie toate cu bună pace, după cum scrie el în zapis(ul) lui.

Drept aceia am dat această carte a vlădicii mele la mâna lui să şi le ţie şi să şi le stăpânească cu pace, iar după moarte-i să le ţie şi

să le stăpânească sfânta Mitropolie, iar pentru ceia laltă jumătate de moşie cu jumătate de heleşteu şi din mori jumătate, care o au dat fie-sa Marii zestre, să aibă a şi-o stăpâni cu bărbatul ei Matei, să n'aibă nici o bănuială de către sfânta Mitropolie. Şi din ce ar fi venitul moşii şi din heleşteu şi din mori să aibă a şi lua din toate pre jumătate, iar altă supărare să nu aibă, nici de vlădicia mea, nici de a(l)ţi fraţi mitropolţi, care-i va orândui Dumnezeu a fi în urma vlădicii mele, nici să-şi aleagă sfântă Mitropolie partea de moşie sau să o hotărască, ci pre cum s'au zis mai sus să fie din doao. Iar cine ar strica sau ar călca această care a vlădicii mele şi le ar face vre o strâmbătate, să fie blestemaţi şi neertaţi de Dumnezeu Atotţiitorul, procleţi, afurisiţi, anatema; hierul şi pietrile să se topească şi să putrezească, iar trupul acelor în veci să stea netopite şi nedezlegate.

Insă afară din plugurile Mitropolii care vor ara acolo, ori cine ar mai ara veri din oameni(i) noştri, sau vericine, de la tot omul să aibă Matei a-şi luoa partea lui de dijmă pre jumătate, după cum scrie mai sus. Aceasta scriem".

Mart 5 văleat 7204 (1696).

Vlădica Teodosie.

Diaconul Gh. I. Moisescu.

Nicov Petăr dr. profesor, Българското възраждане въ Варна и Варненското; Митрополитъ Иоакимъ и неговата кореспонденция (Renaşterea bulgară la Varna şi în împrejurimi; mitropolitul Ioachim şi corespondenţa sa), Sofia, 1934. Editura Academiei bulgare de ştiinţe, XXIV + 494 pp. şi un facsimil în mărime naturală.

In anul 1922 autorul da la lumină *Arhivele mitropoliei bulgare dela Varna înnainte de 1877,* o lucrare numai de 20 pagini, lăsând să se întrevadă că nu se va opri aci. In adevăr, după 12 ani, d. Petre Nicov face să apară lucrarea de faţă, un expozeu al istoriei luptelor şi renaşterii bulgare în părţile Varnei. Intrucât multe ştiri şi date din ea au atingere şi cu elemntul românesc din părţile acelea, o dare de seamă asupra ei o socotim bine venită.

Cartea este împărţită în patru mari capitole. 1) *Mitropolitul Ioachim;* 2) *Renaşterea bulgară la Varna şi în împrejurimi până la anul 1865;* 3) *Mitropolitul Ioachim şi rolul lui în chestiunea bulgară, bisericească şi naţională* şi 4) *Corespondenţa mitropolitului Ioachim al Varnei cu patriarhia din Ţarigrad şi alte documente.* Lucrarea se deschide cu o „înnainte cuvântare", în care autorul arată izvorul din care a ieşit cartea, şi se închide cu un facsimil al scrisorii patriarhale şi sinodale către eparhia Varnei pentru întronarea mitropolitului Ioachim, scrisă pe o singură pagină în greceşte şi bulgăreşte şi datată: „anul 1865 în luna Fevruarie, indiction 99". (Doc Nr. 1 din carte, p. 188-193).

Izvorul acesta este o condică cu 80 scrisori confidenţiale, greceşti, ale mitropolitului Ioachim dela Varna către patriarhul ecumenic, trimise între anii 1865-1878. Condica aceasta a fost găsită de d. Nicov în arhiva mitropoliei greceşti de odinioară a Varnei şi astăzi se află, la un loc cu

multe alte cărţi istorice, în muzeul arheologic dela Varna sub numărul de înregistrare CCLXXXVI.

Se înţelege că prin elementele componente ale lucrării sale d-l Nicov este forţat de multe ori să se repete, amintind de două şi chiar de trei ori acelaşi lucru. Faptul este inevitabil dacă se ţine seamă de voita îndoită însuşire a cărţii: una, situarea ştiinţifică a materialului documentar în mediul corespunzător şi a doua, prezentarea fără niciun comentariu a documentelor în textul original grecesc şi în traducere bulgărească.

Să urmăm şi noi, în această dare de seamă, drumul autorului. Pentru aceasta sunt necesare câteva cuvinte asupra mitropolitului Ioachim dela Varna, mai târziu patriarhul Ioachim al III-lea al Constantinopolei.

După Iordan Ivanov, mitropolitul Ioachim ar fi de obârşie bulgară (Nicov, p. 1, nota 2). S'a născut într'un sat de pe malul european al Bosforului la 18 Ianuarie 1834. Din botez se numea Hristu. A învăţat la şcoala din sat şi simţind chemare pentru cele spirituale a devenit anagnost. La 12 ani a plecat, împreună cu duhovnicul său Hrisant, la sf. Munte, unde a stat doi ani. De aci, tot împreună cu Hrisant, a pornit spre Ţarigrad. Aici, duhovnicul său a murit de holeră, iar Hristu a intrat în slujba mitropolitului de Samos. Doi ani mai târziu şi după recomandarea mitropolitului de Chizic — patriarhul Ioachim al II-lea de mai târziu — care-i devine şi cel mai bun susţinător, Hristu a plecat за Влашко, adică *în Ţara Românească,* împreună cu episcopul pogonian, care l-a hirotonit la 18 ani ierodiacon cu numele de Ioachim. In 1853 a plecat în Rusia de unde s'a întors repede. Dându-şi seama că ştiinţa sa de carte nu-i destulă, s'a dus, după patru ani, la Atena. Vizitând Viena, bogătaşii greci de aici l-au convins să rămâie ierodiacon la biserica greacă de acolo. In Viena a rămas trei ani, a învăţat nemţeşte şi a frecventat universitatea. După o scurtă vizită la locul natal, la sf. Munte, Atena şi Triest, s'a întors la Viena unde a mai stat alţi trei ani. In 1860 patriarhul ecumenic s'a retras şi locul său a fost ocupat de ocrotitorul ierodiaconului Ioachim, Ioachim al II-lea. Acum părăseşte capitala austriacă venind la Ţarigrad, unde, fiind bine pregătit cu ştiinţa a trei limbi — nemţeşte, româneşte şi turceşte — şi înzestrat cu darul cuvântului, a fost numit, mai întâi, al doilea diacon la Patriarhie, iar în 1863 mare protosinghel. Dar oblăduitorul său fiind demis din scaun, el a rămas un an fără activitate. Murind mitropolitul de Varna, Porfirie, Ioachim a fost hirotonit şi numit — la 11 Dec. 1864 — pe timpul patriarhului Sofronie al II-lea, ca mitropolit grec al Varnei, unde a păstorit zece ani. Activitatea sa aici are legături directe cu istoria renaşterii bulgare.

Acţiunea lui Ioachim la Varna cade într'o vreme grea şi critică pentru grecism. Bulgarii refuză dârz să stea sub patriarhatul ecumenic şi luptă pentru biserica lor bulgară. Satele bulgăreşti, unul câte unul se sustrag jurisdicţiunii lui Ioachim şi refuză să-l recunoască. Ioachim a dus o politică de împăciuire, de apropiere şi de libertate cu bulgarii, dar n'a reuşit. *El punea în biserică principiul spiritual şi bisericesc mai presus decât pe cel mirenesc şi naţional.* Mai în urmă, îl vedem cum se ruga insistent de patriarh să-l ia de acolo şi să-l trimită în altă parte.

Cu câteva luni mai înainte ca ocrotitorul său Ioachim al II-lea să fie adus pentru a doua oară pe scaunul patriarhal (1873), el obţinu să se reîntoarcă la Ţarigrad de unde n'a mai plecat până în 1874, când fu numit mitropolit al Salonicului. Aici desfăşură o activitate din cele mai de seamă. Murind însă patriarhul Ioachim al II-lea, la 4 Oct. 1878, s'au făcut alegeri şi a ieşit patriarh mitropolitul Salonicului — Ioachim al III-lea. In această calitate el se dovedeşte un mare şi înţelept reformator al bisericii şi desfăşurător al unei acţiuni binefăcătoare cum de mult nu mai avusese biserica ţarigrădeană, care l-a şi ridicat în rândul celor mai însemnaţi patriarhi. La 30 Martie 1884 şi-a dat demisia din cauza neînţelegerilor cu guvernul turcesc şi chiar cu grecii. In 1901, prin Ruşi, el a fost ales din nou patriarh ecumenic rămânând în scaun până la moartea sa, 13 Nov. 1912.

In a doua păstorie vine cu un plan măreţ de unirea tuturor confesiunilor creştine pe temelia adevărului Ortodoxiei. Face mai întâi un apel călduros pentru unirea şi apropierea lumii ortodoxe prin înlăturarea disputelor şi a filetismului (bulgar). Datorită lui au fost înlăturate: schisma antiohiană, schisma ierusalimiteană ca şi chestiunea bisericii din Cipru. Schisma bulgară a fost văzută de el ca o catastrofă pentru patriarhie şi pentru greci (p. 8 şi 10). Potrivit acestei atitudini, el s'a străduit să nimicească răceala dintre Ruşi şi Greci iscată pe chestiunea schismei.

Din timpul celor zece ani de păstorie ai mitropolitului Ioachim la Varna, din scrisorile confidenţiale rămase dela el şi aflate în condica de care am amintit, avem o seamă de ştiri şi date privitoare la *renaşterea bulgară în Varna şi în împrejurimi până la 1865*. Coroborate cu alte ştiri şi date contemporane putem să reconstituim în mare parte starea socială şi religioasă a locuitorilor din părţile acelea. Trebue să se ştie că graniţele civilo-administrative nu se confundau cu cele bisericeşti. Astfel, în eparhia Varnei intrau şi alte zone: Provadia, Dobrici, Balcic şi Mangalia. După d. Nicov, elementul grecesc era neînsemnat şi s'a afirmat aci — la jumătatea sec. al XIX-lea — prin găgăuţii din Varna şi din câteva sate eparhiote. Populaţia bulgară s'a format aproape numai din emigranţii din Balcani sau din Tracia, vechea populaţie fiind foarte rară. (De această populaţie vorbeşte Pavel Georgici în sec. al XVI-lea; p. 12). In preajma anului 1877, ţinutul Varnei număra 45.875 nemusulmani şi 64.621 musulmani, după datele lui V. Toplov (p. 12 şi notele). In 1897 L. Miletici găseşte populaţie bulgară, vorbind un dialect aparte, numai în trei sate din jurul Varnei. Ceea ce înseamnează că atât mai exista din vechea populaţie. Pretutindeni în celelalte părţi, bulgarii sunt transmigraţi recenţi, cei mai mulţi din a doua jumătate a sec. al XIX-lea (p. 13). In sec. al XVIII-lea şi dela jumătatea şi celui de al XIX-lea, pe timpul războaielor ruso-turce, mari masse de bulgari din Tracia, Balcani şi din Bulgaria s'au stabilit în Rusia şi în România, formând aici mari colonii bulgare. Mulţi apoi s'au întors şi au rămas pentru totdeauna în părţile bulgăreşti. (Documentele din carte N-rile 6, 23, 59, 73 şi 85). După 1812 s'au mutat în Dobrogea păstori din Cotel, Gradeţ, Jeravna, Medven, ocupându-se cu păstoria, brânzăria şi neguţătoria. Numai 10 la sută din satele din Dobrici şi Balcic — susţine d. prof. Nicov, nu aveau populaţie

din Cotel. In sprijinul acestei aserţiuni, citează o statistică românească din 1880. In 1860 este preoţit la Ţarigrad—în urma cererii locuitorilor-Dimitrie Gavrilov pe seama bisericii Sf. Treime din Balcic. Intors acasă noul preot nu recunoaşte însă pe vlădica grec şi în biserică pomeneşte numai pe Ilarion Macariopolschi. Prin urmare, mişcarea naţională începe, în acest chip, din Balcic. In 1864, luna Ianuarie, poporul răsculat distruge la Rusciuc mitropolia.

O statistică din 1850 socoteşte pentru toată Dobrogea 3.734 familii bulgare, cazaua Balcicului 682, în cazaua Dobriciului 932, iar în cazaua Mangaliei numai 18 familii de bulgari. (p. 36).

Renaşterea conştiinţei naţionale porneşte din provincie (p. 18). Mitropolitul grec Filotei al Varnei adună — prin 1829 — toate podoabele şi lucrurile de preţ din bisericile Varnei ducându-le în Rusia, fapt ce indignează pe locuitori. Cam de acum încep anumite diferenţieri între greci şi bulgari, cei din urmă fiind numiţi în documente „creştini pravoslavnici", iar cei dintâi „greci". Tot în acest timp vedem că turcii se apropiau mai mult de bulgari decât de greci. Astfel, un turc dăruеşte o piatră de prestol pentru o biserică ortodoxă bulgară, (p. 31). In 1860 locuitorii din Balcic trimit comitetului bisericesc bulgar dela Ţarigrad o scrisoare prin care refuză să se mai supuie patriarhiei (p. 39). Un studiu special ar putea ajunge, credem, la constatarea că printre cei cari semnează asemenea scrisori pot fi şi români (de ex. Stoian Costa, Teodoru, Apostolache Gheorghiu, Paruş Gheorghiu, etc., etc.). „La Mangalia, — şi aici traduc exact ce spune autorul — bulgarii au fost dela început, se pare, foarte puţini. Populaţia a fost aproape exclusiv turcă. Vretos spune că, pe la jumătatea sec. al XIX-lea, Mangalia avea exclusiv o populaţie bulgară (în loc de turcă!) (Nicov) de religie mahometană, care atingea 1.000 de suflete. Pe lângă aceasta, conştiinţa bulgarilor de acolo nu era încă trezită. Se ştie, de ex., că în împrejurimile Silistrei, în satele bulgăreşti Calipetrovo, Almalii, Aidemir, Popina, Vetren, Srebarna, Brăcima, Babuc, Alfatar, Cainargea, deşi bulgăreşti, *în biserică se cânta şi se slujea* По влашки, *adică pe româneşte.* Intr'o corespondenţă din anul 1858 cetim în privinţa aceasta următoarele: „Noi suntem în satul Almalii 200 de familii bulgare, *am avut* biserică, dar fiindcă *n'am avut* preot bulgar, bucuroşi am fost să ne slujească preoţii români în româneşte", („влашки попове па влашки"), (p. 36-37). In privinţa aceasta d. Nicov nu dă alte ştiri nici amănunte, de pildă: cum se explică lucrul acesta? Ce căutau preoţii români pe acolo? In ce biserici slujeau şi cu ce populaţie? Lăsăm însă la o parte aceste întrebări şi ne mulţumim numai cu informaţia de mai sus, destul de concludentă.

Capitolul al doilea este consacrat în întregime aproape mişcărilor bulgare de trezirea conştiinţii naţionale şi de eliberarea lor de sub jurisdicţiunea bisericească a grecilor. Sunt anii cei mai grei, când atmosfera din Varna şi împrejurimi este foarte încărcată de ură împotriva Grecilor. Tocmai în epoca aceasta (1865) descinde ca mitropolit grec al Varnei Ioachim. Zece ani cât a păstorit la Varna n'au fost pentru el decât o continuă suferinţă. Capitolul al III-lea al lucrării cuprinde tocmai viaţa extrem de sbuciumată nu numai a lui Ioachim, ci şi a bulgarilor de acolo. Ioachim vedea clar unde se va ajunge (la schismă), îşi da bine

seama că nu poate face mai nimic în fața fluxului năvalnic de redeșteptare națională bulgară la Varna și împrejurimi, de aceea se ruga mereu de patriarh să fie luat de acolo și trimis în altă parte. A vrut să evite schisma, dar n'a putut. Un Ilarion Macariopolschi și alți fruntași bulgari erau acolo totul, în timp ce Ioachim și mitropolia sa nu erau nimic decât „cui strein în casă". Din capitolul acesta transpiră o adâncă înțelegere din partea d-lui Nicov a minții, a sufletului și a activității mitropolitului Ioachim la Varna, ca unul ce a contribuit în mare măsură la redresarea morală a Bulgarilor, istoviți de povara robiei turcești.

Capitolul al IV-lea și ultimul conține numai *„corespondența mitropolitului Ioachim al Varnei cu patriarhia țarigrădeană și alte documente"*. Sunt în total, în cartea d-lui Nicov, 100 de documente și scrisori, toate privind în deaproape pe bulgari. Ici și colo sunt presărate și unele știri fugare cu privire la orașele: Constanța, Tulcea, Galați, Cerna-Vodă, Iași, dar numai în legătură cu coloniile bulgare de aici sau cu anumite informații primite de Ioachim. Mult mai mult se vorbește despre orașele și satele din Dobrogea Nouă (Balcic, Mangalia, Silistra, Cavarna, Dobrici (Bazargic), dar tot în legătură cu viața și așezările bulgărești. Restul se referă numai la Varna și împrejurimile ei, mitropolitul Ioachim raportând patriarhului ecumenic orice fapt mai de seamă petrecut în eparhia sa. Astfel, în 1866, când Bulgarii din Rusciuc începură să tipărească în tipografia turcească a statului abecedare și cărți bisericești, Ioachim atrage foarte serios atenția patriarhului asupra acestui lucru (p. 140). Tot astfel atunci când doi români călugări, — *și faptele acestea ne privesc direct, de aceea le consemnez pe larg aici, adică cum se află în scrisorile confidențiale ale lui Ioachim* — au venit la Varna (anul 1872, unul la 5 Sept. și celălalt la 21 Sept.) ca, folosindu-se de împrejurările de atunci (declararea schismei asupra bisericii bulgare și instaurarea exarhiei, să propue bulgarilor din Varna înființarea unei episcopii împreună cu Românii de dincolo de Dunăre, care să fie pusă sub supremația patriarhiei ecumenice, despărțind astfel pe Bulgari de conaționalii lor și de exarhie. Acești călugări sunt: 1) *Samil Dragșin* din Transilvania și 2) *Nifon Bălășescu* dela București. Iată, cu propriele-i cuvinte, expozeul mitropolitului Ioachim în această privință: „Aflându-mă în inspecție într'un sat mărunt din eparhia mea sărăcăcioasă, a venit la mine aducătorul scrisorii de față, cu serioasă recomandare, ieromonahul *Samuil Dragșin*, de obârșie român din Transilvania, — sânt încredințat că este propagandist, — care îndeplinește această hidoasă și anticreștină acțiune de mulți ani în satele românești dela Dunăre, și mi-a adus o scrisoare dela o persoană necunoscută mie, care îmi comunică scopul venirii lui. După documentele latine oficiale pe care le are dela episcopul catolic din Nicopole, numitul a îndeplinit până acum datoria de propagandist și de reprezentant episcopal, în multe sate românești din părțile Dunării. Acum totuși, fie pe deoparte din cauza scrupulului, fie pe de altă parte din cauza valului pe care l-a iscat în acele locuri prozelitismul bulgar, el s'a deszis și dorește să-și salveze connaționalii din ghiarele acestor dușmani neîmpăcați ai Bisericii. El vine, după cum spune, conform înțelegerii cu clerul și cu fruntașii din 52 de sate românești, să roage cu tot respectul Biserica Mamă ca să-i libereze de aceste două blestemății.

In acelaşi timp doreşte să primească şi supuşenia turcă şi ocrotirea guvernului imperial în locul celei austroungare, pe care o are..."

„El adaogă (faptul) că în afară de aceste 52 sate, ar mai fi şi altele multe, dela Vidin până la Sulina, a căror populaţie trece de 600.000 şi cari sunt gata să se supună chemării de mamă a Bisericii. Dar cum Bulgarii, cari se află membri în consiliile bisericeşti ale Vidinului, în conformitate cu rosturile şi cu simţămintele lor, persecută pe românii săraci, iar cu sila şi cu forţa cer dela ei dări arhiereşti pe opt ani, ceea ce ei refuză să dea de când a plecat chiriarhul canonic al acelei eparhii, ei se roagă, ca prin biserică să dobândească dreptul de a fi reprezentaţi şi ei (lucru ce este lesne de înfăptuit, după normele guvernamentale pentru provincii) printr'un reprezentant român în consilii..."

Scrisoarea este trimisă la Constantinopole din satul Ceauşchioi în ziua de 5 Sept. 1872. (Documentul Nr. 75, p. 424-428)

A doua scrisoare priveşte pe *Nifon Bălăşescu*. In ea se spune: „...întorcându-mă din inspecţia pe care am făcut-o în foarte puţine sate ale săracei mele eparhii, am aflat aşteptând întoarcerea mea pe purtătorul acestei modeste scrisori, prea cuviosul profesor Nifon Bălăşescu, de origină român, care de mulţi ani predă obiecte(studii) spirituale la Bucureşti şi Iaşi, care a tipărit lucrări spirituale şi filologice în limba maternă şi care exercită dincolo de Dunăre, cu îngăduinţa autorităţilor, funcţia de inspector al şcoalelor din satele româneşti. Din desele convorbiri cu cel pe care-l recomand Inalt Prea Sfinţiei Voastre am conchis că el arde de dorinţa de a-şi salva pe connaţionalii săi, cari trăesc dincoace de Dunăre, din ghiarele propagandei bulgare, care îi va slaviza cu totul. Din cauza aceasta, el a găsit nimerit să facă în scris lungi rapoarte ministrului de instrucţiune, Ahmed Vevic Efendi, care a tratat chestiunea privitoare la deschiderea şcoalelor româneşti în zisele sate. Cu toate acestea, el nu este dispus să se întâlnească în Rusciuc cu aşa numiţii arhierei Ilarion al Târnovei şi Grigorie al Rusciucului, cu care a convorbit pe larg asupra aceleaşi chestiuni, dar cu toată paza folosită a aflat lucruri neplăcute. Venirea lui, prin urmare, acolo are rostul ca prin ajutorul Bisericii să strângă laolaltă toate satele româneşti din eparhia Silistrei, a Rusciucului şi a Vidinului şi să formeze o eparhie românească"... „Istoria lui Nifon şi scopul său sunt cele expuse mai sus"... „Varna, 21 Sept. 1872" (Documentul Nr. 76, p. 428-431).

Acesta este pe scurt cuprinsul lucrării d-lui Petre Nicov dela universitatea din Sofia.

Pr. Paraschiv Angelescu.

NOTE BIBLIOGRAFICE

OPERE CU CARACTER GENERAL.

1. **Balaur D.** О Войскѣ Господнемъ въ Румыніи (=Despre Oastea Domnului din România) în За Церковь, Nr. 12, 1934, Berlin. — In publicaţia aceasta rusească, editată la Berlin de P. Cuv. ieromonah Ioan, d. D. Balaur, colaboratorul revistei noastre, întreţine cronica religioasă din România. In articolul de faţă, d-sa se ocupă de *Oastea Domnului* arătându-i programul şi activitatea. Afirmând că *Oastea* accentuiază mai mult pe latura morală a vieţii decât pe cea teoretică, autorul consemnează şi faptul că „sf. sinod a aprobat această mişcare, cu condiţia ca „ostaşii" de oriunde să fie sub conducerea preoţilor". Prin cronicele sale din această revistă, d. D. Balaur face un lucru de folos ţării şi bisericii noastre. *Pr. P. A.*

2. **Bejan St. Ic.** director, *Darea de seamă asupra situaţiei seminarului teologic din Chişinău din punct de vedere didactic, administrativ şi educativ pe anul şcolar 1933-1934,* în *Luminătorul,* LXVII (1934), pp. 669-686. — Cine vrea să vadă o dare de seamă sinceră şi nefardată, recomand să o citească pe aceasta a păr. Bejan. Model de dare de seamă, dar şi de bună gospodărie.

3. **Berdiaev N.,** *Ecumenismul şi Confesionismul.* Traducere de Ec. Corneliu Grumăzescu. Extras din rev. *Misionarul* Nr. 3, (1934). Chişinău, 1934, pp. 22. — Aceste câteva pagini par să fie o conferinţă rostită undeva la Paris de filosoful şi cugetătorul creştin ortodox, N. Berdiaev. Autorul consideră problema ecumenismului creştin în raport cu confesionalismul actual. Din punct de vedere confesional există două concepţii despre ecumenicitate: una orizontală şi alta verticală. Prima e proprie catolicismului roman şi constă în a strânge şi a organiza lumea de pe întreaga suprafaţă a pământului. A doua, proprie ortodoxiei, este o dimensiune în adâncime, mai potrivită mişcării ecumenice. Şi protestanţii au o nuanţă proprie în această problemă, — ei pretind realizarea ecumenismului pe terenul colaborării interconfesionale. Dar deşi în ziua de azi protestantismul militează cel mai activ pentru ecumenism, totuşi interconfesionalismul pe care el îl pretinde ca bază de realizare a ecumenismului este după însuşi părerea autorului şi o eroare şi o primejdie şi totodată şi mijlocul cel mai puţin ecumenic. Ecumenicitatea însă nu se va putea realiza decât printr'o sforţare de apropiere în duhul adevărului şi al dragostei, iar nu pe terenul doctrinar, nici legalist canonic, fiindcă tocmai acestea au produs desbinările şi neînţelegerile. Apropierea trebue căutată pe un plan lăuntric, duhovnicesc şi religios; unirea însă se va împlini definitiv numai prin lucrarea Sf. Duh. Pie-

deca mare, ce se pune în calea realizării ecumenismului creştin, constă în credinţa pe care fiecare dintre confesiuni o are despre sine că, adecă posedă adevărul desăvârşit. Dar această piedecă se poate înlătura, făcând distincţie precisă între ceea ce este dumnezeesc şi ceea ce este omenesc în procesul de mântuire, care este biserica. Fiindcă în istoria bisericii lucrează nu numai Dumnezeu, ci şi omul cu activitatea lui creatoare pozitivă şi negativă, ispitit de multe ori să o considere drept pecete a divinului.

Berdiaev nu este teolog şi, ca atare, îşi poate îngădui libertăţi mari, fiindcă această activitate creatoare a omului în biserică, ori cât am elimina-o, tot rămâne, şi deci pune cel puţin între ortodocşi şi catolici de o parte şi protestanţi de cealaltă parte, distanţe de netrecut. Ecumenism cu o parte a creştinătăţii, care elimină şi tăgădueşte în bloc Tradiţia, este o imposibilitate pentru un creştin ortodox sau catolic credincios, care nu concepe unirea ca un act „politic". Şi nu poate fi acuzat, nici de fanatism şi nici de confesionalism intransigent.

In privinţa traducerii facem rezerve, fiindcă autorul se vădeşte nefamiliarizat cu unii termeni ai teologiei şi cugetării ruseşti şi traduce d. p. „sobornosti" şi „sobornâi" cu „ecumenic" şi ecumenicitate" ceea ce nu-i exact. † *T. S.*

4. **Birchici Arsenie,** Фактори у религиозно-моралном васпитању наше омладине (Factorii de educaţie religios-morală a tinerimii noastre) în Православље,(1934), pp. 227-233 şi 259-264.—Autorul arată, că tineretul, conducătorul de mâine, este cel mai mare dar primit dela Dumnezeu, este comoara cea vie, care trebue să fie purtată pe calea cea bună de cei patru factori, chemaţi pentru educaţia religios-morală a tinerimii: familia, şcoala, biserica şi statul, analizând, pe larg, fiecare factor în parte. *B. P.*

5. **Buzatu D.,** *Spre un apostolat laic* în *Renaşterea,* XIII (1934), Nr. 10. — Pe cinci pagini mari de revistă, autorul încearcă să ne convingă de necesitatea apostolatului laic în biserica lui Hristos. Lăsând la o parte *sursa de inspiraţie* a d-lui Buzatu, care este de natură pur catolică (n'ar fi fost oare mai nimerit ca într'o asemenea chestiune d-sa să fi folosit numai *autori* şi *teze* protestante?) vom spune doar atât, că tema sa este pusă cum nu se poate mai greşit din punctul de vedere al bisericii ortodoxe. Şi unei teme formulată greşit, fatal i se vor da soluţiuni greşite. *Pr. P. A.*

6. **Cioroianu Ştefan, Dr.,** *Foamea Sfântă* în *Foaia Diecezană,* XLIX, (1934), Nr. 2.—Vechile cosmogonii, mitologii şi culte au fost învinse de creştinism. Foamea Sfântă de adevărul ceresc a topit sgura rătăcirilor antice. Ea face să se topească şi toate rătăcirile filosofiei materialiste şi atee. Biserica noastră e biserica nădejdii. In ea se satisface orice nevoie sufletească superioară. † *T. S.*

7. **Comşa Grigorie Gh.** dr., episcopul Aradului, *Problema religioasă în România de azi,* Arad, (1935), 26 p. — „Problema religioasă, spune autorul, este o problemă cardinală pe care, dacă o dai afară pe uşă, intră în casă pe fereastră". Cuvintele acestea ar fi putut figura ca un viguros *motto* al lucrării, fiindcă ele alcătuiesc punctul în jurul căruia gravitează toată cugetarea P. S. episcop Comşa. Iar această cugetare

ni-i înfățișată sistematic și convingător în următoarele ei aspecte: 1) Nu se poate afirma că omenirea de astăzi este în adevăr creștină, dar nu se poate susține nici contrariul. Oamenii au făcut experiențe pe cont propriu și când s'au apropiat și când s'au depărtat de Dumnezeu; 2) Poporul român este credincios. Căci unde sunt strămoși glorioși, acolo sunt și nepoți cari să-i urmeze. Unde nu sunt drumuri croite de înnaintași, urmașii se pot rătăci; 3) Influența democrației (latura politică a chestiunii) asupra vieții noastr bisericești și creștinești se manifestă astăzi în dorința generală ca biserica strămoșească să activeze cât mai repede și cât mai intens în mijlocul credincioșilor, lucru pe care biserica, arhiereii și preoții noștri l-au înțeles; 4) Conducătorii bisericii se bucură de tot spirijinul pe care-l dau, laicii — și în primul rând intelectualii — bisericii și organelor ei; 5) Innoirea vieții sufletești și baza ei, reînsuflețirea sentimentului religios va trebui făcută de jos în sus, adecă dela țară spre oraș. Rol deosebit are aici preotul-catehet; 6) Orice asociație religioasă sau socială, având însă în frunte pe preot și inspirându-se exclusiv din doctrina și tradiția ortodoxiei, are drept la viață; 7) Biserica pune în fața omului un anumit fel de libertate, pe aceea propoveduită de Mântuitorul Hristos. Cu această libertate putem face în adevăr progres și din fericire putem face o adevărată realitate, și 8) Biserica, statul și cultura adevărată sunt chezășiile Neamului. *Pr. P. A.*

8. **David Al.,** *Contribuțiuni la bibliografia românească veche* în *Luminătorul* LXVII (1934), pp. 777. — Autorul ne vorbește despre vreo 22 cărți vechi românești, în chip de complectare la *Bibliografia românească veche* a d-lui I. Bianu și N. Hodoș. Dar, din cele 22 de cărți, autorul n'a avut în mână decât pe ultimele trei, restul sunt numai note și însemnări aflate în diverși autori români și străini. Rămâne de văzut în ce măsură această „contribuție" poate fi ținută în seamă „la alcătuirea celei de a doua edițiuni a Bibliografiei românești vechi", fiindcă și această contribuțiune „ca orice lucru făcut de mintea și mâna omului, poartă și aceasta pecetea imperfecțiunii omenești". Astfel, (notăm numai câteva date din memorie) autorul nu știe că, pe lângă cei notați de d-sa că s'au ocupat până aci cu complectări la bibliografia românească veche, mai sunt și alții. D. ex.: d-l D. Fecioru: *Contribuție la bibliografia românească veche* în *Raze de lumină* IV (1932), pp. 220-226; Pr. Paraschiv Angelescu, *Noul Testament bulgar dela 1828,* în *Biserica Ortodoxă Română* LII (1934), pp. 306-325, etc. Evanghelia dela Sibiu din 1806 a mai fost menționată în 13 exemplare de D. Balaur[1], etc. Dar nici din autorii străini n'a cules tot materialul privitor la bibliografia românească veche, fiindcă sunt lucrări despre care d-l Al. D. se pare nici să fi auzit. Astfel nu cunoaște renumita lucrare: Mgr. Louis Petit. *Bibliographie des acolouthies grecques,* 1926, care pe lângă alte multe cărți grecești vechi, slujbe de ale sfinților, tipărite în țările românești, ne dă date prețioase chiar despre două din cele 22 de cărți ale d-lui Al. David. Adecă la p. 285 despre slujba sfântului Timotei dela 1752, semnalată de d-l A. D. sub Nr. 14 și la p. 27 despre slujba sfântului Visarion dela 1705, notată de d-l A. D. sub Nr. 10.

1. Biserici în Moldova de Răsărit - Cărți românești de slujbă bisericeasca. în *Biserica Ortodoxă Română* LII (1934) p. 43—59.

9. **De ce ne-aţi uitat?** în *Lumina Satelor,* XIII, (1934), Nr. 2.— Strigătul desnădăjduit al Românilor rămaşi între graniţele Ungariei. Se arată persecuţiile sălbatece împotriva acestor Români şi se face apel la guvernul român să-i ajute. Tristă e soarta Românilor ortodocşi rămaşi în statul maghiar, adăogăm noi. Numărul lor se ridică aproape la 42.000, în vre-o 25 de parohii cu tot atâtea filiale. Fără nici un conducător de seamă. Ar putea forma o episcopie. Guvernul nostru a dat Ungurilor atâtea episcopii. Oare o episcopie pentru aceşti Români nu e posibilă...?†T.S.

10. **Ionescu Petre** pr., *Salutul între fraţi* în *Păstorul Ortodox,* XV (1934), Nr. 10. — O constatare pe cât de adevărată pe atât de dureroasă: Preoţii se salută foarte puţin între ei, ceea ce nu e admis în corpul ofiţeresc. Datorită uniformei clericale, lumea observă uşor această scădere regretabilă şi o adaogă, fireşte, la sarcina păcatelor noastre închipuite sau reale. Când ne vom convinge că salutul respectuos dintre preoţi nu-i o umilinţă pentru niciunul dintre dânşii, ci tocmai o dovadă puternică a adevăratei Hristoforii şi Hristodulii? *Pr. P. A.*

11. **Mărginaţa Tiberiu, Pr.,** *Fondul preoţesc de ajutorare al eparhiei Caransebeşului* în *Foaia Diecezană,* XLIX, (1934), Nr. 3.—In eparhiile ortodoxe ardelene se pune la cale înfiinţarea unui fond cu acest titlu în cadrele Asociaţiei clerului „Andrei Şaguna". Autorul studiind regulamentul deja adoptat de Sibiu, Arad şi Cluj, formulează o propunere netă: Fondul să se alimenteze dintr'o taxă de înscriere de 200 lei şi dintr'o contribuţie de 100 lei lunar, timp de 25 de ani. La moartea unui membru, familia să primească un ajutor de 30.000 lei. Vezi tot aci şi **Văleanu Nicolae, Paroh:** *Fondul preoţesc de ajutorare.* † T. S.

12.**Mehedinţi S.,** Profesor la Universitatea din Bucureşti, membru al Academiei Române, *TERRA. Introducere în Geografie ca ştiinţă.* Vol. I şi vol. II. 1203 (512+691) pagini cu 210 figuri. Bucureşti (1931). Editura „Naţională" S. Ciornei.

Această operă însemnată înfăţişează întreaga doctrină a Geografiei generale: obiectul şi definiţia geografiei (cap. I-II), metoda cercetărilor geografice (III), condiţiile observării geografice (IV), norme pentru observarea pe hartă şi în natură (V), calităţile descrierii geografice (VI), descrierea completă: hologeică şi holocronică, caracteristică, explicativă, analitică şi sintetică (VII-X), mijloacele şi condiţiunile descrierii geografice (XI-XII), categoriile geografice (XIII), descrierea atmosferei, hidrosferei, litosferei şi biosferei (XIV-XVII), clasificarea (XVIII), defectele clasificărilor geografice (XIX), nomenclatura (XX), inducţia şi deducţia geografică (XXI-XXII), fazele cugetării geografice (XXIII), legi geografice (XXIV).

Nu mă încumet să apreciez ştiinţa şi talentul Domnului Profesor S. Mehedinţi, căci,—cum vădit este din operile Domniei Sale şi din prelegerile universitare—, *„nu este ucenic mai presus de dascălul său"* (Mat. X, 24, Lc. VI, 40); las acest lucru altora. E caracteristic faptul că unii studenţi — şi clerici fiind — încep cu teologia şi sfârşesc cu geografia. Aceasta nu e o simplă întâmplare.

Există vreo legătură între geografie şi religie? La aceasta nu poate răspunde decât acela, care cunoaşte ambele obiecte de studii. Dar şi atunci când cineva răspunde afirmativ, legătura între aceste obiecte

e posibilă numai întru cât la temelia individualităţii, care încearcă această legătură, predomină mai mult simţirea religioasă. In cazul de faţă găsesc potrivit să relevez din opera „TERRA" câteva afirmaţiuni geografice, cari confirmă adevăruri teologice.

I. In epoca modernă au fost geografi, cari clădeau obiectul acestei ştiinţe pe temelie religioasă. Astfel: „cel dintâiu cercetător care a urmărit în lucrările sale firul natural al cauzalităţii fenomenelor geografice... climatologul şi cartograful H. Berghaus (1837)... avea să cerceteze „puterile şi însuşirile pământului". Culminarea acestei ştiinţe era „cunoaşterea adevăratului Dumnezeu, şi credinţa către Fiul Său, Mântuitorul neamului omenesc". Cu alte cuvinte, nu numai teleologie, ca la C. Ritter, ci deadreptul teologie geografică". Opera lui Berghaus „e organică şi logică... el, pornind dela climatologie, nimerise ordinea cea firească". (p. 562). Şi acesta a fost un bun geograf.

II. Afirmarea lui J. Röger că influenţa spiritului teologic ar fi fost de vină în desfigurarea pe hartă a formelor plastice, la Domnul Profesor S. Mehedinţi nu-şi găseşte justificare: „Faţă de această desfigurare până la caricatură a formelor plastice, e întrebarea: cum de a fost posibilă o libertate atât de anarhică? Unii cred că ar fi fost de vină influenţa spiritului teologic". „Cauza poate să fi fost rezerva severă faţă de orice apropiere simpatică (fie şi în imagină) de natura împovărată de blestemul teologiei". „Dar — adaogă Domnul Profesor S. Mehedinţi — această interpretare nu credem să se apropie de adevăr. Când maeştrii medievali şi ai renaşterii ne-au lăsat picturi şi statui atât de preţuite, cum ar fi putut biserica să-i împiedece de a face o cartografie realistă? Adevărul e că, în unele laturi, cartografilor şi chiar artiştilor le lipsea „deprinderea de a vedea formele orografice şi tehnica necesară unei reprezentări apropiate de adevărul naturii". E destul, de pildă, să relevăm faptul că până în secolul al 18-lea, nimeni nu dăduse atenţie podişului, ca element plastic al hărţii.

Dar mai trebue să ţinem seamă încă de o împrejurare. Nu e numai fantezia desenatorilor, care a împestriţat hărţile medievale cu atâtea forme nefireşti, ci e de vină în parte şi tehnica acelei epoce... Apoi nu trebue pierdut din vedere nici gustul epocei. In evul mediu şi până târziu, în timpurile mai nouă, peisajul romantic, cu înălţimi prăpăstioase, era cel mai simpatic ochilor..." (p. 709).

III. O problemă atinsă în „TERRA" şi comună atât geografiei (γῆ şi γραφεῖν, „grafia" feţii pământului) cât şi obiectului religiei, este *origina omului.* Pentru noi — teologii — e însemnat sprijinul dinafară, ce-l putem avea şi prin această lucrare, cu privire la unitatea originii neamului omenesc. Adevărul unităţii neamului omenesc, exprimat clar în revelaţiunea dumnezeiască, îl confirmă şi ştiinţa pozitivă, *pe cât îi stă în putinţă:* „Cea dintâi particularitate importantă a liniei, care arată hotarul omenirei pe glob, e faptul că această linie este *închisă,* — adică omenirea nu se prezintă în chip de mai multe insule izolate una de alta, ci face o *singură unitate.* De obiceiu, ne închipuim că înainte de descoperirea Americei, genul omenesc ar fi fost despărţit în două formaţii deosebite una de alta. In realitate, deosebirea stă numai în ignorarea din partea popoarelor mai civilizate a vieţii Hiperboreilor, legaţi de Alaska

și peninsula Ciucilor. In faptă, localnicii, cu luntrile lor ușoare, trecuseră de multă vreme și treceau, precum trec și azi din insulă în insulă și dela un țărm la altul... (p. 881). Unitatea de contur a liniei, care încinge omenirea pe hartă, ne sugerează numai decât unitatea biologică a acestei formații biogeografice și posibilitatea unui *singur centru de creație.* Nu e nevoie să admitem mai multe, ci unul, în mijlocul uscatului eurasiatico-african (poate în Sudul Asiei ori în Nordul Africei). Iar de aici, specia omenească se va fi răspândit și peste America, folosindu-se de punți de uscat și de șiruri de insule, care azi nu mai există, dar din care au rămas totuși urme: o punte mică destul de întreagă între Asia și Australia, alta între Europa și Africa (peste Sicilia), apoi alta între Siberia și Alaska. Ținând socoteală că omul e mai vechiu decât clima actuală și forma actuală a uscatului și a mărilor, el s'a putut răspândi cu ajutorul unor punți, pe care acum nu le mai vedem". (p. 882). Mai mult nu-i putem cere unei științe pozitive, care se bazează pe fapte, fiindcă nici nu ne poate da mai mult. Știința pozitivă încă nu-și poate răspunde la întrebările ei, cu atât mai mult nu poate să confirme—pe temeiurile ei—învățăturile bisericii, care sunt de origină dumnezeiască, răspund la toate întrebările rațiunei și, mai cu seamă, satisfac și inima.

Așa dar, pentru noi ceilalți credincioși e important și trebue să reținem, că nu e o poveste, ci realitate, faptul că *toată omenirea se trage dintr'o singură pereche de oameni.* Toate popoarele nu sunt decât niște frați ai unei singure familii. Iar faptul că popoarele nu trăesc ca frații, nu exclude acest adevăr, după cum nici cearta dintre frați într'o familie nu exclude realitatea că ei totuși sunt frați, născuți din aceiași părinți. Și după cum raporturile dușmănoase dintre frații uneia și aceleeași familii sunt osândite de sf. biserică, — care de 2000 de ani propoveduește dragostea către Dumnezeu și către aproapele —, și chiar de umanitate când este sinceră —, tot așa nici pustiitoarele războaie nu pot fi justificate nici de biserică, nici de umanitate. Vor înțelege oare vreodată frații că sunt frați și vor trăi oare ca frații?

Am extras din opera Domnului Profesor S. Mehedinți doar aceste simple observații, socotindu-le de folos pentru cetitorii unei reviste bisericești. *Dimitrie Balaur.*

13. **Munteanu Gh. N.-Bârlad,** *Cugetări din înțelepciunea d-lui profesor N. Iorga* în *Căminul,* X (1934), p. 243-248. — Alcătuitorul un harnic cetitor al d-lui prof. N. Iorga, a notat și extras *o parte din gândurile de sine stătătoare* ale marelui istoric și îndrumător sufletesc al Neamului Românesc. Iată câteva exemple:

Durerea taie în suflet brazdele prin care curge apoi isvorul viu al harului dumnezeesc;

Suferința lămurește, fericirea întunecă;

Ce poate fi femeia fără casă arată femenismul; dar el ascunde ce va fi casa fără femeie;

Sunt oameni cari se hrănesc numai din jignirea altora. Și ei sug sânge;

Cea mai bună închinare către Dumnezeu e să păstrăm ceva din dumnezeirea lui, etc., etc.

Aşteptăm ca lucrarea întreagă să fie retipărită şi în broşură aparte, fiindcă este de un deosebit interes pentru oricine. Cu o condiţie însă: alcătuitorul să ne arate, în josul fiecărei cugetări, şi locul de unde a extras-o. In felul acesta va fi o lucrare şi de ştiinţă. *Pr. P. A.*

14. **Naidanovici Dimitrie,** Светлости и сенке у нашем црквеном животу (Lumini şi umbre în vieaţa noastră bisericească), în Пут, 1933, p. 103-109. — Autorul caută să descrie, printr'o analiză profundă psihologic-religioasă, starea ortodoxismului actual din Iugoslavia. In acest scop pune faţă în faţă cele două tabere: relele, azi mai tari şi puţinul bun, izbânda de mâine.

I. Cu privire la primii d-l Naidanovici mărturiseşte, că în biserica sârbă, al cărui membru este, există azi un puternic spirit de răutate, de hărnicire, de egoism, de neîncredere, toate acestea fiind în parte profund analizate, spre a arăta că toate duc la slăbirea, pierderea spiritului evanghelic. O altă latură, să zicem socială, a aceleiaşi tabere, este înfăţişată prin alte stări de fapt ca: a) *preotul* este sărac, deşi conform poruncii evanghelice: „fără baston şi traistă", dar neîntărit, îndeajuns, cu duhul; b) *biserica* nu este ajutată de societatea înaltă, mijlocie, nici chiar de pătura intelectuală — dovada că preotul nu ia parte activă în vieaţa bisericească, fiind unii din ei chiar duşmani ai bisericii lui Hristos, fără să-şi dea seama, că prin aceasta au devenit duşmanii lor proprii. Alţi preoţi sunt nebisericoşi, ipocriţi, suflete moarte.

II. In faţa acestora stau ca'n tabăra contrară, puţinii vestitori nobili al spiritului adevărat şi curat al evangheliei, *al ortodoxiei.* Aceştia sunt rari, nu se văd, dar fiind ei o realitate luminoasă, vor răzbate întunerecul de azi, cu atât mai uşor, cu cât întunerecul va fi mai tare (în nopţile întunecoase se văd mai bine stelele luminoase). Aceştia vor fi elementul de reînviere, de regenerare, a ortodoxismului, ei sunt ceea ce biserica sârbă are mai bun astăzi, căci într'adevăr, numai ei sunt purtătorii adevăraţi ai ortodoxiei, atât după moralul şi inteligenţa lor, cât şi după credinţa lor vie şi curată.

Sunt forţele vii ce vor culege grâul de mâine al bisericii, dar cari vor arunca neghina, punându-o la locul cuvenit ei. Aceştia vor aduce, cu alte cuvinte, izbânda valorilor evanghelice, prin aceea că vor arăta taberei contrare şi lumii întregi că:

1) *Ortodoxia* stă la straja ortodoxiei, în genere prin cei puţini — atâţi câţi au învins, altă dată imperiul roman;

2) Că vor cinsti numai *valorile morale;*

3) Că vor opune fariseismului *disciplina lor lăuntrică;*

4) Că vor demasca pe mediocrii paraziţi cu interesele lor întunecate, pe cari îi vor îndepărta în mediul, unde pot aduce mai puţin rău bisericii lui Hristos. *B. Pisarov.*

15. **Pantelimon monahul Lavriotul,** Η βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἄθῳ ἱερᾶς μονῆς Μέγιστης Λαύρας (Biblioteca sfintei mănăstiri Marea Lavră din Atos) în Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, XVIII (1934), pp. 237-8.—In biblioteca m-rei Lavra se păstrează astăzi 2150 mss. cu conţinut diferit, în cea mai mare parte însă religios. Din acestea 470 de mss. sunt scrise pe pergament, iar restul pe hârtie. Cel mai sus este un codice de patru foi din veacul al IV-lea şi care cuprinde câteva fragmente din epistolele sf.

apostol Pavel. Restul de mss. sunt din veacurile VI-XIX iar multe din ele au miniaturi și icoane bizantine.

Tot de sala mss. aparțin și 49 suluri de pergament, cel mai vechi fiind din veacul al X-lea. Cuprinsul lor este acesta: 44 au liturghia sf. Ioan Hrisostom, sf. Vasile sau sf. Grigorie; 1 arhieraticon, 2 evhologhii și 2 rugăciuni la sf. Impărtășanie. Un catalog al acestor suluri a fost alcătuit de călugărul Gherman Lavriotul și se află în mss. la biblioteca mănăstirii.

Urmează apoi 52 mss. slavonești, latinești și armenești din veacurile XIII-XIX.

Biblioteca mai posedă și 6.000 volume tipărite, cea mai veche carte fiind din 1488. *G. I. M.*

16. **Platon Const.** pr., *Relativitatea dreptului de proprietate* în *Cronica Romanului,* XI (1934) Nr. 10. — Un articol scurt și precis fundat pe „metafizica latentă" a bunurilor pământești. Creștinismul nu este împotriva bunurilor materiale ale lumii acesteia, dar nici nu face din ele un scop, ci numai mijloace pentru atingerea scopului, binele suprem. Prin urmare, valoarea acestor bunuri nu este absolută ci relativă, întrucât omul este numai un administrator față de adevăratul proprietar, care este Dumnezeu. Din relativitatea creștină a dreptului de proprietate decurge pentru om o seamă de obligații, în primul rând *milostenia.*

17. **Popescu N. Victor** pr. *Evanghelia și pacea între popoare* în *Revista Fundațiilor Regale,* I (1934), Nr. 11. — Articol substanțial, dar în raport cu vastitatea temei limitat numai la *ceea ce trebue* și *cum trebue activat* pentru intronarea păcii între neamurile pământului. Cu alte cuvinte, gânduri circumscrise *în virtualitate, în viitor.* Celelalte două laturi ale chestiunii, una care să arate tot ceea ce s'a lucrat până acum în această direcție și alta care să înfățișeze stadiul actual al înfrățirii neamurilor prin biserică, amândouă întemeiate pe date istorice și statistice, își așteaptă la timp prezentarea lor de către autor (ca să păstrăm și noi aci nota virtualității). Gânduri clare și obiective, expuse foarte frumos. Mențiune deosebită pentru paragraful al doilea (justificarea violenții creștine). *Pr. P. A.*

18. **Zernov N.,** Православіе и англиканство (Ortodoxie și anglicanism) în Путь, Nr. 43, p. 49-61. — Autorul începe cu întâlnirile din trecut între ortodoxie și anglicanism. Raporturile de prietenie s'au întărit în anii de războiu, când anglicanii au arătat în faptă dispoziția și iubirea lor frățească față de biserica ortodoxă persecutată.

In timpul de față problema despre unirea acestor două biserici a înaintat atât, că numai imposibilitatea de a convoca un sobor panortodox împiedecă chibzuirea detaliată a acestei propuneri. Problema acestui articol constă în încercarea de a nota acele linii fundamentale, după cari trebue să meargă cugetarea ortodoxă pentru ca să răspundă la întrebările, dacă în genere e posibilă unirea sau chiar numai o colaborare frățească cu o astfel de comunitate creștină.

E sigur, că din toate confesiunile contimporane mai aproape de ortodoxie a venit biserica anglicană, mai ales în persoana așa numitei Mișcări Anglocatolice. Anglicanismul nu dorește nici să-și supună sie-și pe creștinii răsăriteni, nu vrea nici să se topească în mijlocul lor. El propune ortodoxiei, ca unei surori mai mari să intre în comunicare frățească

şi să înceapă împreună să realizeze marea misiune, încredinţată de Hristos bisericii Sale ecumenice. Apelul frăţesc al anglicanilor pentru unire cere dela ortodocşi răspuns la două întrebări fundamentale, 1) cum determină ei semnele adevăratei biserici, adică cu care criterii ei deosebesc comunităţile creştine harice de adunările fraţilor mincinoşi şi 2) cum apreciază ei anglicanismul actual: îl consideră ca parte a bisericii ecumenice sau ca o adunătură eretică? Din întâlnirea ortodoxiei cu anglicanismul reese că şi învăţătura noastră contimporană despre unitatea bisericii necesită o examinare şi o adâncire. Unicul criteriu exact al adevăratei biserici apare numai în lumina învăţăturii ortodoxe. Criteriile pentru examinarea vieţii eterodoxiei şi pentru determinarea graniţelor bisericii corespund învăţăturii ortodoxe, deoarece ele sunt garanţie sigură împotriva tuturor încercărilor de a înlocui autoritatea sf. Duh în biserică printr'o autoritate externă.

Un fapt incontestabil e că biserica anglicană aduce astfel de roade de vieaţă spirituală şi sfinţenie, că pot fi primite de conştiinţa ortodoxă, ca pilde adevărate de desăvârşire creştină, inaccesibile fără ajutorul graţiei lui Dumnezeu, iar acolo, unde e Duhul Sfânt, acolo este şi biserică, stâlp şi întărire a adevărului.

Recunoaşterea frăţească a anglicanismului ca parte a bisericii ecumenice se poate realiza numai ca faptă de iubire şi credinţă.

TEOLOGIE BIBLICĂ

19. **Nicolae,** episcopul Ohridei, Студенту И. К., который спрашиваетъ о книгѣ Екклезіаста (Studentului I. C, care întreabă de cartea Eclesiastului) în За Церковь Nr. 12, 1934, p. 3-4. — Un tânăr şovăitor spune că această carte este expresia unui pesimism indian, căci neagă toate valorile şi, ca atare, contrazice învăţătura lui Dumnezeu. Această carte e însă didactică şi nu neagă două valori: pe Dumnezeu şi dreptatea. Eclesiastul vede că pe pământ sufer atât dreptul cât şi păcătosul, dar el are în inimă un sentiment profetic, că celui drept îi va fi bine la sfârşit. Creştinul acum ştie, că dreptul va moşteni vieaţa veşnică şi va străluci ca şi soarele în împărăţia Tatălui ceresc. *D. Balaur.*

20. **Popescu-Mălăeşti I.,** preot prof., *Studii şi Comentarii. Psaltirea în versuri,* în *Raze de Lumină,* VI (1934), pp. 223-250. — In acest articol autorul se ocupă de traducerile noi ale Psaltirei, dar mai „cu osebire de traducerea în versuri rimate“, fără să treacă însă cu vederea nici unele traduceri în proză. Temeiul studiului sunt traducerile în versuri făcute de Dosofteiu (1673) şi de d-l V. Militaru (1933) şi dintre traducerile în proză cele făcute de P. S. Episcop Nicodim şi de Gala Galaction-V. Radu. Consideraţiunile şi concluziunile „studiului“ acestuia în privinţa traducerilor Militaru, Nicodim, Gala Galaction-V. Radu nu ne interesează pentru moment; fiindcă traducătorii sunt în vieaţă şi deci pot, — ba datori sunt — să-şi justifice singuri traducerile lor. Intru cât priveşte însă pe mitropolitul Dosofteiu, — acesta face parte din patrimoniul cultural şi duhovnicesc al bisericii noastre întregi şi ca atare ne obligă să luăm atitudine faţă de memoria lui, ori decâte ori opera şi persoana lui se pun în discuţie. Prin urmare notele acestea se mărginesc strict numai la părţile din „studiul“ autorului privitoare la Dosofteiu mitropolitul. Astfel:

1. Afirmaţia că „în toată literatura ortodoxă — greacă sau slavonă — nu se *află* nicio versificare a psaltirii" (p. 232) nu se verifică, fiindcă Ruşii au o asemenea psaltire încă din 1678, operă a lui Simion Poloţki (cf. L. N. Maicov, *Schiţe din literatura veacurilor XVII-XVIII-lea.* S. Petersburg, 1889, p. 97, *apud* Ştefan Ciobanu, *Dosofteiu mitropolit al Moldovei,* Iaşi, 1918, p. 114).

2. Afirmaţia că poetul polon Kochanovschi versificase psaltirea foarte frumos *„pe vremea* lui Dosofteiu" (p. 232) iarăşi nu este exactă. Pe vremea lui Dosofteiu, 1673, Kochanovschi era mort de 93 de ani, iar psaltirea sa se publicase (la Cracovia în 1579) cu 94 de ani înainte de a lui Dosofteiu.

3. Interpretarea dată citatului „din sfintele scripturi a sfinţilor părinţi, dascălilor sfintei biserici", din poarta psaltirei lui Dosofteiu, este arbitrară (p. 232) şi nu se întemeiază pe nimic. Din acest citat reese că Dosofteiu a simţit necesitatea unei prealabile studieri aprofundate a textului psalmilor, pentru a le pătrunde înţelesul cât se poate mai bine. Dosofteiu a făcut, pe cât i-a fost cu putinţă, acest studiu prealabil, citind comentariile sfinţilor părinţi. Deci aceasta este exacta interpretare a acestui citat (cf. şi I. Bianu *Psaltirea în versuri întocmită de Dosofteiu mitropolitul Moldovei,* Bucureşti, 1887, pp. XV-XVI).

4. Citatele „a grămădit o mulţime de vorbe de umplutură" şi „să pună multe vorbe unde în text erau puţine, de aceea psalmii lui (adică ai lui Dosofteiu N. A.) în versuri sunt peste tot foarte prolicşi" (p. 232) sunt frânturi dintr'o frază mai lungă a d-lui I. Bianu (cf. *op. cit.* p. XXXII), care nu exprimă înţelesul pe care vrea să i-l dea păr. autor. In fraza d-lui I. Bianu, „vorbele de umplutură sunt totdeauna sinonime" (p. XXXII). Şi în cazul acesta Dosofteiu e în perfectă concordanţă cu păr. autor, deoarece chiar p. c. sa afirmă că „nenumăratele *cuvinte sinonime* îngădue poetului (evreu) să pună înnaintea cetitorului tablourile cele mai variate... ale tuturor categoriilor de simţăminte" (p. 225).

5. Afirmaţia că psalmii versificaţi ai lui Dosofteiu se depărtează, în ce priveşte înţelesul, de psaltirea în proză (p. 232), nu numai că este în contradicţie cu însuşi autorul său, care, ceva mai sus, ne spune că Dosofteiu „se silea să nu se depărteze de înţelesul original", ci şi cu d-l I. Bianu, la autoritatea cărui se referă ori decâte ori îi convine, care spune lămurit: „în general Dosofteiu nu şi-a permis a se atinge de înţelesul textului psalmilor şi a-l schimba" (cf. *op. cit,* p. XXXII).

6. Afirmaţia că psaltirea în versuri a lui Dosofteiu a fost uitată din pricină că, spune autorul, cetitorii au văzut că între psaltirea în versuri a lui Dosofteiu şi cele calvine „pe care le citiseră" n'au putut face nicio deosebire, şi deci, pentru aceea „au lăsat-o la o parte", nu numai că nu se sprijine pe nimic, dar nu e nici exactă. Noi am întreba: care este psaltirea calvină în versuri în limba română care se citea în Moldova lui Dosofteiu în sec. XVII-lea, sau cel puţin una în slavoneşte, că doar acestea erau limbile cunoscute şi vorbite de lumea care ştia carte în ţara şi în veacul lui Dosofteiu?! Pentrucă nu ne vine să credem că autorul, când vorbeşte de psaltirii în versuri calvine, se gândeşte la manuscriptul dela 1697, (şi acela păstrat numai într'o copie din a doua jumătate *a sec. XIX-lea)* a cărei „limbă a traducerii şi versificare sunt schilodiri ale textului şi limbii româneşti. De aceea nu este vrednic de nicio cercetare" (pag. 223).

7. Dar, în adevăr, au fost uitați psalmii în versuri ai lui Dosofteiu, cum afirmă autorul (p. 223)? Dacă au fost uitați și lăsați de o parte, atunci cum se face că și până în ziua de azi acești psalmi se cântă la colinde atât în Vechiul Regat cât și în Basarabia (cf. Șt. Ciobanu, *op. cit.* p. 122)? Psalmii versificați ai lui Dosofteiu deci nu numai că n'au fost uitați și lăsați de o parte, ba dimpotrivă, „Dosofteiu de multe ori în versificarea lui a nemerit tonul așa de bine, încât de aici înainte băieții ce străbat stradele încremenite de ger, purtând steaua soliei vesele a Naşterii lui Hristos, au făcut să sboare în recele aer de noapte cântări de psalmi pe care nu le știau, săracii, din ce sfântă gură de om învățat și de cucernic mitropolit au isvorît într'un ceas fericit" (N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, ed. II, t. I, p. 377). Deci, când o operă se popularizează până în măsura de a deveni una cu folklorul, străbătând anonim timpurile și spațiile precum psalmii în versuri ai lui Dosofteiu, se mai poate oare afirma, că acea operă a fost „uitată" sau „lăsată la o parte"?!

8. Insă din toată critica necruțătoare pe care păr. autor o face psaltirei versificate a lui Dosofteiu, cea mai gravă acuzație i-o aduce acolo unde Dosefteiu e învinuit că a tradus v. 11 din ps. 18 în loc de „miere și decât pârga de miere" cum e în original, cu *„stridii"*: „Ajungem ca Dosofteiu să vorbim de *stridii*, probabil fiindcă-i plăceau foarte mult, deși aci nu se pomenește de stridii" (p. 241, nota 9 final). Păr. autor crede că „strede" sau ‚stredie" întrebuințat de Dosofteiu în acest verset, e tot una cu *stridia*, adică acea moluscă după care multora le lasă gura apă. Această acuzație, deși nu este mai îndreptățită decât celelalte, totuși, prin ironia tăioasă strecurată în afirmația *„probabil fiindcă-i plăceau foarte mult"* lui Dosofteiu stridiile, capătă o circumstanță mai agravantă. Fiindcă cuvântul întrebuințat de Dosofteiu nu e scoica stridie, ci este un cuvânt destul de des întrebuințat în limba veche, și al cărui înțeles era foarte ușor de aflat cu nițică osteneală. Astfel într'un document dela 1528 se pomenește de o *jumătate* (bute) *de miere strede* (cf. Hurmuzache, I, 206); în psaltirea Scheiană, ps. 18, 11 se zice: *Județele Domnului... mai dulci decât mierea și stredea;* iar în Viețile Sfinților, Noemvrie 25, ale lui Dosofteiu, se spune: *Limba ta acea curătoare de stride*, etc. Prin urmare *strede* sau *stredie* nu este stridie, ci e *miere;* ba încă miere curată ca vioara ce se scurge de sine din fagurele plin (= Aus den Waben von selbst fliessender Honig). Cuvântul strede vine dela vechiul slav bisericesc Стрѣдъ = *miere* (cf. Dr. H. Tiktin. Rumänisch-Deutsches Wörterbuch. București, 1923, sub *verbo* pp. 1511-1512; pr. Grigore Dieacenco. Полный церковно-славянскій словарь, Moscova 1899, sub *verbo*, p. 677; Lazăr Şăineanu. *Dicționar universal al limbei române*, (1929), sub *verbo* p. 620 și *Dicționarul enciclopedic ilustrat* „Cartea Românească", București (1931), sub *verbo*, p 1215).

9. Ar mai fi și alte obiecțiuni de ridicat în privința părții privitoare la psaltirea lui Dosofteiu, din acest „studiu". Ne mărginim însă a semnala numai contradicția din prima pagină (p. 223) unde păr. autor afirmă că „cea dintâi versificare (a psalmilor) a fost făcută de calvini cu scop de propagandă", deci la 1697, deși pe aceeași pagină dă data apariției psaltirei lui Dosofteiu 1673. Chiar și în numărătoarea psaltirilor în *versuri rimate, autorul* așează sub 1 traducerea dela 1697 și numai sub 2 psaltirea lui Dosofteiu. (Cf. Nichifor Crainic, *Problema traducerilor cărților sfinte* în *Gândirea* XIII (1934) p. 303-304).

† *T. S.*

TEOLOGIE SISTEMATICĂ.

21. **Antonie (Hrapovițchi)**, mitropolit, Страшна-ли смерть для человѣка? (E grozavă oare moartea pentru om?) în Церковная Жизнь, 1934, p. 153-4.I. P. S. autor cu exemple din cărțile de slujbă bisericească și cu întâmplările de moarte a credincioșilor la care a asistat dovedește că nu moartea e grozavă pentru credincioși, ci credincioșii sunt grozavi pentru moarte. *D. Balaur.*

22. **Bulgacov Serghie** protopresbiterul, *Euharistia și problemele sociale ale societății moderne*, traducere din englezește de P. S. Arhiereu Tit Simedrea; Biblioteca creștinului ortodox, Nr. 114-115; 46 p. Arad, 1934. — O minte în continuă clocotire, o înțelepciune dobândită deopotrivă din vieață și din biblioteci, un preot de cea mai înaltă tensiune spirituală și un savant *pedagog* creștin, acesta este păr. Serghie Bulgacov dela Paris.

Mărturisesc că studiul păr. Bulgacov m'a încântat, m'a luminat și, în deosebi, m'a convins pe deplin de necesitatea situării efective a tainei sf. Impărtășiri nu numai în centrul vieții individuale, ci și în al celei colective printr'o „Liturghie săvîrșită în afară din templu, oficiind lângă Liturgia templului" (p. 46). „Societatea contimporană a ajuns să trăiască pe un vulcan, amenințată într'una de cutremure și catastrofe identice cu acelea ce s'au petrecut în propria noastră patrie (Rusia)" (p. 4). Putea-se-va oare așeza înțelegerea printre loviturile vrăjmășiei mutuale?

Sigur că da. Fiindcă cu toate acestea, afară de ura de clasă, depozitul spiritual al societății moderne conține încă și altfel de puteri și concepții. In primul rând idealul umanitar și moral (p. 5). Dar cu toate că umanitarismul european este de origină creștină, el a fost totuși despărțit de multă vreme de polul său creștin, apărând întovărășit mai direct cu Voltaire și cu J. J. Rousseau decât cu Evanghelia și Noul Testament, deși numai aci își poate găsi o îndreptățire (p. 6).

Ideia despre Impărăția lui Dumnezeu trebue înfățișată în plenitudinea ei, iar nu ca ceva a cărei existență este numai etică (p. 9). In acest sens se poate deci formula teza noastră: *Teologia euharistică trebue să servească drept temelie pentru sociologia creștină* (p. 10). Dar ce legătură este între sf. Impărtășanie și vieața socială? Făcând o incursiune științifică în antropologia creștină, autorul ajunge față în față cu dogma creștină fundamentală despre Cădere și Răscumpărare. Aci intervine Biserica în toate accepțiunile ei. „Sobornicitatea bisericii, adică unirea în dragoste, este Trupul lui Hristos complect, cuprinzând în același timp în sine însuși principiul conducător și ideal pentru Frăția omenirii" (p. 14). Totul se fundează pe Intruparea Mântuitorului, care există nu numai înlăuntrul timpului, ci și în eternitate și numai în puterea veșniciei sale păstrează o valoare statornică: „Iisus Hristos — eri și azi și în veci — este același" (Evr XIII, 8).

Toate mădularele bisericii, prin ele înșile, au această putere a Intrupării, pentrucă sunt legate de Hristos în Trupul său. Realitatea aceasta a Trupului lui Hristos dobândește prin ea însăși o directă și imediată plenitudine în Taina Trupului și a Sângelui: în dumnezeeasca Euharistie (p. 18). Liturghia reprezintă Intruparea care se săvârșește pentru noi iarăși, se reînoește, se repetă. Hristos vine iarăși spre a se uni cu uma-

nitatea sa, iar razele acestei uniri izvorăsc din Sfântul Potir și pătrund în inimile celor cari se apropie de Sf. Taină (p. 21). Caracteristica cea mai comună a Liturghiei, ca Rit al dumnezeeștii Euharistii, e calitatea ei universalistă: „pentru toți și pentru toate", *afară numai de păcat* (p. 27).

Puse în mediul lor, rugăciunile euharistice, în deosebi acelea ale Sf. Vasilie cel Mare, pe care păr Bulgacov le transcrie întocmai, capătă sensul lor adevărat și desăvârșit. De aceea Jertfa Euharistiei cuprinde nu numai vieața spirituală personală a indivizilor, ci și întreaga vieață a societății. Prin rugăciunea și consacrarea euharistică întreaga vieață este absorbită în sporirea Trupului lui Hristos și ne pun în contact cu El. Iar Hristosul înălțat stăpânește în biserică în umanitatea și cu umanitatea Sa" (p. 33). Cum? In mod preeminent — vizibil, deși în mod tainic, în dumnezeeasca Euharistie, care în această extensiune este o suprapunere a Inălțării. Domnul nu rupe *legătura* sa cu lumea, iar Euharistia este zona de legătură — o Intrupare statornică" (p. 33-34).

Astfel, a creia istoria în Hristos și cu Hristos, așezând în fruntea tuturor pe Hristos, este și o datorie și o vocație. Biserica adună și împreună omenirea într'un Trup, Trupul lui Hristos și forța acestei sobornicități este Euharistia, care este însuși Hristos". „In acest centru se pot înscrie cercuri variate prin formare de cercuri concentrice variate, cari însă trebuesc să rămână toate înăuntrul fruntariilor confraternității bisericii, deși în prezent, datorită secularizării vieții, își fac apariția diferite centre false" (p. 39). Iată deci nevoia unei sociologii creștine, a unei politici creștine, a unui partid politic creștin comun (p. 41). Ar putea oare ființa un partid al Evangheliei? Firește că da. Nota esențială o dă aci *umanitatea*. Ce este aceasta? „Umanitatea este scopul și plenitudinea *dragostei;* este o suflare a Duhului Sfânt, iar nu o jurisdicțiune de canoane și de dogme" (p. 43).

Se poate o rezolvare mai fericită, mai actuală și mai constrângătoare a problemei, decât aceea pe care o dă păr. Bulgacov?

Se poate oare slujitor al Altarului lui Hristos, servitor devotat al Ospățului Său, care să nu se înjuge la plugul adâncirii acestor idei noi, și totuși vechi?

P. S. arhiereu Tit a transpus pe limba noastră un lucru admirabil. P. S. Sa a înțeles deplin pe păr. Bulgacov (ceea ce nu e deloc ușor; și eu vorbesc în cunoștință de cauză întrucât am tradus din rusește și bulgărește *Dogma euharistică* (Apostolul, Nr. 8, 9, 10, 11, 12, 13 și 14 din 1932) prezentându-l într'o românească frumoasă, caldă și adecvată.

Pr. P. A.

23. **Fradinschi V.**, Ученье о врлини св. Нила Синајског (Invățătura despre virtute a sf. Nil Sinaitul) în Богословље IX (1934), pag. 41-53; 175-185. — Autorul, bibliotecarul Facultății de teologie din Belgrad, expune aci, pe baza originalului, învățătura despre virtute a sf. Nil Sinaitul. Aceasta problemă este privită din două părți: a) pozitivă și b) negativă. După prima parte, *virtutea* constă, în desvoltarea și întărirea acelor puteri spirituale, care mențin curățenia sufletului, ridicând pe om la înălțimi spirituale, tot mai mari, ca să-l apropie de scopul său ultim — unirea cu Dumnezeu. După partea a doua — negativă — virtutea constă în năzuința omului de curățenie morală, în eliberarea sa din stăpânirea păcatului, a patimei și a laturilor demonice, cari i se opun pe calea desăvârșirii sale spirituale *B. P.*

24. **Gofştetter Ippolit.** Соціальное Христіанство (Creştinismul social) în Путь, Nr.41, p. 73-100. — Articol interesant şi preţios, ca o trezire a conştiinţei creştine în raport cu vieaţa socială. Societatea creştină trebue să se întoarcă la Hristos. Problema socială nu se poate deslega în afară de creştinism. Pentru aceasta trebue să se creştineze biserica empirică, să fie creştină nu numai după nume, ci şi după fiinţă, să fie ridicată la înălţimea chemării ei dumnezeeşti în destinele istorice ale omenirii ca un glas sfânt al lui Dumnezeu în lucrurile pământeşti. Un astfel de început s'a făcut acum zece ani în biserica greacă prin enciclica semnată de mitropolitul Irineos al Casandrei.

25. **Ioan** (Schaklovskoy) ieromonah, Духовно-этическіе этюды О знаніи (Studii etice spirituale. Despre ştiinţă) în За церковь, Nr. 12, 1934, p. 4-6.—Conflictul dintre credinţă şi ştiinţă este un conflict inexistent. Pascal, Pasteur, Newton, ş. a., în smerenia lor au pătruns vieaţa întru Hristos. Ei au înţeles, că cunoaşterea lor „ştiinţifică" nu este „înălţime" pentru sufletele lor cu chipul lui Dumnezeu, de aceea au găsit o *altă înălţime*, o altă ştiinţă a spiritului şi a veşniciei. S'au smerit şi s'au înălţat. Vine vremea, când toţi oamenii curaţi ai ştiinţei pământeşti, trebue să îndepărteze dela meritele lor pământeşti orice atac de idolatrie practică şi să apară ca *mărturisitori* ai slavei lui Dumnezeu, binevestitori ai micimei omului în Dumnezeu, şi prin aceasta — ai reînvierii omenirii noi. Omul trebue să înveţe şi o oarecare neştiinţă, care nu va fi necunoaştere şi cu atât mai mult ignoranţă. In starea actuală a omenirii *nicio ştiinţă nu trebue să se simtă ca ştiinţă. Orice ştiinţă trebue trăită ca neştiinţă.*

26. **Losschi N.**, Видѣнія святыхъ и мистиковъ (Viziuniile sfinţilor şi ale misticilor) în Путь, Nr. 43, p. 17-34. —Uniunea mistică cu Dumnezeu adesea e însoţită sau precedată de vedenii, auziri, în genere printr'o manifestare în conştiinţă a chipurilor determinate concrete. — Autorul descrie vedeniile şi auzirile ce le-au avut sf. Ioan al Crucii (sfânt spaniol v. XVI), fer. Suzo şi sf. Tereza. Vedeniile copiilor sunt în deosebi mişcătoare şi considerabile prin urmările lor pentru toată lumea creştină. Adesea misticii, sfinţii vorbesc de vedenie şi de auzire spirituală. Literatura catolică despre mistică numeşte astfel de vedenii şi auziri, imaginative şi le deosebeşte de vedeniile sensuale şi de contemplaţiile intelectuale.

Orice om sănătos în unele condiţii speciale, poate să aibă astfel de reprezentări. Faţa unei fete tinere poate apare în conştiinţa unui tânăr cu aceeaşi vioiciune şi plinătate, ca şi în momentul percepţiei. Tot aşa într'un mod importun sună în ureche o arie în curs de câteva zile după ascultarea operii.

Vedeniile imaginare ale sfinţilor nu se pot compara cu pseudohalucinaţiilor bolnavilor. Misticii mari nu sunt în niciun chip oameni bolnavi sufleteşte. Apoi, ei posedă o capacitate deosebit de rafinată de autoobservare. In fine, despre multe dintre vedeniile lor misticii spun, că prezenţa în ele a lui Dumnezeu are un caracter de autenticitate deplină. Autorul explică mai departe vedeniile imaginare şi contemplaţiile intelectuale în cari se descopere rolul esenţial al subconştientului. Vedeniile chipurilor trupeşti nu se pot interpreta altfel decât ca acte individuale unice de comunicare a lumii de dincolo cu o persoană oarecare. In viziunile acestea adesea se dă mângâiere, întărire, îndrumare unei persoane izo-

late, iar uneori şi prin această persoană se descopere întregii lumi (ex- prof. biblici).

Caracterul pasiv al vedeniilor tăinueşte în sine pericole. In deosebi e periculoasă pasivitatea fără purificarea sufletului şi fără îndreptarea către Dumnezeu, desvoltată, de ex. în timpul şedinţelor spiritiste cu scopul de a se face unealtă (mediu) a fiinţelor din altă lume.

Biserica ortodoxă nu consimte la exerciţii artificiale, cari duc la apariţia vedeniilor, dar în acele cazuri, când ele apar fără de voie la sfinţii nevoitori, le notează cu bucurie.

Recunoaşterea realităţii unor vedenii presupune o corporalitate schimbată şi cere lămurire, cum sunt posibile lumina, sunetul, căldura şi alte calităţi perceptibile, unde nu e corp material. In împărăţia lui Dumnezeu, corporalitatea transfigurată constă din calităţi perceptibile, curate, desăvârşite, cari se raportă armonic una faţă de alta, cari întrupează frumuseţea absolută. *D. Balaur.*

27. **Marici Dragomir Dr.,** Христологиjа св. Атанасиjа Великог (Hristologia sf. Atanasie cel Mare), în Богословље IX (1934), pp. 115-123; 193-226 şi 289-312. — Autorul studiului de faţă, profesor la seminarul din Bitoli, ne prezintă aci, într'un sistem bine închegat, hristologia sf. Atan. c. M.

In *introducere,* pentru a îndreptăţi titlul de *„părintele ortodoxiei",* atribuit sf. Atan. c. M., autorul arată, că teologia sa în general şi hristologia sa în special, este punctul de plecare al veacului de aur al dogmaticei creştine şi baza pentru toată cugetarea teologică, atât a Răsăritului cât şi a Apusului. Hristologia sf. Atanasie nu este un sistem, ci e legată de anumite întâmplări din vieaţa Invăţătorului sfânt.

Sf. Atanasie cel Mare şi-a sfinţit vieaţa pentru a *întări credinţa în dumnezeirea lui Iisus Hristos, ca prima condiţie a mântuirii noastre.*

In *partea I* a hristologiei sf. Atan. c. M., autorul desvoltă, împreună cu dânsul: *Natura dumnezeiască a lui Iisus Hristos,* unde în *cap. I,* sub titlul de: *Consideraţiuni generale,* arată că hristologia lui n'are sens obişnuit, ci e legată de multe împrejurări individuale şi istorice. Ideia de bază este, că Hristos este în aceeaşi măsură Dumnezeu şi om; primul nume avându-L din veşnicie, al doilea când s'a întrupat.

Cu privire la întrebarea principală, *ce este Fiul lui Dumnezeu sau Cuvântul lui Dumnezeu,* autorul răspunde, împreună cu sf. Atan. c. M., prin analiza dialectică a acestor numiri, zicând că, cunoaşterea Fiului depinde de cunoaşterea Tatălui.

Naşterea Fiului lui Dumnezeu este alta decât naşterea fiului omenesc, căci naşterea omenească este temporară, transmiţându-se generaţiilor viitoare; dar Fiul lui Dumnezeu are fiime netrecătoare, veşnică căci El nu-şi schimbă numele.

In *cap. II* autorul determină *relaţia Fiului lui Dumnezeu către Tatăl* din analiza terminologiei elementare, luată din simbolul de credinţă nicean. Termenii οὐσία şi φύσις desemnează ceea ce este comun în sf. Treime. Termenul ὑπόστασις nu are o determinare precisă, desemnând când fiinţa, când o persoană din sf. Treime. Termenul πρόσωπον desemnează persoana reală, independentă în dumnezeire. Iar termenul ὁμοούσιον cuprinde pe toţi ceilalţi termeni de mai sus, exprimând relaţia Tatălui şi a Fiului, în care Tatăl e începutul (ἀρχή), singurul ἀγέν-

-νητος ὁ Θεός, adevărat Tată, neschimbat, născând din veşnicie, fără patimă şi împărţire pe unicul Fiu, care este ἐκ Θεοῦ, din fiinţa lui Dumnezeu. In fine, termenul περιχώρησις exprimă împreuna petrecere a persoanelor în Dumnezeu.

Toate acestea servesc ideii centrale că Fiul lui Dumnezeu este deasupra fiinţelor create şi că a existat din veşnicie împreună cu Tatăl.

In *cap. III* autorul expune *relaţia Fiului lui Dumnezeu către sf. Duh*. Această parte a hristologiei sf. Atan. c. M., este mai puţin prelucrată. Invăţătura eretică ce neagă dumnezeirea sf. Duh, considerându-L fiinţă creată şi despărţit de fiinţa lui Hristos, unul din duhurile slujitoare (τῶν λειτουργικῶν πνευμάτων) fu combătută de sf. Atan c. M. cu multe citate din Sf. Scriptură, dând aceeaşi importanţă relaţiei sf. Duh faţă de Fiul, precum şi relaţiei Fiului lui Dumnezeu faţă de Tatăl, lămurind personalitatea deosebită a sf. Duh faţă de Tatăl şi Fiul. Sf. Duh nu poate fi creatură, căci ar însemna a introduce în fiinţa Sf. Treimi un element creat, ceea ce ar fi o degradare a dumnezeirii. Deci sf. Duh este Dumnezeu (I Corinth. II, 12). Apoi El este totdeauna în Fiu şi prin el Dumnezeu. Unitatea lor e substanţială, după care sf. Duh, este deofiinţă şi cu Dumnezeu Tatăl. Fiul lui Dumnezeu astfel este mijlocitor între sf. Duh şi Dumnezeu Tatăl în purcederea (ἐκπορεύθαι Duhului sfânt dela Tatăl, sau mai precis, dela Tatăl prin (δία) Fiul (cf. Ioan XV, 26; XX, 22; XVI, 13, 14). Apoi mai adaogă, că sf. Duh este adevăratul Dumnezeu, căci săvârşeşte întregirea operei mântuitoare a Fiului, adică prin El ne îndumnezeim.

In *partea II-a* a acestui studiu dogmatic, autorul desvoltă învăţătura sf. Atan. c. M., despre *natura omenească a lui Iisus Hristos*, zicând în general, că pentru mântuirea noastră, natura omenească a fost tot atât de trebuincioasă ca şi dumnezeirea lui Iisus Hristos. Numai Cuvântul întrupat al lui Dumnezeu a putut, efectiv, să împlinească planul lui Dumnezeu în lume despre răscumpărarea omenirii. Hristos, zice autorul, are natură omenească, a cărei existenţă istorică a fost însemnată în Sf. Scriptură. Această natură omenească a provenit din pământ, unită cu Cuvântul lui Dumnezeu, care astfel a devenit Dumnezeu în corp sau Hristos. *„Cuvântul trup s'a făcut"* este principiul de bază al sf. Atanasie cel Mare.

Cu privire la *antropologie,* sf. Atan. c. M. învaţă, că omul este compus din corp (σῶμα) şi suflet raţional (ψυχὴ λογική), sufletul fiind nemuritor şi superior faţă de corp. Sufletul este organul prin care omul vede pe Dumnezeu pentru care există în suflet o parte specială, numită νοῦς.

Din acest punct de vedere este privită şi natura omenească a lui Hristos. Corpul lui Hristos nu este deosebit de corpul însufleţit (ψυχικόν) obişnuit, afară de felul zămislirii. Hristos a avut corp de acelaş gen cu noi (ὁμογενὴς σῶμα). Muma lui Hristos nu s'a deosebit din punct de vedere fizic de noi, iar de aici şi identitatea corpului nostru, muritor cu corpul lui Hristos; iar dacă corpul său a fost nestricăcios, aceasta numai din cauza unităţii cu Cuvântul lui Dumnezeu. Apoi corpul lui Hristos este rădăcina (ρίζα) mântuirii şi învierii, cu care noi trebue să devenim împreună corporali (σύνσωμοι), ca să ne putem ajunge scopul — mântuirea.

In concluzie, putem spune, că acest studiu dogmatic, prin sistemul său ştiinţific, bine închegat, are o valoare reală pentru literatura teologică contemporană. *B. Pisarov.*

28. **Nicolae episcop,** rector al seminarului teologic Pecerschi. Христіанство и міровоззрѣнія разума (Creştinismul şi concepţiile raţiunii) în Утренняя Заря Nr. 6-7 şi 10-11, 1934, p. 41-43 şi 77-79. — E o lecţie ţinută la cursurile Societăţii femeilor creştine din Pernau (Estonia) la 19-20 Aprilie 1933. P. S. referent descrie atacurile asupra creştinismului care se manifestă pretutindeni şi în tot felul.. Scoate în evidenţă două isvoare cari potolesc setea spirituală a omenirii culte. Primul isvor — creştinismul — a fost totdeauna şi este neschimbat in învăţăturile sale. Al doilea isvor — concepţiile raţiunii — s'au perindat alături de creştinism cu zecile, s'au schimbat şi s'au prefăcut în chip liber: raţionalismul, naturalismul sau darvinismul, evoluţionismul, socialismul, comunismul, fascismul, etc. Dar adevărul exprimat de proverbul românesc se aplică şi aici: apa trece—pietrele rămân. In multe ţări a apărut socialismul creştin, care se sileşte să concilieze principiile socialismului cu creştinismul. Diferitele mişcări ale societăţilor şi cercurilor studenţeşti creştine mărturisesc despre întoarcerea la credinţa veche. Adunarea „Alianţei savanţilor britanici" din Liverpool a început lucrările prin rugăciune. Aşa dar, cu toată teama, ce o exprimă oamenii de seamă, că omenirea poate să piară din cauza comunismului, etc., — credem că omenirea nu va pieri, ci se va mântui în creştinism. *D. Balaur.*

29. **Stanev N. P.,** Пакъ за религиозно-нравственото обучение (Tot despre învăţământul religios-moral) în Църковенъ Вестникъ, XXXV, Nr. 38-39. — Autorul este licenţiat în teologie dela facultatea noastră de teologie din Bucureşti. Despre d-sa amintim şi în cronica externă. In articolul de faţă dă informaţii precise cu privire la învăţământul religios-moral din liceele noastre susţinând că aceeaşi programă şi organizare trebuesc introduse şi în şcolile secundare din Bulgaria.

30. **Stoimenov P. D.,** Християнство и национализъмъ (Creştinism şi naţionalism) în Църковенъ Вестникъ, XXXV, Nr. 38-39. — Un articol temperat, scurt ş.i precis. Cu autorul lui ne întâlnim deseori în publicaţiunile bisericeşti bulgare. Intemeindu-se pe câteva consideraţiuni generale ale filosofului N. Berdiaev din *Filosofia inegalităţii,* d-sa arată că obiectul iubirii naţionaliste este naţia ca întreg, ca individ. Şi cum creştinismul susţine individualitatea personală pe care o socoteşte ca ceva indestructibil şi ca purtătoare a unei misiuni deosebite în lume, înseamnă că el susţine şi naţia ca pe o adunare, o personalitate indestructibilă, căreia deasemeni i s'a dat o misiune anumită în lume, admiţând—în consecinţă — şi naţionalitatea ca pe o valoare necesară în ierarhia firii. Confirmarea creştină a personalităţii, n'are totuşi, nimic comun cu „individualismul" în sensul grobian al cuvântului. Creştinismul porneşte dela personalitate şi urcă spre sobrul personalităţilor. El este împotriva internaţionalismului neînsufleţit şi impersonal.

Religia creştină cheamă neamurile la o adevărată frăţietate punându-le înainte învăţătura lui Hristos (I Ioan IV, 20): De va zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său urăşte, mincinos este; că cela ce nu iubeşte pe fratele său pe care l-a văzut, pe Dumnezeu, pe care nu L-a văzut, cum poate să-L iubească? *Pr. P. A.*

31. **Titov T.** protoiereu, prof. univ. Антропософія въ ея идеалогіи и тайномъ ученіи (Antroposofia în ideologia şi învăţătura tainică a ei) în Утренняя Заря, 1934, p. 88-89. — Autorul înfăţişează o privire scurtă şi generală a învăţăturii tainice a antroposofiei, arătând cât e de neprecisă, confusă şi problematică. *D. Balaur.*

32. **Troiţchi Sergie** Dr. Реализам и идеализам у науци о браку (Realismul şi idealismul în ştiinţă despre căsătorie) în Пут Nr.2, 1934 p. 72-76.—Autorul evidenţiază cele două teorii principale asupra căsătoriei, scoase din istoria cugetării omeneşti, după teoria realistă sensul căsătoriei fiind naşterea copiilor, teorie exprimată în legile vechi indiene (Manu), greceşte (-γάμος- Demosten, Platon, etc.) şi romane (— matrimonium — Numa Pompilius), iar după teoria idealistă scopul căsătoriei este în năzuinţa lumei organice către desăvârşirea deplină a vieţii, întregirea ei (Sf. Scriptură, Dionisie Areopagitul, etc). Aceste două teorii şi-au găsit aplicaţia lor în vieaţa creştină: *Apusul* însuşindu-şi mai mult teoria realistă, iar *Răsăritul* (ortodoxia) pe cea idealistă. *B. Pisarov.*

33. **Vâşeslavţev B.**, Проблема власти (Problema stăpânirii) în Путь, Nr. 42, p. 3-21. — Stăpânirea e ceva mai mult problematic şi enigmatic. Enigmatică în *esenţa* sa, în natura sa socială şi psihologică şi e problematică în valoarea ei. Stăpânirea e aceea care atrage mai mult dar şi respinge, ceea ce oamenii adoră — aceea şi urăsc.

Prin toată Biblia dela cartea 1 Imp. până la Apocalips trece ideia de pecabilitate a stăpânirii (1 Samuil 10, 9; 12, 17-19; 8, 7-18. Mat. 20, 25-28; Luca 22, 24-27. Marc. 10, 42-45). Slujirea împărătească a lui Hristos nu e in forme de stăpânire. Hristos a respins puterea de stat, care I-a fost propusă de două ori, ca ispită dela diavol. El n'a fost un *mesia stăpânitor* şi nu n'a pogorît de pe cruce.

Stăpânirea are şi ceva *demonic,* în fiinţa ei ea e dela *„diavol"*: „şi I-a zis Lui diavolul: Ţie îţi voiu da stăpânirea peste toate aceste împărăţii şi strălucirea lor, căci *ea mie îmi este dată,* — *şi eu o dau cui voiesc".* Condiţiunea primirei stăpânirei — e închinarea la diavolul (Luca 4, 5-8; Mat. 4, 8-9). Apocalipsul confirmă şi întăreşte demonismul stăpânirii (cap. 12 şi 19).

Stăpânirea în esenţă e antinomică; ea e o valoare pozitivă şi negativă, ea e „dela diavol" — şi tot ea e dela Dumnezeu (Rom. 13). In biblie, în istorie, în cugetarea omenească sună cu aceeaşi putere şi tema valorii, a sfinţeniei şi a dumnezeirii stăpânirii. Dumnezeu e numit Impărat ceresc şi pământesc, pantocrator; şi Hristos numit Impărat.

Analiza fenomenologică a stăpânirii face clară antinomia stăpânirii a cărei esenţă constă în *nepătrunderea ordinului* pentru cel se supune, în *incontestabilitatea supunerii.* Dar în creştinism raportul lui Dumnezeu cu omul nu e de stăpânire (Gal. 4; Rom. 8, 14-17). Analiza esenţii stăpânirii duce la deslegarea antinomiei stăpânirii. In determinarea antinomiei stăpânirii preponderenţa o are *antiteza nestăpânirii.* Această preponderenţă reiese în biblie cu o evidenţă deplină şi se poate formula aşa: *binele suprem e totdeauna fără de stăpânire sau e deasupra stăpânirii — răul suprem e numai decât cu stăpânire.* Organizarea socială în mare parte se înfăptueşte de un drept fără de stăpânire şi de dreptate şi cu puterile dragostei libere, cu puterile bisericii.

Stăpânire de la Dumnezeu înseamnă că are ceva preţios şi atunci, când şeful îi apără pe cei buni de cei răi, atunci el e „sluga lui Dumnezeu". Acesta e cazul de stăpânire normal şi sănătos.

Stăpânirea e dela diavol — când ea nu are nicio sublimaţiune, când ea nu slujeşte nici împărăţiei lui Dumnezeu, nici dreptăţii, când ea însăşi ocupă locul suprem al ierarhiei. Acesta şi este satanismul stăpâ-

nirii, recunoaşterea pe sine ca zeu, negarea slujirei la c[illegible] înalt, pretenţiunea de închinare sie-şi: „căzând, închină-te mie". Ispita veşnică a stăpânirii, constă în absolutismul stăpânirii, în călcarea valorilor ierarhice, a ierarhiei dumnezeeşti. Şi Hristos restabileşte această ierarhie prin răspunsul său diavolului stăpânirii pământeşti: „Domnului Dumnezeului tău să te închini şi Lui unuia să-i slujeşti". *D. Balaur.*

TEOLOGIE PRACTICĂ

34. **Alexandrov P. Grigorie,** pr., Чужди олтари народната ни земя (Altare străine pe pământul nostru natal), Lom, 8 p., 1931, broşură împărţită gratuit.

Autorul este actualul preot al bisericii bulgare dela Bucureşti. Făcând parte din eparhia I. P. S. mitropolit al Vidinului, Neofit, care este totdeodată şi loc-ţiitor de preşedinte al sfântului sinod, par. Alexandrov se dovedeşte aci un adevărat luptător împotriva sectanţilor, ei înşişi fii ai Poporului Bulgar, dar induşi în eroare de propaganda protestantă. Datorită acesteia s'a născut falanga tot mereu mai numeroasă a renegaţilor, pe care preoţii sunt datori să-i readucă la dreapta-credinţă.

35. **Alexandrov P. Grigorie** pr., Религия и комунизъмъ (Religia şi comunismul), articol în Вѣра и Отечество (Credinţă şi Patrie), Lom, 1933, anul I, Nr. 1. — Pe aceeaşi temă, afirmarea credinţii creştine şi condamnarea comunismului, scrie autorul şi în două numere consecutive din Пастирско Дѣло, Sofia, XIV, Nr. 31-32. *Pr. P. A.*

36. **Călugăr Dumitru,** *Hristos în şcoală.* — Manualul catehetului ortodox pentru şcoala primară. Sibiu, 1934, 532 pp. Lei 220.

37. **Calinovici P. prot.,** На миссіонерскія темы. Методы миссіонерскихъ бесѣдъ и диспутовъ съ сектантами. (La temele misionare. Metodele convorbirilor şi disputelor cu sectanţii) în Воскресное Чтеніе, 1934, p. 371-3.—Autorul pleacă dela constatarea din experienţă, că chiar misionarii buni şi teologi-specialişti au încurcat foarte mult convorbirile cu sectanţii, când le-au ţinut fără un plan sau metod. Tratează apoi despre cele patru metode de convorbire cu sectanţii: *dogmatică sau pozitivă, apologetică, polemică* şi *istorică,* care aproape toate încep odată cu creştinismul şi pot fi folosite şi azi, după împrejurări de misionarii noştri în timpul disputelor şi convorbirilor lor. *D. Balaur.*

38. **Comşa Gh. Grigorie** Dr., episcopul Aradului, *Icoana familiei creştine,* Arad, 1934, 70 pp. Lei 15. — Este o lucrare prin care părintele episcop al Aradului ţine să contribue, ca şi în atâtea alte bune lucrări ale frăţiei sale, la reîntronarea educaţiei creştine în familie. Cartea se ceteşte cu plăcere şi cu folos.

39. **Comşa Grigorie** Dr., episcopul Aradului, *Cercetarea bisericii şi intelectualii* în *Biblioteca creştinului ortodox,* Nr. 113, Arad, 1934, 37 pp. Lei 5.

40. **Comşa Gh. Grigorie** Dr., *episcopul Aradului, Despre frica de Dumnezeu şi despre înjurături* în *Biblioteca creştinului ortodox* Nr. 119, Arad, 24 pp. Lei 2.

41. **Comşa Gh.** Grigorie Dr., episcopul Aradului, *Păcatul lipsei de prunci* în *Biblioteca creştinului ortodox,* Nr. 120, Arad, 1934, 28 pp. Lei 2.

42. **Comşa Gh. Grigorie** Dr., episcopul Aradului, *Icoane sufleteşti*

Pilde pentru popor, — în *Biblioteca creştinului ortodox*. Nr. 118. Arad 1934, 41 pp. Lei 3.

43. **Comşa Gh. Grigorie** Dr., episcopul Aradului, *Lupta împotriva indiferentismului religios* în *Biblioteca creştinului ortodox*, Nr. 117, Arad 1934, 38 pp. Lei 5.

44. **Comşa Gh. Grigorie** Dr., episcopul Aradului, *Pizma, ura şi iubirea* — Trei predici — în *Biblioteca creştinului ortodox*, Nr. 121, Arad, 1934, 39 pp. Lei 5. — Aceste ultime şase opuscule din „Biblioteca creştinului ortodox", pe care o editează cu atâta stăruinţă episcopia Aradului sunt tot atâtea semnale de alarmă împotriva scăderilor vieţii actuale creştine, cât şi preţioase îndrumări practice pe calea cea dreaptă şi plăcută lui Dumnezeu. Indreptate îndeosebi către marele popor, ele se înveşmântează în grai şi idei mai aproape de înţelegerea comună. Nu lipseşte însă nici grija pentru spiritele de pretinsă cultură superioară. † *T. S*

45. **Diaconescu S. Marin** pr., *Hristos în şcoală* în *Păstorul Ortodox*, XV (1934) Nr. 8-9. — Rolul preotului în şcoala primară este, în esenţă, acela de a aduce pe Mântuitorul Hristos în şcoală. Cu începutul celui de al treilea an de activitate a preotului în şcoala primară, autorul expune câteva principii diriguitoare de didactică şi catehetică presviteriană, accentuând pe adevărul de nesdruncinat că aşa cum este pătorul aşa va fi şi turma. *Pr. P. A.*

46. **Florovschi Gheorghe** preot, Тютчевъ и Владиміръ Соловьевъ (Tiutcev şi Vladimir Soloviiov) în Путь Nr. 41, p. 3-24. — Autorul scrie despre concepţia lui Tiutcev şi Vl. Soloviiov şi despre vederile lor asupra raportului de reciprocitate dintre biserică şi imperiu. Tiutcev a scris cartea: *Rusia şi Apusul* în 1849, sub impresia evenimentelor contemporane. După el revoluţia e anticreştinism. Intreg Apusul e o revoluţie, pentrucă Apusul e Roma. Imperiul în Apus a fost totdeauna numai o uzurpare de drepturi, deci ceva forţat şi nefiresc. Papalitatea a încercat să organizeze împărăţia lui Hristos ca o împărăţie lumească, biserica apuseană s'a transformat în instituţie, a devenit stat în stat. Numai o singură autoritate ar putea să transforme papalitatea şi aceasta e marele imperiu ortodox greco-rus. După patru monarhii vechi, dela Constantin începe imperiul al cincilea creştin, definitiv. Problema răsăriteană e unirea ambelor biserici. Faţă în faţă stau imperiul şi biserica. In Apus imperiul a absorbit în sine totul, biserica însăşi sau papalitatea e continuarea directă a vechiului imperiu roman în noua întrupare. După Soloviiov imperiul e sfinţit de biserică. Omenirea poate să se îndrepte liber către Dumnezeu, numai prin stat, numai prin statul creştin poate să fie realizată sau restabilită legătura teantropică. Soloviiov examinează soarta imperiului creştin. Imperiul s'a descompus, restabilirea lui e posibilă numai în Rusia. Ideia nouă şi paradoxală a lui Soloviiov e: imperialismul prin lepădare de sine. *D. Balaur.*

47. **Iliescu-Palanca I. Dem.**, preot, *Biserica îndrumează şi călăuzeşte cultura*. Bucureşti, 1934, 29 pp. Lei 20. — Lucrare care nu trece de nivelul unui anumit abuz de „ziaristică" bisericească, foarte răspândit şi din nenorocire foarte încurajat. † *T. S.*

48. **Lucian Episcopul**, *Atentatul dela Marsilia, cuvântare la parastasul din 18 Octomvrie 1934* în *Cronica Romanului*, XI (1934), Nr. 10. — Un necrolog duios şi cald pentru fostul rege al Iugoslaviei Alexandru I;

o însufleţită dovadă de dragoste şi prietenie pentru poporul jugoslav; o dură înfierare a gestului abominabil care a secerat vieaţa acestui Suveran înţelept şi viteaz.

49. **Madgearov N. At.** pr. iconom. Писма до българския свещеникъ (Scrisori către preotul bulgar), în Народенъ стражъ, XVI, Sofia, Nr. 14, 1 Noemvrie. 1934. — Autorul a fost mulţi ani superiorul bisericii bulgare dela Bucureşti. Ne cunoaşte limba şi multe lucruri bisericeşti bune dela noi le aduce în scris la cunoştinţa alor săi. Cu numărul de faţă din organul oficial al mitropoliei din Sofia, păr. Madgearov începe o serie de scrisori adresate preoţilor bulgari. Prima scrisoare autorul şi-o brodează pe subiectul Chemarea Mântuitorului *Pr. P. A.*

50. **Milaş Nicodim,** *Canoanele bisericii ortodoxe însoţite de comentarii,* vol. II, partea I. Traducere făcută de dr. Nicolae Popovici şi Uroş Kovincici. Arad, 1934, pp. 337+VIII. Lei 130. Această primă parte din volumul al II-lea cuprinde canoanele sinodale locale şi face urmare volumului I, 1-2, în care se cuprinde canoanele apostolice şi ale sinoadelor ecumenice. Numele şi faima autorului, ca şi priceperea şi competinţa traducătorilor, face de prisos orice laudă. Ceea ce nu ne poate însă opri, să ne exprimăm mulţumirea că, în sfârşit, după atâta trecere de timp se dă posibilitatea cetitorului român, să cetească în limba sa această valoroasă operă de tălmăcire a canoanelor, a marelui canonist ce a fost Nicodim Milaş.

51. **Moruşca Policarp,** arhim., *Porunca iubirii* — Caritatea creştină — în *Revista Teologică,* XXIV (1934), pp. 100-112, 184-190, 220-233 şi 315-321. — Porunca iubirii e dată de Dumnezeu-Mântuitorul şi deci e adevărată, desăvârşită şi obligatorie. Iubirea e cunoscută şi de păgânii vechi, nu însă în înţelesul creştin. De aceea porunca iubirii e poruncă nouă, spre deosebire de porunca veche a V. Testament. Porunca nouă a iubirii a fost practicată de apostoli, în înţelesul ei evanghelic, şi de primii creştini. Agapele şi persoanele, altele decât apostolii, indicate în cărţile Noului Testament sunt mărturii ale împlinirii acestei porunci. Alte instituţii ale milei creştine în epoca primitivă afară de Agape nu găsim. Ele însă s'au organizat cu vremea şi potrivit nevoilor, deci caritatea creştină a rămas ca obligaţie permanentă d'alungul veacurilor, concretizată în cele şapte fapte ale milei creştine. Izvorul şi caracterul faptelor milosteniei stă în dispoziţia sufletească a celui milostiv, din care trebue să absenteze ori ce urmă de egoism. Din punctul de vedere obiectiv şi exterior păr. P. M. socoate că nu este probă de iubire a da fără criteriu şi fără o prealabilă cumpănire.

Mai departe autorul trece în revistă organizaţiile şi institutele de binefacere din trecutul creştinismului şi al bisericii noastre româneşti, şi ne indică o serie de asemenea organizaţii azi în fiinţă la Arad. In paragraful *Aşezăminte de caritate* se indică aşezămintele şi organizaţiile ce trebue să preocupe biserica. In special interesante sunt datele pe care le culegem din paragraful *Sfintele mănăstiri şi caritatea,* fiindcă sunt scoase din experienţa personală a autorului în calitate de egumen al mănăstirii Hodoş-Bodrog. Articolul se termină cu paragraful *Caritatea la sate,* unde se indică vreo 14 organizaţii şi instituţii ce pot fiinţa în fiecare parohie.

Autorul tratează tema „Porunca iubirii' mai mult din punct de

vedere al înfăptuirilor practice. Dar observațiile și referințele, în special din Sf. Scriptură, pe care cetitorul le întâlnește la tot pasul, dă studiului păr. P. M. calitate și prestigiul unei lucrări îngrijite și oneste. † *T. S.*

52. **Nicolae, episcopul Ohridei**, Канон молебни Кирила грешнога (Canonul de pocăință al lui Chiril păcătosul) în Пут, Belgrad, 1934, Nr. 2, p. 65-71. — Autorul, în introducere arată că acest Chiril a fost episcopul Turovului (Rusia), cetate însemnată din veac. XI-XII. Apoi îi descrie vieața retrasă în singurătate, unde a putut mai ușor să simtă suflarea Duhului lui Dumnezeu. Drept rezultat al acestei vieți ascetice, au rămas multe din rugăciunile și convorbirile sale cu Dumnezeu; episcopul Nicolae, traduce pe primele nouă, în forma de cântări ori canoane de pocăință. Stilul biblic al lui Chiril, i-a creat supranumele de: *Hrisostom al Rușilor* sau *Duhul rugăciunei desăvârșite ortodoxe,* care, în năzuința sa către dumnezeire, vede distanța ce trebue să parcurgă; vede slăbiciunile care-i îngreuiază mersul. „De aceea pocăit își revarsă inima sa înaintea dragostei sale cerești, rugându-se pentru ajutor, ca să-l înalțe la Sine". Aci avem un viu exemplu, „cum s'au simțit de păcătoase sufletele sfinte creștine, cât de nedemne în fața viziunei măreției lui Dumnezeu, înaintea sfințeniei și dragostei Sale de necuprins, înaintea curăției și milei Sale, înaintea puterii și prea înțelepciunii Sale". *B. Pisarov.*

53. **Sazicov N.** Изъ сборника „Духовное завѣщаніе дѣтямъ". (Din colecția „Diată duhovnicească către copii". Predictorul) în Утренняя Заря, 1934. p. 86. — E o prea frumoasă pildă despre bunătatea lui Dumnezeu față de oameni. Porunca iubirei, a frăției — oamenii nu o îndeplinesc. Unii se înneacă în lux, alții pier de lipsuri, iar prefacerile și răsturnările nu vor aduce niciun bine până ce oamenii nu vor înțelege, că mântuirea e numai în realizarea poruncii lui Dumnezeu despre iubirea către El și aproapele. *D. Balaur.*

54. **Simonescu Dan**, *In legătură cu Noul Testament bulgar, tipărit la București, 1828.* — Noui contribuțiuni, — în *Raze de lumină* VI (1934), pp. 352-355. — Autorul se referă la studiul păr. P. Angelescu publicat în această revistă (*B. O. R.* LII (1934), pp. 306-325), cu intenția de a aduce *noui contribuțiuni.* Cele relatate de d-l D. S., *firește,* au însemnătate pentru contribuția românească la renașterea culturală a Bulgarilor. Insă Testamentul Nou bulgăresc tipărit la București în 1853 în *a treia ediție,* nu *se explică* de loc ca fiind a treia ediție a celui dela 1828. Fiindcă acest N. T. este altul, nu cel dela 1828. El este traducerea lui Neofit dela Rila și a fost tipărit de două ori, deci în două ediții, la 1840 și la 1850 la Smirna, în tipografia lui A. Damianov. A treia oară, deci în a treia ediție, acest N. T. se tipărește la București în 1853 în tipografia sfintei mitropolii. (Cf. *Jos. Konst. Jirecek, Bibliografia literaturii bulgare moderne 1806-1870* (bulgar), Viena, 1872, p. 23).
† *T. S.*

55. **Sotiriu A. G.**, Ἡ εἰκὼν τῆς Παμμακαρίστου (Icoana Maicii Domnului-Pammacaristos), în Ὀρθοδοξία IX (1934), pp. 241-50. — Acest articol este reprodus din Analele Academiei din Atena (VIII (1933), p. 395 sq.), și a făcut obiectul unei comunicări în ședința dela 7 Dec. 1933.

Icoana, lucrată în moziac, se află astăzi în biserica patriarhiei din Constantinopol. Ea n'a atras luarea aminte a bizantinologilor din cauză că era ascunsă sub o îmbrăcătură de argint, iar figurile lăsate libere fuseseră acoperite cu un strat gros de vopsea. Meritul de a fi scoasă la i-

vealǎ se cuvine profesorului Sotiriu, care bănuind vechimea ei, a pus de a curăţit-o descoperind minunatul mozaic, înfăţişând pe Maica Domnului cu Pruncul Iisus în braţe. Atât lucrătura cât şi stilul arată că icoana este anterioară epocii Peleologilor. Comparată cu alte mozaicuri din veacul XI-lea, ar putea fi datată cam prin a doua jumătate a acestui veac. Stilul ei o arată ca provenind din şcoala elenistică din Constantinopol de pe vremea Comnenilor.

In ultima parte a articolului sunt cercetate ştirile istorice şi tradiţia asupra icoanei. Ea a aparţinut bisericii Pammcaristos din Constantinopol, de unde îşi trage şi numirea. După căderea Constantinopolului sub turci această biserică a adăpostit patriarhia icumenică vreme de 130 de ani (1456-1586). Aşa a ajuns icoana în stăpânirea patriarhiei. Când biserica Pammacaristos a fost transformată în moscheie la 1586. iar patriarhia s'a mutat în bisericuţa românească dela Vlah-Serai, a fost adusă aici împreună cu alte odoare sfinte şi această icoană vestită prin frumuseţea şi minunile ei. Dela Vlah-Serai icoana este luată şi dusă în 1597, odată cu patriarhia, la Xiloporta de unde apoi la anul 1601 ajunge în biserica sf. Gheorghe, locaşul cel nou al patriarhiei icumenice, şi aici a rămas până în vremea de astăzi. *G. I. M.*

56. **Vintilescu Petre** preotul, *Preotul în faţa chemării sale de păstor al sufletelor.* Bucureşti, pp. 295+X. — Lucrarea cuprinde o serie de „capitole de teologie pastorală indirectă" a „unui curs de teologie pastorală", predat studenţilor dela facultatea de teologie din Bucureşti, unde păr. autor este profesor al acestei discipline. Ea poate fi egal de utilă şi preoţilor, nu numai studenţilor.

TEOLOGIE ISTORICĂ.

57. **Bogdan P. Damian,** *Despre documentele slavo-române din biblioteca Academiei Române* în *Raze de lumină* VI (1934), pp. 330-348. — Tezaurul de documente slavo-române fie în original, fie în copii: traduceri, clişee sau fotografii, pe care-l posedă azi Academia Română, constitue pe lângă valoarea lor istorică şi un minunat instrument de cercetare al istoriei noastre bisericeşti, culturale, sociale, etc. D-l B. P. D face un preţios serviciu, în special tineretului studios, punându-i la îndemână, atât cât îngăduie un articol de revistă, informaţii bogate şi precise despre documentele slavo-române aflătoare în biblioteca Academiei Române.

† *T. S.*

58. **Chiselcov Sl. V.,** *Изъ историята на св. Ивановитѣ мощи* (Din istoria moaştelor sf. Ioan Rileanul) în Църковенъ Вестникъ, XXXV (1934), Sofia, Nr. 14. — Despre sf. Ioan dela Rila am avut prilejul să mai vorbim odată în revista noastră (cf. *Biserica Ortodoxă Română,* LII (1934) Nr. 7-8, p. 550-552). Atunci d-l Chiselcov se ocupa de o *vieaţă pe scurt a sfântului,* descoperită de d-sa la mănăstirea Rila (Bulgaria). In articolul de faţă, d-sa se ocupă de soarta pe care au avut-o moaştele aceluiaşi sfânt Ioan (sau Ivan Riiski, cum îl numesc Bulgarii).

Intemeietorul monahismului bulgar şi al nănăstirii Rila, sf. Ioan, s'a mutat către Domnul în anul 946. Moaştele sale însă, n'au rămas pentru totdeauna la Rila. In jurul anilor 960 ele au fost aduse în oraşul Sredeţ (Sofia de astăzi), care pe atunci era centrul noului spirit religios al Bulgariei. Aici au rămas până în anul 1183, când Bela III, regele Ungurilor,

năvăli în hotarele Bizanţului supunând şi pe Bulgari. Ajungând la Sredeţ (Sofia) află despre moaştele sf. Ioan şi despre puterea lor de a face minuni. Bela porunceşte ca ele să fie duse în oraşul Gran—sau Ostrogon—capitala eclesiastică a poporului maghiar. In Gran moaştele sf. Ioan au rămas numai patru ani, deoarece în 1187 ele au trebuit să fie din nou redate Sofiei, după cererea împăratului bizantin Isac II Anghel. La Sofia au rămas încă opt ani, dela 1187 până la 1195, când au fost strămutate la Târnovo, noua capitală a Bulgarilor, eliberată din lanţurile bizanţului de fraţii Asaneşti prin răscoala poporului din 1186. De strămutarea moaştelor dela Sofia la Târnovo dă ştiri amănunţite ultimul patriarh bulgar Eftimie, care a şi scris *vieaţa* sfântului.

Fiindcă în istorisirea strămutării moaştelor sf. Ioan dela Sofia la Târnovo, patriarhul Eftimie aminteşte şi despre un egumen Ioanichie, d-l Chiselcov ţine să restabilească în această privinţă adevărul istoric. In cartea sa „sf. Iv. Rilski şi mănăstirea sa", profesorul Iordan Ivanov spune: „Ioanichie a fost egumenul mănăstirii Rila către sfârşitul veacului al XII-lea". Şi în altă parte: „Obştea fraţilor dela Rila, în frunte cu egumenul Ioanichie, au luat parte în cortegiul care strămuta sărbătoreşte trupul sf. Ioan dela Sredeţ în noua capitală Târnovo". D-l Chiselcov susţine dimpotrivă, că nu poate fi vorba aci despre obştea fraţilor dela Rila şi nici despre egumenul lor Ioanichie, ci de obştea fraţilor din mănăstirea sf. Ivan Rilski dela Sofia, în care s'au păstrat moaştele sfântului până la 1195. Prin urmare, Ioanichie nu era pe acel timp egumen al Rilei, ci al mănăstirii închinată sfântului Ioan în Sofia. Că aci, — în Sofia, exista o mănăstire şi o biserică — amândouă închinate sf. Ioan, se vede din biografia sfântului pe care o face în a doua jumătate a veacului al XII-lea funcţionarul imperial (bizantin) din acelaşi oraş—Sofia, Gheorghe Schiliţa. *Pr P. A.*

59. **Cotoşman Gheorghe**, pr., *Din trecutul Banatului.* Cartea I „Studiu introductiv de istorie naţional-bisericească"; Cartea II: „Comuna şi bisericile din Sânnicolaul-Mare" şi Cartea III: „Comuna şi bisericile din Comloşul-Mare şi Lunga", Timişoara, 1934, 392 pp. Lei 150.— Pe lângă aceste trei fascicole, autorul făgădueşte să ne mai dea încă şase în care va cerceta trecutul istoric al satelor şi bisericilor din Saravale, Igriş, Beba-Vechie, Valeani, Nerău şi Pesac. Interesante în special sunt cărţile liturgice vechi şi notele de pe ele (pp. 216-221 şi 324-351); asemenea şi seriile de preoţi cari au slujit în cursul vremurilor la bisericile din Sânnicolaul-Mare şi Comloşul-Mare. † *T. S.*

60. **Deligianni Gh.**, Ἐπιστολαὶ ἐκ τῆς ἀνεκδότου αλληλγραφίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Καλλινίκου Γ'τοῦ ἐκ Ζαγορᾶς. (Scrisori din corespondenţa inedită a patriarhului icumenic Calinic III-lea din Zagora) în Ἐκκλ. Φάρος, an XXVII (1934), tom. XXXII, pp. 28-43.

Aceste scrisori în număr de 11 sunt publicate după codd. 90 şi 122 aflaţi în biblioteca din Zagora (Tesalia), locul de naştere al patriarhului icumenic Calinic III (1757). O altă parte de scrisori tot din aceşti codici adresate patriarhului Matei al Alexandriei (1746-66) au fost publicate în Θεολογία din Atena în anii 1927 şi 1929.

După cum se ştie Calinic înainte de a fi ales patriarh fusese mitropolit al Proilavului. In însemnările sale cercetate şi publicate de d-l N. Iorga în An. Ac. Rom. ist. XXVII (1904-5), p. 67 el a lăsat o seamă de ştiri cu privire la istoria noastră şi care pot complecta corespondenţa de mai sus.

Pentru istoria bisericii române este vrednică de luare aminte scrisoarea Nr. VII, pp. 37-8 a patriarhului Matei al Alexandriei cu data de 17 August 1759 către Calinic şi în care se vorbeşte despre episcopul Antim al Buzăului (1753-7) caterisit şi exilat într'o mănăstire din Muntele Sinai.

G. I. M.

61. **Georgescu Dumitru V.,** pr., *Bisericuţa din Vătăşeşti* în *Păstorul Ortodox,* XV (1934), Nr. 8-9. — O descriere atractivă şi metodică a bisericuţii din cătunul Vătăşeşti-Argeş. Autorul se ocupă, pe scurt — fireşte, — de aşezarea şi denumirea satului, de bisericuţa zidită în cărămidă la 1804, de pridvor, de inscripţie, de turle, de naos, de altar, de icoane, de pomelnice, de cărţi şi de însemnările de pe ele. *Pr. P. A.*

62. **Giannopulos I. N.,** Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι Θεσσαλίας (Cataloage episcopale ale Tesaliei), în Θεολογία, XI (1933), pp. 329-342 şi XII (1934), pp. 125-141. — Pentru istoria bisericească a Tesaliei studiul acesta este de mare folos. Autorul care a strâns vreme îndelungată ştiri mărunte pentru alcătuirea cât mai temeinică a acestor cataloage episcopale a izbutit să dea o lucrare bună. Datele de păstorie ale episcopilor sau mitropoliţilor au fost serios controlate, făcând pentru fiecare îndreptările şi adăogirile cuvenite şi care sunt culese din diferite pisanii, din însemnări de pe cărţi şi manuscrise, sau scoase din numeroasele documente cercetate.

Astfel avem şirul mitropoliţilor Larisei (p. 331-42), lista episcopilor şi mitropoliţilor Dimitriadei (pp. 125-9) şi apoi lista episcopilor Farsalei şi Fanarului (pp. 129-141). *G. I. M.*

63. **Iugovici Miodrag, prof.,** Титуле и потписи архиепископа и патријарха српских (Titlurile şi iscăliturile arhiepiscopilor şi patriarhilor sârbi, în Богословље IX (1934), p. 253-272). Este un studiu special şi original asupra titlurilor şi iscăliturilor arhiepiscopilor şi patriarhilor sârbi, ceea ce până la autorul de faţă a fost numai atins în treacăt.

Până la proclamarea imperiului şi a patriarhiei (1346) titlul arhiepiscopilor sârbi de ex. a sf. Sava a fost „arhiepiscop al întregului pământ sârbesc şi a celui de lângă mare", iar după 1346 patriarhul Ioanichie ia titlul de „patriarh al sârbilor şi grecilor". Acest titlu din urmă numai până în an. 1371 fu întrebuinţat, când se revine la titlul cel dinnaintea lui. Apoi dă un şir de titluri întrebuinţate până în 1766, dând, în acelaş timp, pe scurt şi istoricul fiecărui arhiepiscop ori patriarh. In an. 1766 se stinge titlul patriarhilor de Peci al Sârbilor, revenit abea în zilele noastre. *B. P.*

64. **Ivanov D.,** Паисий Хилендарски (Paisie din Hilandar) în Братско Слово, V. Plovdiv, Septemvrie 1934. — In panteonul bulgar „Oţet Pasie" sau „sălbatecul anahoret din sf. Munte" cum îl numeşte poetul Ivan Vazov, ocupă locul cel mai de seamă. Oricât de puţine sunt ştirile privitoare la alcăturiea istoriei poporului bulgar şi la patriarhul nouei lor literaturi, asupra lui tot se ştiu câteva lucruri de mare însemnătate.

Ziua de 27 Sept. este consacrată amintirii lui. Paisie nu e un patriot ca Racovski, care, o sută de ani mai târziu, în megalomania lui patriotardă, complică istoria lumii, ci o personalitate adevărată cu o concepţie reală asupra lumii şi vieţii. El nu este un istoric învăţat şi nu falsifică faptele istorice, ci dă crezare tuturor izvoarelor de care se foloseşte. De aceea întreaga lui istorie aduce mai mult a legendă. Ca în orice-

legendă, tot astfel şi în „istorioarele" lui Paisie scânteiază o ideie clară şi adâncă, din care decurge şi optimismul lui: „Minunate sunt lucrurile lui Dumnezeu! Şi nepătruns este adâncul gândurilor Sale în cârmuirea lumii acesteia şi al proniei cu care cârmueşte împărăţia lumii acesteia. Imparte, schimbă, mută şi când vrea — strică şi iarăşi drege. Pare-ni-se uneori că El n'are grijă de noi, că ne-a uitat pentru totdeauna, dar nu-i aşa. Din istoria poporului Ebreu ştim că deseori a fost târît în robie şi purtat în pustie, dar din nou strâns laolaltă şi întărit. Tot astfel este şi acum cu împărăţia grecească de răsărit şi cu neamul bulgăresc. Pare-ni-se că pe veci este alungat şi uitat de Dumnezeu, dar cine poate să priceapă înţelepciunea lui Dumnezeu, sau cine poate să scormonească cărările Lui, dacă este hotărît să adune iar laolaltă pe cei nestatornici şi să îndrepteze pe cei abătuţi?" Aici trebue găsit izvorul nesecat al optimismului paisian: în neclintita lui credinţă în Dumnezeu.

Deşi în literatura ştiinţifică s'a scris destul de mult asupra istoriei lui Paisie, ea a fost totuşi privită întotdeauna unilateral. Căci există şi o *filosofie* a lui Paisie. Şi filosofia aceasta se înrudeşte cu concepţia lui Tolstoi asupra rolului Providenţii în istorie („Războı şi Pace"). Dar în timp ce Tolstoi, care trăeşte şi scrie mult mai târziu a fost excomunicat din biserica ortodoxă, Paisie rămâne întotdeauna fiul ei credincios.

Pr. P. A.

65. **Mătase C.** preot, *Icoane de demult* în *Convorbiri Literare* LXVII (1934) pp. 808-815.—Interesante date despre fostul schit de călugăriţe, Vânătorii-Pietrii de pe valea Bistriţei. De aici a plecat Olimpiada, cea care a întemeiat Văratecul. Schitul Vânătorii-Pietrii numără în fruntea ctitorilor pe Petru Schiopul Voevod şi pe Gheorghe Movilă mitropolit. Pomelnicul original se păstrează. In actuala biserică de sat nouă, se mai păstrează încă resturi de icoane şi săpături în lemn din cea vechie. Unele icoane, din anii 1613 şi 1614, sunt semnate de călugăriţele: Ştefanida, Salomia şi Doroteea, ceea ce-l face pe autor să creadă că aici ar fi existat în vremea aceea „o adevărată şcoală de pictură". † *T. S.*

66. **Stratonov Irinarh,** Происхожденіе современнаго устройства русской патріаршей церкви (Origina organizării contimporane a bisericii patriarhale ruse) în Путь, Nr. 40, p. 1-16 (anexă). — Autorul tratează despre: 1. *Biserica patriarhală rusă;* 2. *Restabilirea patriarhatului;* 3. *Noua organizare a bisericii ruse;* 4. *Stabilirea „organizării extraordinare" în biserica rusă.* 5. *Autoritatea succesorilor patriarhului după moartea lui.* 6. *Organizarea organului bisericesc temporal.*

Organizarea extraordinară a bisericii ruse s'a format treptat din organizarea nouă, orânduită de ultimul sinod local, a cărui activitate a avut ca rezultat: 1) restabilirea patriarhatului, 2) crearea organizării noi, distinsă de organizarea, care a existat în timpul celor dintâi zece patriarhi. Ca o trăsătură caracteristică a organizării noi a fost divizarea puterii între partiarh şi instituţiile supreme: Sinod şi Consiliu. Această organizare a fost între 1918-1922.

Organizarea *extraordinară* între 1922-1927 a venit în urma împrejurărilor excepţionale ale bisericii. Cârmaciul corabiei bisericeşti a fost patriarhul Tihon.

Crearea *organului* bisericesc constituie al treilea moment în organizarea actuală a bisericii. Organul *nu a schimbat* organizarea extraordinară, el e *legat nedespărţit de ea.* Ultimul moment cuprinde timpul între 1927-1932.

67. **Tomescu Const. N.** prof. *Diferite ştiri din arhiva consiliului eparhial Chişinău* în *Arhivele Basarabiei,* anul VI (1934), pag. 224-245. — Autorul continuă să publice în ordine cronologică material din arhivele consiliului eparhial din Chişinău, — în numărul de faţă din anul 1813 — cu ştiri interesante, mai ales pentru istoria bisericii basarabene, din care menţionăm pe cele mai importante:

Situaţia de drept internaţional a mănăstirilor din Basarabia după 1812, (p. 224-228). E răspunsul mitropolitului Gavriil către guvernatorul Garting al Basarabiei, care ceruse anumite informaţii cu privire la mănăstirile din Basarabia.

Se cere preot moldovan (p. 230-231). Este plângerea locuitorilor din Căuşani împotriva preotului Petre Ivancicu, rus, ca să le „rânduiască preot pe limba noastră moldovinească..."

Ştiri despre un alt arhimandrit Chiril (p. 234-235). Sunt date extrase din foaia de serviciu asupra vieţii arhimandritului Chiril Ivanovici, grec din Adrianopol, călugărit în sf. mitropolie a Moldovei la 1778, venit apoi în Chişinău, în eparhia mitropolitului Gavriil.

Starea unor biserici din mijlocul Basarabiei (p. 239-241). Un protopop raportează mitropolitului Gavriil despre starea bisericilor din cercul său. Bisericile aproape toate au fost: „acoperite cu stuh, de lemn..." sărăcuţe din punct de vedere material, dar scumpe prin prezenţa lor în sate, cari toate în genere aveau biserici pe atunci, căci în vremea din urmă — după câte ştiu — din cele 20 de sate, 4 sate nu au biserici, iar 2 deşi cu biserici, sunt alăturate la alte sate. *D. Balaur.*

68. **Zaharescu C. Gh.**, preot, *Biserica Sf. Nicolae din oraşul Roman.* Roman, 1933, pp. 143. Lei 60. — Autorul, parohul acestei biserici, urmărind drepturile de proprietate asupra unui imobil cutropit al bisericii, a răscolit, foiletat şi descifrat acte din dosare uitate. Munca aceasta l-a dus la alcătuirea acestei „monografii", care, după însăşi mărturisirea autorului, „nu este o lucrare sistematică şi coordonată după o anumită metodă". Actuala biserică a fost zidită pe la jumătatea sec. XVIII, dar un document, cel mai vechiu care dă ştire despre existenţa unei biserici aici, din 1706 dovedeşte că şi înnainte a mai fost aci o biserică „de gard de nuele" spune tradiţia, cu hramul Sf. Niculae din mahalaoa Braşovenilor. La 1805 când episcopul Gherasim înnoeşte tâmpla bisericii episcopiei, pe cea veche „din 1550 (?) o dărueşte acestei biserici". † *T. S.*

ISTORIA RELIGIUNILOR.

69. **Ioan (Schakhovskoy)** ieromonah, Разсказы объ Индіи (Povestiri despre India) în За Церковь, Nr. 13, 1934, p. 3-6. — Reîntorcându-se din Letonia în India. colaboratoarea revistei За Церковь, a împărtăşit în Berlin impresiile sale despre India, după 7 ani de muncă misionară între Indieni. — In peşterile din stâncile munţilor Albaştri (Nelgirii), în păduri virgine, locuesc aşa numiţii rişi. Ei sunt retraşi de societate, pentru ca să se apropie de Dumnezeu. De animalele sălbatece, cari sunt multe, ei nu se tem. Se hrănesc cu broboane şi rădăcini. Pe drumurile indiene se întâlnesc pelerini, cari umblă din templu în templu, dela un rişi la altul, cari caută Adevărul. Fachirii, în loc de încălţăminte, au nişte scândurele pline cu cuie, cu vârful în sus, pe cari umblă. Vezi un altul care poartă mii de ace înfipte în mâini, piept şi spinare, cu cari umblă. In curtea templului, un om stă pe cap, ca o lumânare, dela răsăritul

până la apusul soarelui. Sunt fachiri a cărui nevoință, constă în aceea, că el se rostogolește din templu în templu. Ei niciodată nu umblă, ci se rostogolesc mii de km., se rostogolesc cu anii. Sunt însă mulți oameni cari nu se mulțumesc cu atât. Ei simt păcatele lor, simt un gol sufletesc, frică de moarte și vieață. Ei strigă către Vedenie să-i mântuiască. Un indus păgân vede chipuri și vedenii sălbatece de tot felul. După cuvintele indienilor, ei au peste 315.000 zei, dar alții nu se mulțumesc nici cu acest număr și spun că au peste jumătate de milion de zei. Toți acești zei provoacă frică și cârmuesc vieața indienilor. Șerpii sunt sfinți. Indianul se închină zeului din șarpe. La gaura lui, de sub copac, el aduce lapte și fructe. Casele lor, neavând tavan, sunt libere pentru șerpi-cobra. Indienii nu-i omoară, nici pe alții nu lasă să-i alunge, din teamă de păcat, de aceea în fiecare an mor peste 20.000 oameni. Alte animale sfinte sunt maimuțele, cari aduc mare pagubă agricultorilor. Pentru a evita nenorocirile, oamenii își fac chipuri de zeu-maimuță, din piatră. Au și draci, de cari se tem cu toții. In cazuri de nenorocire, indianul duce jertfe nu numai în templele indiane, ci și în mecete mahomedană și în biserica creștină, numai să se asigure că a satisfăcut toți zeii. In ceasul de moarte, pentru a scăpa de cele 10 zile de chin, premergătoare iadului, mulți se îndreaptă către cel mai bun zeu, care e vaca. Vacii i se închină toți, chiar și Gandi.

Țările păgâne se află subordonate spiritelor rele, și nicio putere acolo nu le mărginește.

70. **Vanovschi A.** Миѳологія Кодзики и Библія (Mitologia japoneză și biblia). Referat, cetit în societatea japoneză „Meiji" în Tokio, la 26 Aprilie 1932, în Путь, Nr. 42, p. 38-55. — E un extras dintr'o lucrare nepublicată, consacrată analizei comparative a mitologiei Kodziki și a Bibliei, sau mai exact a primelor 6 cap. din Facere și Apocalips. Lucrarea se începe cu analiza povestirilor despre creațiune. Mitul despre creațiune, așa cum e expus în Kodzichi, vorbește nu numai de începutul universului, dar și de însuși origina zeilor-creatori. Creațiunea după Biblie, ca și după Kodziki, începe cu marea împărțire a domeniilor unicului haos în două lumi — lumea luminii și lumea întunerecului, care nu se substitue una pe alta, ci stau una în fața alteia. Mitul despre activitatea creatoare a zeilor Izanaghi și Izunami apare ca o complectare și desvoltare a mitului fundamental despre crearea cerului și a pământului. Despărțirea luminii și a întunerecului în două țări, opuse una alteia, apare ca un factor, care determină ordinea creării, în Kodziki, ca și în *Biblie*.

Cei dintâi soți pe pământ au fost zei, iar nu oameni. Insă tăcerea în ce privește pe om nu e întâmplătoare, ci e condiționată de psihologia Japonezului vechiu, legată de credința lui în zei-strămoși cerești, în baza căreia a și apărut Kodziki. Kodziki și Biblia privesc egal naşterea lumii, dar în timp ce mitul japonez povestește despre origina zeilor, Biblia vorbește de origina omului.

Nu numai ordinea creării e aceeași în Kodziki și în Biblie, ci și principiile creării se aseamănă. Ordinea creării în genere e aceeași, tot așa se aseamănă concepția despre creațiune: un proces de acțiune reciprocă al principiilor activ și pasiv; și, în fine, se observă o coincidență chiar în chipul creării, când energia creatoare e trimisă în mediul haotic. Impresia ce reese e, că mitul japonez despre creațiune s'a desvoltat din povestirea biblică analogă, pe calea personificării și a adorării cuvintelor lui Dumnezeu, cu ajutorul cărora s'a creat lumea. *D. Balaur.*

PARTEA OFICIALĂ

DESBATERILE SFÂNTULUI SINOD

Şedinţa din ziua de 15 Martie.

Sumarul şedinţei.

Şedinţa se deschide la orele 10 dimineaţa sub *preşedinţia Inalt Prea Sfinţitului Patriarh.*

Secretar de şedinţă este P. S. Arhiereu Ilarion Băcăoanul.

P. S. Secretar dă citire apelului nominal şi sunt prezenţi. I. P. S. Patriarh Miron, II. PP. SS. Mitropoliţi: Pimen al Moldovei, Nectarie al Bucovinei şi Gurie al Basarabiei; PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului, Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Nichita al Argeşului, Cosma al Dunării de Jos, Grigorie al Aradului şi Gherontie al Constanţei; PP. SS. Arhierei: Platon Ploeşteanul, Ilarion Băcăoanul, Dionisie Tighineanul, Titu Târgovişteanul şi Nifon Craioveanul; absenţi: I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului; PP. SS. Episcopi: Visarion al Hotinului, şi Ioan al Armatei; PP. SS. Arhierei: Ipolit Rădăuţeanul, Grigorie Botoşăneanul, Andrei Crişanul, Vasile de Răşinari şi Veniamin Bârlădeanul iar în concediu: PP. SS. Episcopi: Roman al Oradiei şi Nicolae al Clujului.

Acelaşi P. S. Secretar dă citire sumarului şedinţei precedente.

La sumar iau cuvântul:

I. P. S. Mitropolit Pimen al Moldovei, propune a se tipări şi împărţi la preoţi, cuvântarea I. P. S. Patriarh, relativ la anularea alegerilor eparhiale.

I. P. S. Patriarh, constată că cele cuprinse în sumar, sunt date numai ca norme principiale de conducere în cercetarea dosarelor de anchetă, pentru referenţi, deci nu e nevoe de publicitate.

P. S. Episcop Lucian al Romanului, e contra pro-

punerii, pentru motivul că e o cuvântare incidentală şi incomplect inserată în sumar. Cele spuse de I. P. S. Patriarh, au fost în cadrul unei instrucţiuni directive între membrii de faţă. Deci nu se pot publica.

P. S. Arhiereu Titu, dorinţa I. P. S. Mitropolit al Moldovei se va îndeplini, fiindcă potrivit regulamentului, sumarele Sf. Sinod urmează a se publica.

P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului, cere Sf Sinod ca cererea P. S. Arhiereu Nifon Craioveanul, de a i-se aproba domiciliul la Craiova să fie rezolvată numai după ce se va rezolva chestiunea generală, ridicată de P. S. Sa.

I. P. S. Patriarh, dă informaţiuni că ambele chestiuni sunt date la aceeaşi comisiune, care le va studia în ordine şi pe baze legale.

Punându-se la vot sumarul şedinţei precedente, se verifică şi aprobă.

P. S. Secretar dă citire următoarelor comunicări:

1. Tem. No. 450/933. P. S. Episcop Nicolae al Clujului, cere concediu pentru toată durata sesiunei Sfântului Sinod.

Se acordă concediul cerut.

2. Tem. No. 469/933. P. S. Episcop Roman al Oradiei, cere concediu pentru motiv de sănătate.

Cu această ocazie îşi exprimă părerea în chestiunea alegerilor eparhiale, în concluzie fiind contra anulărilor.

Se acordă concediul cerut şi comisiunea canonică-juridică să ia act de declaraţia făcută.

Tem. No. 467/933. Sinodul permanent propune a se lua măsuri pentru oprirea corespondenţei taxate cu mărci cu caracter antireligios, ce se intenţionează a se pune în circulaţie de un anumit Stat.

Se trimite spre studiere şi referire comisiunii afacerilor streine.

Tem. No. 264/933. Locuitorii creştini ortodocşi din comunele, Rădăşeni, Drăguşeni, Slătioara, etc., din jud. Baia, cer să se ia măsuri împotrivă vechilor calendarişti.

Tem. No. 443/933. Ministerul Instrucţiunii şi Cultelor, înaintează cererea locuitorilor numiţi „vechi calendarişti", din Rădăşeni, jud. Baia, de a li se da învoirea să ţină

sărbătorile după vechiul calendar. (Anexe: Referatul Sinodului Permanent şi tem. No. 1465/932).

Tem. No. 1936/932. Consiliul Central Bisericesc cere Sf. Sinod să intervină la cei în drept, ca organele oficiale ale statului să conlucre cu preoţii la menţinerea ordinei pe chestia respectării calendarului îndreptat.

Se trimite spre studiere şi referire comisiunii pentru doctrină şi viaţă religioasă.

5. Tem. No. 445/933, Mitropolia Cernăuţi cere Sf. Sinod să ia măsuri contra propagandei antireligioase ce se face prin jurnalul „Stânga". (Anexe: referatul Sinodului Permanent).

Se trimite la aceiaşi comisiune.

6. Tem. No. 246 şi 255/933 P. S. Episcop Grigore al Aradului, propune sf. Sinod să studieze chestiunea înfiinţării unei şcoli pregătitoare pentru surori de caritate, într'una din mânăstirile de maici (cu referatul S. Permanent).

Se trimite la aceiaşi comisiune.

7. Tem. No. 466/933 Sinodul Permanent înaintează spre aprobare şi descărcare conturile de gestiune ale Sf. Sinod pe anul 1932.

Se trimit spre studiere şi referire P. S. Episcop Cosma al Dunării de jos.

8. Tem. No. 465/933 Sinodul Permanent înaintează spre aprobare proectul de buget al Sf. Sinod pe anul 1933/34.

Se trimite spre studiere şi referire P. S. Episcop Cosma al Dunării de Jos.

9. Tem. No. 440/933 P. S. Episcop al R. N. Severin cere să se ia măsuri contra felului cum se judecă apelurile de consistoriul metropolitan din Bucureşti.

Se trimite spre studiere şi referire comisiunii canonico-juridice.

10. Tem. No. 460/933 Sf. Episcopie a Romanului înaintează cererea seminaristului Ioan Andrei de a i se da dispensa de căsătorie cu ruda sa în gradul al 6-lea.

Se trimite la aceiaşi comisiune.

11. Tem. No. 461/933 Arhiepiscopia Sibiului solicită aprobarea sf. Sinod pentru o chetă în toate eparhiile.

Se trimite la aceiaşi comisiune.

12. Tem. 256 şi 270/933 Episcopiile de Arad şi de Caransebeş cer să se revină asupra hotărîrii de strămutare

a sediului episcopiei Caransebeşului la Timişoara. (cu referatul S. Perm. şi tem. 786/931).

Se trimite la aceiaşi comisiune.

13. Tem. No- 463/933 I. P. S. Mitropolit Pimen al Moldovei cere să se ia măsuri pentru alegerea de episcop în scaunul vacant dela Huşi.

Se trimite la aceiaşi comisiune.

14. Tem. No. 470/933 D-l Ministru al Instrucţiunii şi Cultelor, D. Gusti, protestează contra telegramei adresată D-sale de P. P. S. Episcop Vartolomeu al R. N. Severin pe chestia seminarului dela R. Vâlcea.

Se trimite spre studiere şi referire comisiunei canonico-juridice şi pentru disciplină.

Se intră în ordinea de zi.

I. P. S. Patriarh arătând că Sf. Sinod s'a întrunit pentru a se pronunţa în chestiunea presantă a alegerilor eparhiale, invită pe referenţi să vie cu referatele spre a fi luate în discuţie chiar acum.

I P. S. Mitropolit Pimen al Moldovei găseşte că chestiunea alegerilor eparhiale este de mare importanţă, ba chiar de excepţională importanţă, pentru întreaga Biserică română ortodoxă şi de aceia la discutarea ei trebue să fie de faţă toţi Membrii Sf. Sinod. Ori, observă că lipsesc, cu excepţia P. S. Episcop al Aradului, toţi membrii din cuprinsul mitropoliei Ardealului. De aceea propune a se amâna discuţia asupra chestiunei, până vor fi de faţă şi aceşti PP. SS. Membri, cari să fie invitaţi la şedinţă.

I. P. S. Mitropolit Gurie al Basarabiei propune a se lua imediat în discuţie referatele comisiunii întru cât chestiunea e urgentă, iar biserica românească e una şi nu trebue împărţită pe provincii.

La propunerea *I. P. S. Patriarh,* Sf. Sinod hotărăşte:

Sf. Sinod constatând lipsa dela şedinţă a PP. SS. Membri din cuprinsul mitropoliei Ardealului şi, având în vedere chestiunea importantă la ordinea zilei, ce urmează a fi rezolvată: „cercetarea anchetelor asupra alegerilor eparhiale“, însărcinează biroul a-i invita telegrafic la şedinţă.

P. S. Episcop Ghenadie al Buzăului, însărcinat cu cercetarea anchetelor din cuprinsul mitropoliei Ardealului, dă citire referatului întocmit de P. S. Sa, asupra acelor anchete.

I. P. S. Mitropolit Nectarie al Bucovinei prezidează: Sfântul Sinod ia cunoştinţă şi din cauză că orele sunt înaintate, hotărăşte a se continua cu cetirea referatelor şi discutarea măsurilor de luat în şedinţa viitoare.

La orele 13 I. P. S. Preşedinte, Mitropolitul Nectarie al Bucovinei ridică şedinţa, anunţând pe cea viitoare pe mâine Joi 16 Martie a. c. orele 10 dimineaţa.

PREŞEDINTE PATRIARH,
MIRON

Secretar,
† ILARION BĂCĂOANUL

Şedinţa din ziua de 16 Martie.

Sumarul şedinţei.

Şedinţa se deschide la orele 10 dimineaţa sub *preşedinţia Inalt Prea Sfinţitului Patriarh.*

Secretar de şedinţă: P. S. Arhiereu Ilarion M. Băcăoanul.

P. S. Secretar dă citire *apelului nominal* şi sunt prezenţi; Inalt Prea Sfinţitul Patriarh Miron, II. PP. SS. Mitropoliţi: Pimen al Moldovei, Nicolae al Ardealului, Nectarie al Bucovinei şi Gurie al Basarabiei, PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului, Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Nichita al Argeşului, Cosma al Dunării de Jos, Visarion al Hotinului, Grigorie al Aradului şi Gherontie al Constanţei; PP. SS. Arhierei: Platon Ploeşteanul, Ilarion Băcăoanul, Dionisie Tighineanul, Titu Târgovişteanul, Nifon Craioveanul şi Veniamin Bârlădeanul, absenţi: Iosif al Caransebeşului şi Ioan al Armatei; PP. SS. Arhierei: Ipolit Rădăuţeanul, Grigorie Botoşăneanul, Andrei Crişanul şi Vasile de Răşinari; iar în concediu: PP. SS. Episcopi: Nicolae al Clujului şi Roman al Oradiei.

Acelaşi P. S. Secretar dă citire *sumarului şedinţei* precedente, care *se verifică şi aprobă.*

I. P. S. Mitropolit Nectarie al Bucovinei aduce la cunoştinţă Sf. Sinod, cum află ştirea din ziare, că domnul Voicu Niţescu, ministrul Agriculturii şi Domenilor, va depune în Cameră un proect de lege pentru administrarea averilor bisericii din Bucovina. Ori, I. P. S. Sa, n'a fost niciodată întrebat pe această chestiune, nici n'a fost consultat în vreun

sens, sau altul. Cum prin acest procedeu se atinge autonomia bisericii, cere Sfântului Sinod să-i vină în ajutor, luând poziţie contra acestui procedeu.

I. P. S. Patriarh găseşte că e cazul ca I. P. S. Mitropolit Nectarie al Bucovinei, mai întâiu să protesteze fie personal, ca ierarh al bisericii din Bucovina vizată prin acel proect, fie aducând şi o delegaţie eparhială. Numai dacă protestele I. P. S. Sale nu vor fi luate în seamă, va veni cu chestiunea la Sfântul Sinod.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului găseşte că chestiunea e foarte importantă şi Sfântul Sinod trebue să se solidarizeze cu I. P. S. Mitropolit al Bucovinei, veştejind un astfel de procedeu — dacă s'ar adeveri — procedeu care calcă principiul de autonomie ce stă la baza organizaţiei bisericii noastre.

Cum însă nu se ştie cât poate fi adevărat din acel anunţ de prin ziare, propune deocamdată, ca biroul să dea o notă la ziare în sensul că, noi nu putem crede că cele svonite pot fi adevărate, întrucât ar fi o imposibilitate ca statul, nostru român să vină cu o lege prin care biserica dominantă este deposedată de averile ei, în timp ce tot el, statul trece averi din patrimoniul său în patrimoniul altor culte minoritare, ca în cazul cu averile date statusului catolic.

Pe de altă parte, I. P. S. Mitropolit Nectarie să ia contact imediat cu domnul ministru Voicu Niţescu şi să protesteze energic.

I. P. S. Mitropolit Pimen al Moldovei nu se uneşte la propunerea de a se da comunicatul de către birou.

La propunerea *I.P.S. Patriarh* Sfântul Sinod hotărăşte:

Biroul Sfântului Sinod va da un comunicat la ziare în sensul celor propuse de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, vrând a face o comunicare asupra convenţiei stabilite între statul român şi cel iugoslav, asupra reglementării afacerilor bisericeşti ale Românilor din Banatul iugoslav şi ale Sârbilor din Banatul românesc, propune Sfântului Sinod să admită urgenţa să se ia în discuţie imediat, întrucât va trebui să ducă cuvântul Sfântului Sinod domnului ministru de externe Titulescu înainte de amiază, după masă domnia sa urmând a face o expunere la Cameră asupra acelei convenţii.

Sfântul Sinod admite urgenţa.

I. P. S. Sa, cerând scuze că va face comunicarea verbal din cauza urgenţei, face un istoric al chestiunei, începând încă dela alcătuirea Micei Antante, despre modul cum s'a tratat până acum, adecă s'a încercat a se menţine „Statu quo": Românii din Banatul iugoslav să continue a ţine cele două episcopii române: Caransebeş şi Arad. Şi lucrurile s'au menţinut aşa; Românii din Iugoslavia, continuând să-şi trimiţă la numitele eparhii delegaţii lor eparhiali, socotind că „Statu quo" va fi în avantajul lor. Dar această situaţie n'a fost bună, fiindcă nu te poţi interesa de ei când ai o graniţă de ţară la mijloc. Şi cum era şi natural, sub presiunea politică a ţării în care sunt înglobaţi, organizaţiunile lor au început să se descompună. Aşa că trebuia să se reglementeze situaţia lor şi Mica Antantă a înţeles că trebue făcută această reglementare acum, de către delegaţia ambelor state. Din partea noastră dela Sibiu, ca mitropolit al locului, am delegat pe domnul profesor Silviu Dragomir, un foarte bun cunoscător al chestiunei.

Comisiunea aceasta, ce a lucrat şase săptămâni a ajuns la următoarea soluţie: Românii din Banatul iugoslav şi Sârbii din Banatul românesc, rămân fiecare cu organizaţia lor autonomă. Fiecare din aceste două organizaţiuni autonome sunt conduse de câte un vicar episcop. Forul de care să se ţină şi care să le rezolve chestiunile lor, va fi un sinod mixt, compus din câte doi delegaţi ai bisericii române şi doi delegaţi ai bisericii sârbe. Acest for mixt autonom, care nu va depinde nici de Sfântul Sinod român nici de cel sârb va fi prezidat de o persoană delegată de Sfântul Sinod român, când va fi de rezolvat o chestiune sârbă, şi de o persoană delegată de Sfântul Sinod sârb, când va avea de rezolvat o chestiune de a Românilor.

Formula aceasta, singura modalitate mai acceptibilă pentru noi românii, a fost acceptată de delegaţia noastră şi de guvernul iugoslav. N'a fost însă acceptată de patriarhul sârb şi sinodul său permanent, deşi tot ei au propus-o la început, însă mai apoi şi-au retras cuvântul. Dar guvernul iugoslav o susţine şi va încheea convenţia din necesităţi de politică generală internaţională. Ce se întâmplă? Patriarhul sârb crede că nici Patriarhul român şi Sf. Sinod, n'ar accepta formula acestui for mixt. Şi atunci voesc să trimită

o delegaţie la Bucureşti care să ia contact cu I. P. S. Patriarh şi Sfântul Sinod în vederea respingerii convenţiei. Chiar au întrebat la Externe telegrafic, dacă pot veni la Bucureşti. Şi eu am ţinut pe loc răspunsul ca Sf. Sinod să se pronunţe: acceptă sau nu acel for mixt?

De aceea, eu rog Sfântul Sinod să accepte formula acelui Sinod mixt, care să conducă şi reglementeze afacerile celor două episcopate-vicariate: cel românesc de pe teritoriul iugoslav şi cel sârb de pe teritoriul românesc, fiind singura modalitate mai acceptabilă pentru interese celor 120.000 români din Banatul iugoslav. De altfel ţin să adaug, că această convenţie este şi parafată, iar un al doilea moment mai favorabil nu are să se mai prezinte.

P. S. Episcop Lucian al Romanului face următoarele întrebări: Statul, având revindecări naţionale de făcut asupra Banatului luat de Iugoslavia, prin această convenţie nu s'ar slăbi terenul pentru acele revindecări? Dacă domnul Titulescu a cărui competenţă în materie de politică şi diplomaţie externă e unanim recunoscută, găseşte că nu, atunci n'am nimic împotrivă.

Dar prin precedentul creiat de această convenţie n'ar putea veni cu pretenţii şi alţi vecini?

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului arată că aici avem înainte o convenţie pentru tratament de reciprocitate. Şi o convenţie o incheiu eu cu cine vreau şi când vreau. Şi apoi este la mijloc şi chestiunea alianţei dintre ţările în chestiune.

P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Noul Severin opinează că se poate primi foarte bine această organizare a Sinodului mixt, intemeindu-se pe principiul declarării autocefaliilor bisericilor faţă de patriarhia de Constantinopol.

I. P. S. Patriarh, după ce arată largheţa cu care au fost trataţi Sârbii în România şi propunerile făcute Sârbilor de comisiunea de pe vremuri dela ministerul de Externe, dar respinse de aceştia, găseşte că formula acestui for mixt, la care s'a ajuns, fiindcă împrejurările politice externe le îngădue, este foarte însemnată şi favorabilă pentru Români. Numai că trebuesc precizate atribuţiile sale în amănunţime. Apoi mai trebue făcut aşa că, la rezolvarea chestiilor româneşti, să prezideze delegatul român, iar la cele sârbeşti

delegatul sârbesc. Deci, această pr... ınere trebue făcută domnului ministru de externe.

P. S. Arhiereu Titu S. Târgovişteanu, după ce face un expozeu al situaţiei externe şi interne, găseşte că formula Sinodului mixt, este foarte fericită şi nu trebue scăpat momentul a o admite. Că Biserica sârbă n'o primeşte? Dar i-se poate riposta cu chiar principiile din Legea ei de organizare prin care ea se întinde şi în afara graniţelor statului iugoslav în ţări ortodoxe.

In concluzie propune primirea convenţiei fiindcă prin ea se rezolvă în chipul cel mai fericit interesele noastre în Banatul iugoslav.

I. P. S. Patriarh punând la vot acceptarea înfiinţării acelui Sinod mixt pentru conducerea şi reglementarea intereselor Românilor din Banatul iugoslav şi ale Sârbilor de pe teritoriul românesc, comunicate de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului,

Sfântul Sinod, cu unanimitate, aprobă în principiu formula forului (sinodului) mixt din convenţia dintre statul român şi cel iugoslav, care va avea de condus şi reglementat interesele româneşti şi sârbeşti ale celor două episcopate-vicariate şi anume: al Românilor din Banatul sârbesc inglobat statului iugoslav şi al Sârbilor din Banatul românesc, cari vor lua fiinţă prin acea convenţie.

I. P. S Mitropolit Nicolae al Ardealului va comunica acest vot al Sf. Sinod domnului ministru de externe N. Titulescu.

La orele 13 I. P. S. Patriarh ridicând şedinţa anunţă pe cea viitoare pe mâine Vineri 17 Martie, orele 10 dimineaţa.

PREŞEDINTE PATRIARH,
(ss) MI[illegible]ON

Secretar,
(ss) † ILARION BĂCĂOANUL

Şedinţa din ziua de 17 Martie.

Sumarul şedinţei.

Şedinţa se deschide la orele 10 dimineaţa sub *preşedinţia Inalt Prea Sfinţitului Patriarh.*

Secretar de şedinţă este P. S. Arhiereu Ilarion M. Băcăoanul.

P. S. Secretar dă citire apelului nominal şi sunt prezenţi: I. P. S. Patriarh Miron, II. PP. SS. Mitropoliţi: Pimen al Moldovei, Nicolae al Ardealului, Nectarie al Bucovinei şi Gurie al Basarabiei; PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului, Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Nichita al Argeşului, Cosma al Dunării de Jos, Visarion al Hotinului, Grigorie al Aradului şi Gherontie al Constanţei; PP. SS. Arhierei: Platon Ploeşteanul, Ilarion Băcăoanul, Dionisie Tighineanul, Titu S. Târgovişteanul, Nifon Craioveanul şi Veniamin Bârlădeanul; absenţi: P. S. Episcop Ioan al Armatei şi PP. SS. Arhierei: Grigorie Botoşăneanul, Andrei Crişanul şi Vasile de Răşinari iar în concediu: PP. SS. episcopi Iosif al Caransebeşului, Roman al Oradiei şi Nicolae al Clujului şi P. S. Arhiereu Ipolit Rădăuţeanul.

Acelaşi P. S. Secretar dă citire *sumarului şedinţei* precedente care,

se certifică şi aprobă.

Apoi dă citire următoarelor comunicări:

1. *a)* No. 477/933. P. S. Episcop Iosif al Caransebeşului roagă să-i fie scuzată neparticiparea la şedinţe, fiindu-i imposibilă călătoria din punct de vedere sanitar. *b)* I. P. S. Mitropolit Nectarie al Bucovinei, propune a se acorda concediu şi P. S. Arhiereu Ipolit Rădăuţeanul.

Se acordă.

2. No. 475/933. P. S. Arhiereu Andrei Crişanul comunică telegrafic: „nu pot veni le şedinţe".

Sa ia act.

I. P. S. Patriarh luând cuvântul, aduce la cunoştinţa Sf. Sinod că la 26 Februarie 1933, s'au împlinit o sută ani dela naşterea lui Dimitrie Sturza.

Incă dela anul 1857, deci de foarte tânăr, acest mare bărbat de stat a intrat în viaţa publică în care a rămas până la sfârşitul vieţii sale.

A făcut parte din divanul ad-hoc din Moldova, unde a lucrat din răsputeri pentru unirea Principatelor. Acestui fapt se datoreşte apoi luarea lui de către domnitorul Cuza, doi ani mai târziu ca secretar particular al său mai intâiu, iar mai pe urmă numindu-l chiar ministru al ţării.

Că a luat parte la conspiraţia pentru detronarea lui Cuza, aceasta nu i-se poate imputa, fiindcă era conformă cu hotărîrea principială, că după ce se va asigura fiinţarea Ţării româneşti, să fie adus domn strein pe tronul ei.

Ia parte apoi ca ministru în locotenenţa domnească, până la venirea domnitorului Carol, mai pe urmă devenit regele Carol I al României.

Apoi, a fost ministru în mai multe rânduri până la sfârşitul vieţii sale. N'a fost activitate naţională, socială şi culturală în ţara noastră, la care să nu ia parte cu toată însufleţirea.

A fost membru al societăţii din care a luat naştere mai apoi, Academia Română, la a cărei prosperitate şi înzestrare a lucrat cu atâta râvnă şi a depus atâta muncă, încât Academia Română îl declarase secretar general al ei pe viaţă.

Numeroase volume numismatice şi de alte ramuri ştiinţifice stau dovadă a muncii depuse de acest distins bărbat de stat.

După câte am aflat dela cei ce-l cunoşteau de aproape, era un om cu maniere de mistică călugărească. Simplu şi cumpătat în cerinţele sale, ducea o viaţă austeră. Fiind bun creştin se împărtăşea cu sf. Taine de mai multe ori pe an. Se zice că toate momentele libere şi le petrecea în biblioteca sa unde şi noaptea dormea pe un simplu pat de campanie, ca zi şi noapte să fie gata la datoria obştească. Cu adevărat a fost un rob al datoriilor către ţara şi neamul său.

Ca ministru de culte, a fost acela care, împreună cu sinodul de pe atunci, ne-au adus la 1885, autocefalia bisericii ortodoxe române, fără însă a rupe legăturile dogmatice canonice şi de frăţietate cu celelalte biserici ortodoxe Moment foarte însemnat pentru noi şi pe care l-am lăsat a fi pictat în aula palatului Sfântului Sinod, pentru posteritate.

Iată deci, pentru ce Sf. Sinod se asociază cu toată căldura la manifestaţia de comemorare a acestui mare bărbat de stat.

Ceea ce noi nu putem aproba din viaţa lui, e ţinuta ce a avut faţă de mitropolitul Ghenadie. Dar, pentru că a fost robit de interese ce nu-i aparţineau lui, îi iertăm acea ţinută şi îi dorim odihnă veşnică. Bunul Dumnezeu să-l odihnească în ceata drepţilor săi în vecii vecilor.

PP. SS. Membrii ascultând în picioare această cuvântare, rostesc la sfârşit strămoşeştile cuvinte: „Dumnezeu să-l odihnească cu aleşii săi“.

I. P. S. Patriarh, atât în numele său personal cât şi în

numele domnului ministru al Instrucţiunii şi Cultelor D. Gusti, invită comisiunea cononică-juridică şi pentru disciplină să vină cu referatul asupra neînţelegerilor dela eparhia Râmnicul Noul Severin.

I. P. S. Mitropolit, Nicolae al Ardealului, din consideraţiuni pe care nu le poate spune, cere sà fie scutit a se ocupa de chestiunea atât de delicată dela R. Vâlcea. I. P. S. Sa socoteşte, că chestiunea trebue tratată de mitropolitul respectiv şi numai dacă, chemându-i în „camera caritais", nu va ajunge la o împăcare creştinească a lucrurilor, să vină cu chestiunea la Sfântul Sinod.

P. S. Episcop Grigorie al Aradului, raportorul comisiunii canonică-juridică şi pentru disciplină, care ca în cazul aceasta să fie dispensat şi P. S. Sa.

I. P. S. Patriarh pune la ordinea zilei, complectarea comisiunii canonică-juridică special pentru rezolvarea acestui caz.

Şedinţa se transformă în conferinţă în care se studiază sfera de competenţa a comisiunii canonică-juridică în acest caz şi se ascultă declaraţiile atât ale P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Noul Severin, cât şi ale P. S. Arhiereu Nifon Craioveanul vicarul Său.

După conferinţă, reluându-se şedinţa Sfântul Sinod hotărăşte:

Sfântul Sinod, atât în numele său cât şi în numele domnului ministru al Instrucţiunii şi Cultelor D. Gusti, invită comisiunea canonică-juridică şi pentru disciplină, a studia cât mai curând acele neînţelegeri dela episcopia Râmnicului Noul Severin dintre P. S. Episcop şi Vicarul său şi a aduce Sf. Sinod referatul pentru a fi luat în discuţie, în vederea finalizării chestiunei.

La orele 13 I. P. S. Patriarh ridică şedinţa şi anunţă pe cea viitoare pentru mâine 18 Martie orele 10 dimineaţă.

PREŞEDINTE PATRIARH,
(ss). **MIRON**

Secretar,
(ss) † **ILARION BĂCĂOANUL**

INDICE LA REVISTA „BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ" ANUL LII (1934)[1].

INDICE DE NUME.

---

1. Acest indice priveşte *articolele, cronica* şi *recenziile* iar din *notele bibliografice* numai numele autorilor. *Partea oficială* nu-i cuprinsă în acest indice.

2. —, linioara aşezată după judeţ sau după nume de autor înseamnă repetarea cuvintelor rândului anterior culese cu petit drept sau cursiv.

INDICE DE MATERIE.

Dimitrie I. Balaur

TABLA DE MATERII

Articole

Cronica Internă

Cronica Externă

Recenzii

Note bibliografice

Partea oficială

Indice

TIPOGRAFIA CARŢILOR BISERICEŞTI
BUCUREŞTI
1934

C. — 690